

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

BAYBURT KALE KAZISI SERAMİK BULUNTULARI

Demet ERYILMAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Remzi DURAN

Konya-2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Demet ERYILMAZ	
	Numarası	084204031001	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi/ Sanat Tarihi	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tezin Adı	Bayburt Kale Kazısı Seramik Buluntuları	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Demet ERYILMAZ		
	Numarası	084204031001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi/ Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Remzi DURAN		
	Tezin Adı	Bayburt Kale Kazısı Seramik Buluntuları		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **Bayburt Kale Kazısı Seramik Buluntuları** başlıklı bu çalışma **23/05/2019.** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Remzi Duran	
Üye	Prof. Dr. Ali BAŞ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hacer KARA	

ÖNSÖZ

Eski Çağlardan bu yana çok çeşitli medeniyetlerin yaşadığı Bayburt yöresi Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar gibi geniş ve zengin kültüre sahip milletler belirli dönemlerde hâkimiyet ve uygarlık kurmuşlardır.

Konusunu “Bayburt Kale Kazısı Seramik Buluntuları” adı altında yapılan tez çalışmasında, Bayburt İlinde yapılmakta olan kale kazısından çıkarılan bütün ve bütüne yakın envanterlik seramik buluntular incelenerek, seramik sanatı ve sanat tarihi açısından önemi, kullanılan malzeme, teknik, süsleme ve form özelliklerinin Bayburt ve yakın çevresinde bulunan yerleşimler ile karşılaştırılarak bölge içi kültürel etkileşiminin ortaya çıkarılması umulmaktadır.

Bu çalışmada yer alan eserler 2006-2007 ve 2017-2018 Bayburt Kale kazısından ele geçirilen seramiklerden oluşmaktadır. Erzurum Müze Müdürlüğü ve Bayburt Müze Müdürlüğü kazı raporları ve envanter çalışmaları dışında tez konusu olan seramik buluntular hiçbir bilimsel çalışmada yer almamaktadır. Çalışmama izin veren, beni destekleyen ve değerli fikirleriyle beni yönlendiren, Danışman Hocam Prof. Dr. Remzi DURAN’a ve Bayburt İl Kültür ve Turizm Müdürümüz Bekir KURTOĞLUN’a, benden manevi desteğini esirgemeyen, konu seçimimde beni yönlendiren, her daim sabır gösteren, bilgilerini paylaşan, sevgili Bayburt Müze Müdürümüz (Arkeolog) Adem BEDİR’e teşekkürü bir borç bilirim.

Kazı çalışmalarında büyük emek ve özveriyle çalışan Erzurum Müze Müdürlüğü Uzmanlarına, Bayburt Müze Müdürlüğü uzmanları; Sanat Tarihçi Sinan DENİZLİ, Arkeolog Uğur KURAN, sanat tarihçi Cemil GÜRBÜZ, Müze Araştırmacısı Belda KARAÇAL’a, ayrıca kazı çalışmalarında ve çizimlerde büyük emeği olan, bana eser çizimini öğreten çalışma arkadaşım Arkeolog Erman AKYÜZ’e ve son olarak maddi manevi her konuda, desteklerini daima yanımda hissettiğim canım aileme yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Demet ERYILMAZ

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Demet ERYILMAZ	
	Numarası	084204031001	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi/ Sanat Tarihi	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Remzi DURAN	
Tezin Adı	Bayburt Kale Kazısı Seramik Buluntuları		

ÖZET

Bölgede tarih öncesi ve tarih sonrasını aydınlatan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları son yıllarda artış göstermiştir. Bu, “Bayburt Kale Kazısı Seramik Buluntuları” adlı tez çalışmasında, Bayburt Kalesi kazılarından çıkarılan bütün ve kırık envanterlik seramik buluntular incelenerek, sanat tarihi açısından önemi, kullanılan malzeme, teknik, süsleme ve form özelliklerinin Bayburt ve yakın çevresinde bulunan yerleşimler ile karşılaştırılarak bölge içi kültürel etkileşimi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bayburt’a ait seramik eserlerin ilk kez ayrıntılı olarak ele alındığı bu çalışmada, Bayburt Kalesi 2006-2007 ve 2017-2018 yılları kazılarında ortaya çıkarılan farklı dönemlere ait seramik buluntular sınıflandırılmıştır. Katalog bölümünde ayrıntılı olarak incelenen 64 adet seramik eserin 36 adetini; tabak-çanak, kandil, şamdan, pithos, vazo, testi, figürün, koku kabı, merhem kabı, minyatür kaplar, maşrapa ve yağdanlık oluşturmaktadır. Eserlerin 28 adetini farklı form ve hamur özelliklerine sahip, 17-19. yüzyıl arasına tarihlendirilen lüleler oluşturmaktadır. Lüleler, iyi arıtılmış, az gözenekli

hamur yapısına sahip, kırmızı, devetüyü, gri, beyaz renk hamurlu ve astarlıdır. Bayburt lülelerinde çanak şekillerine göre; silindirik çanaklı, yuvarlak çanaklı, lale çanaklı, zambak çanaklı, basık yuvarlak çanaklı, nervür çanaklı ve yivli çanaklı olmak üzere 7 tip form belirlenmiştir. Hamur renklerine göre kaledeki lüle kullanımının 17. ile 20. yüzyılın başı arasında olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen seramikler içerisinde çoğunluğu günlük kullanım seramikleri oluşturmaktadır. 36 adet seramik kabın 14 adeti yeşil sırlıdır. Günlük kullanım seramiklerinde hamur yüzeyi genelde perdahlıdır. Astarlama yöntemi sırsız kapların 4 tanesinde kullanılmıştır. Kapların tamamının benzer hamur özelliklerine sahip olması, ana malzemenin bölgenin toprak yapısı özelliğini yansıtması ve kalede uçayak buluntuları kapların yerli üretim olduğunu göstermektedir. Üretim yapıldığının göstergesidir. Kaplardaki çark izlerinden ve kapların ölçü orantısızlığından tamamının çark yapımı olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen seramikler, Bayburt Kalesi seramik çeşitliliğini yansıtmaktadır. Seramik eserlerin 33 adeti 12-19 yüzyıla tarihlendirilen İslami Dönem eserleridir. Ayrıca seramikler, kalede mimari süs unsuru olarak da kullanılmıştır. Fakat kazılarda, mimaride kullanılan seramikler bütün halde ele geçirilememiştir. Mekanlar içerisinde ortaya çıkarılan tandırların küfle sisteminin ve sarnıçlarda yağmur sularının sarnıç içine geçişi sağlayan künk sisteminin dipsiz çömleklerin iç içe geçirilmesiyle oluşturulduğu belirlenmiştir.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı Demet ERYILMAZ

Numarası 084204031001

Ana Bilim / Bilim Dalı Sanat Tarihi/ Sanat Tarihi

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı Prof. Dr. Remzi DURAN

Tezin İngilizce Adı Bayburt Castle Excavation Ceramic Findings

SUMMARY

The archaeological excavations and surveys that have clarified the prehistory and the history of the region have increased in recent years. In this thesis that titled “Bayburt Castle Excavation Ceramic Findings”, all of the ceramic finds that one piece and broken pieces inventoried from the Bayburt Castle excavations were examined the importance of art history, material, technique, ornamentation and form characteristics were compared with the settlements in Bayburt and its vicinity, and it was tried to reveal the intercultural cultural interaction.

In this study, the ceramic finds belonging to different periods which were found during the excavations in 2006-2007 and 2017-2018 were classified. 36 pieces of 64 ceramic works examined in detail in the catalog section consist of plate-bowl, candle, candlestick, pithos, vase, cruse, figurine, odour case, cream case, miniature pots, dipper and oilcup. 28 of them consist of tobacco pipes have different form and dough characteristic dating to the between 17th- 18th century. The tobacco pipes were a well treated, lined and have a less porous and red, buff, grey, white colour dough. 7 type

forms were determined according to the calix shape of the Bayburt Castle tobacco pipes; cylindrical, round, tulip, lily, flattened round, ribbed and grooved. It is understood that the use of tobacco pipes in the castle was between 17th and early 20th century according to the dough colors.

The majority of the ceramics consist of daily use ceramics. 14 pieces of 36 ceramics are green glazed. the dough surface of daily use ceramics are usually polished. The polishing method was used on 4 of the unglazed ceramics. The fact that all of the ceramics have similar dough properties, the material is similar to the soils of the region and the tripods in the castle indicate that the ceramics are domestic production. It is understood that all ceramics were made with potter's wheel due to traces of the wheel and difference of measures of the ceramics.

The ceramics examined reflect the ceramic diversity of the Bayburt. 33 of the ceramics are dating to between 12th-19th century Islamic Period. Ceramics were also used as an architectural ornaments in the castle. The ceramics used in architecture could not find in the whole during the excavations,. It was determined that the system of küfle, which was found within the buildings, and the künk system providing the passage of rainwater into the cistern were formed by the bottomless ceramics.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
HARİTA LİSTESİ	xi
RESİM LİSTESİ	xii
TABLO LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	
1.1- Konunun Niteliği ve Önem	1
1.2- Kaynak ve Araştırmalar	2
1.3- Metod ve Düzen	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
2.1- Bayburt'un Tarihi Coğrafyası	6
2.2- Seyyahların Bayburt İzlenimleri	10
3. BAYBURT KALESİ KAZISI	
3.1- Kalenin Tarihçesi	11
3.2- Kalenin Mimari ve Süsleme Özellikleri	15
3.3- 2006 ve 2017-2018 Yıllarında Yapılan Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	22
4. KATALOG	
4.1- Tabaklar	27
4.1-1. Yayvan Gövdeli Tabaklar	30
4.1-2. Küresel Gövdeli Tabak-Çanaklar	31
4.1-3. Konik Gövdeli Tabaklar	33
4.2- Maşrapa	35

4.3-	Testi	36
4.4-	Kapaklar	37
4.5-	Yağdanlık	39
4.6-	Çömlekler	40
4.7-	Pithoslar	44
4.8-	Merhem, Koku ve Minyatür Kapları	46
4.9-	Vazo	50
4.10-	Figürün	51
4.11-	Kandiller	50
4.11-1.	Açık Hazneli Kandiller	50
4.11-2.	Kapalı Hazneli Kandiller	54
4.12-	Şamdanlar	56
4.13-	Üçayaklar	58
4.14-	Fonksiyonu Bilinmeyen Kap Parçaları	60
4.15-	Lüleler	63
4.15-1.	Silindirik Çanaklı Lüleler	63
4.15-2.	Yuvarlak Çanaklı Lüleler	70
4.15-3.	Lale Çanaklı Lüleler	66
4.15-4.	Zambak Çanaklı Lüle	74
4.15-5.	Nervür Çanaklı Lüleler	75
4.15-6.	Yivli Çanaklı Lüleler	79
4.15-7.	Basık Yuvarlak Çanaklı Lüleler	81
5.	DEĞERLENDİRME	91
5.1-	SERAMİK GRUPLARI	92
5.1-1.	SIRLI SERAMİKLER	92
5.1-1.1.	Tek Renk Sırlı Seramikler	94
5.1-1.2.	Sır Altına Boyama ve Kazıma Teknikli Seramikler	96
5.1-2.	SIRSIZ SERAMİKLER	
5.1-2.1.	Kazıma Teknikli Seramikler	97
5.2-	FORM VE İŞLEV	99
5.2-1.	SERVİS VE PİŞİRME İŞLEVLİ KAPLAR	
5.2-1.1.	Tabak- Çanaklar	99

5.2-1.2. Maşrapalar	100
5.2-1.3. Testi	100
5.2-1.4. Kapaklar	101
5.2-1.5. Yağdanlık	101
5.2-1.6. Çömlekler	102
5.2-2. DEPOLAMA AMACIYLA KULLANILMIŞ KAPLAR	
5.2-2.1. Pithoslar	103
5.2-3. İLAÇ-SÜS KAPLARI	104
5.2-3.1. Merhem, Koku ve Minyatür Kaplar	104
5.2-3.2. Vazo	105
5.2-3.3. Figürün	105
5.2-4. AYDINLATMA İÇİN KULLANILAN SERAMİKLER	
5.2-4.1. Kandiller	106
5.2-4.2. Açık Hazneli Kandiller	107
5.2-4.3. Kapalı Hazneli Kandiller	108
5.2-4.4. Şamdanlar	109
5.2-5. FIRINLAMADA KULLANILAN SERAMİKLER	
5.2-5.1. Üçayaklar	110
5.2-6. FONKSİYONU BİLİNMEYEN KAP PARÇALARI	112
5.2-7. LÜLELER	114
5.3- MALZEME VE HAMUR ÖZELLİKLERİ	118
5.4- BEZEME VE TEKNİK	121
5.5- MOTİFLER	124
6. SONUÇ	125

KAYNAKÇA

HARİTALAR

RESİMLER

TABLolar

HARİTA LİSTESİ

Harita 1- Bayburt Genel Coğrafya Haritası

Harita 2- Bayburt Kalesi Hali Hazır Haritası

Harita 3- Bayburt Kalesi Parsel Bilgilerini Gösterir Harita

Harita 4- Bayburt Kale 2006 Yılı Kazı Yapılacak Alan

Harita 5- Bayburt Kale 2006 Yılı Kazı Çalışması Yapılması Planlanan Alan

Harita 6- Bayburt Kale 2017 Yılı Grid Çalışması

Harita 7- Bayburt Kale 2017 Yılı Kazı Yapılacak Alanlar

Harita 8- Bayburt Kale 2017-2018 Yılı Kazı Çalışması Yapılan Alanlar

RESİM LİSTESİ

Resim 1-Bayburt Kalesi Genel Görünüş

Resim 2- Bayburt Kale Şehirden Görünüş

Resim 3- Bayburt Kale Sur Duvarları

Resim 4- Su Tünelleri

Resim 5: Bayburt Kale Sur Kalıntıları

Resim 6- Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 7- Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 8- Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 9- Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 10- Bayburt Kale Sur Duvarında Kalan Tek Seramik Parçası

Resim 11- Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Seramik Kap

Resim 12- Bayburt Ulu Cami Minaresinde bulunan Çini Kakma

Resim 13- Ani Kalesi Sur Yüzeyindeki Seramik Kaplar

Resim 14- Bayburt Kale Kitabe Süslemeleri

Resim 15- Bayburt Kale Sur Duvarında bulunan Usta Damgaları

Resim 16- Bayburt Kalesi 2006-2007 Kazı Çalışması Yapılan Alanlar

Resim 17- Bayburt Kalesi 2006-2007 Kazı Çalışması Yapılan Alanlar

Resim 18- Bayburt Kalesi 2017-2018 Kazı Çalışması Yapılan Alanlar

Resim 19- Bayburt Kalesi 2017-2018 Kazı Çalışması Yapılan Alanlar

Resim 20- Bayburt Kalesi 2017-2018 Kazı Çalışması Yapılan Alanlar

Resim 21- Bayburt Kalesi 2018 Kazı Çalışmasında ortaya çıkarılan Konut ve Sarnıç-II

Resim 22- Bayburt Kalesi 2018 Kazı Çalışmasında Temizlik Çalışması Yapılan Sarnıç-I

Resim 23- Bayburt Kalesi 2018 Kazı Çalışmasında Temizlik Çalışması Yapılan Kilise

Resim 24- Bayburt Kalesi 2018 Kazı Çalışmasında Temizlik Çalışması Yapılan Kilise

TABLO LİSTESİ

Tablo 1- Sırlı Seramikler

Tablo 2- Yayvan Gövdeli Tabaklar

Tablo 3- Küresel Gövdeli Tabak- Çanaklar

Tablo 4- Konik Gövdeli Tabaklar

Tablo 5- Kapaklar

Tablo 6- Çömlekler

Tablo 7- Pithoslar

Tablo 8- Minyatür, Koku ve Merhem Kapları

Tablo 9- Açık Hazneli Kandiller

Tablo 10- Kapalı Hazneli Kandiller

Tablo 11- Şamdanlar

Tablo 12- Üç Ayaklar

Tablo 13- Yerel üretim Olduğu Düşünülen 2 Adet Taş Lüle

Tablo 14- Silindirik Çanaklı Lüleler

Tablo 15- Yuvarlak Çanaklı Lüleler

Tablo 16- Lale Çanaklı Lüleler

Tablo 17- Nervür Çanaklı Lüleler

Tablo 18- Yivli Çanaklı Lüleler

Tablo 19-Basık Yuvarlak Çanaklı Lüleler

Tablo 20- Mühürlü Lüleler

Tablo 21- Erken Tarihli Sırsız Seramikler

Tablo 22-Bütünlenemeyen Seramik Parçalar

Tablo 23- Bütünlenemeyen Beyaz Hamurlu Sırlı Seramikler

Tablo 24- Bütünlenemeyen Sırlı Parçalarda Motifler

1. GİRİŞ

1.1- KONUNUN NİTELİĞİ VE ÖNEMİ

İnsanların yerleşik yaşama geçmelerinden sonra günlük yaşamlarını ve sanat anlayışlarını yansıtan seramikler; çağın kültür, sanat, maddi seviye ve günlük yaşamları hakkında bilgi vermektedir. Her alanda kullanılan seramikler bölgesel, dönemsel farklılıklar göstermektedir. Anadolu toprakları, çok eski devirlerden beri toprak sanatları konusunda önemli bir merkez olup Anadolu da yaşayan uygarlıklar seramik sanatında bir etkileşim içindedirler.

Anadolu'da Türk çini ve seramik sanatı, özellikle XIII. ve XIX. yüzyıllar arasında büyük gelişmeler göstermiş ve çeşitli teknikler, zengin renk ve desenlerle dünyada beğeni kazanmıştır.

Köklü bir tarihe sahip Bayburt seramik sanatı daha önce araştırılmamış bir konudur. Bayburt'ta yaşamış uygarlıkların dönemsel bilgileri, kültürleri, yaşayışları hakkında bilgi sahibi olmak, Bayburt seramiklerini tanıtmak ve halkı bilgilendirmek büyük önem arz etmektedir.

Bayburt, Doğu Karadeniz Bölgesinde, köklü ve zengin uygarlıkların yaşadığı önemli bir yerdir. Bu bölgelerde tarih öncesi ve tarih sonrası aydınlatacak arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları son yıllarda aktif olarak yapılmaya başlanılmıştır.

Bayburt Kale Kazısı Seramik buluntuları tez konusunu oluşturmakta olup Bayburt Kale 2006-2007 ve 2017-2018 yılları kazılarında ortaya çıkarılan farklı dönemlere ait seramik buluntularının arkeolojik ve kültürel açıdan değerlendirilmesi ve Bayburt Kale seramiklerinin üretim yöntemleri, teknik, hamur ve form özelliklerini tespit edilerek, seramikler tipolojik olarak sınıflandırılacaktır.

Bayburt Kale kazılarında bulunan seramiklerin teknik, süsleme, form özelliklerinin Türkiye'de yapılan diğer kazılarda bulunan seramiklerle karşılaştırılarak kültürel etkileşim ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

1.2 KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR

Bu güne kadar yapılan bilimsel çalışmalar bölge tarihi ve mimari yapılarıyla ilgili çalışmalardır. Bölgenin ve kalenin tarihine ışık tutan çalışmalardan olan Veli Ünsal'ın "*Yukarı Çoruh Havzasının Tarihi ve Arkeolojisi Bayburt Yöresi*" isimli çalışması, Mahmut Pehlivan "*Başlangıcından Urartu'nun Yıkılışına Kadar Bayburt ve Yöresi*", Süleyman Çiğdem ve Osman Emir'in, "*Bayburt Kalesinin Prehistoryası ve Eski Çağı Üzerine Genel Bir Değerlendirme*" çalışması, Celil Aslan ve Methiye Gül Çötelî'nin, "*Anadolu- Türk Şehri tarihinde Bayburt Kenti ve Anıtsal (Kamusal) Yapı Mimarisini*", çalışmalarından yararlanılmıştır.

Kalenin mimari, süsleme özellikleri ve kitabelerle ilgili detaylı bilgi için; Abdüsselam Uluçam'ın, "*Bayburt Kalesi Tarihi ve Mimari Özellikleri*", Fatih Ekşi ve Süleyman Çiğdem, "*L.T. Guzalıyan'ın Bayburt Kalesi Neşredilmemiş Kitabeleri*" makalesi çeviri çalışmaları ve Scott REDFORD, "*İktidar İmgeleri*" isimli çalışması başvurduğumuz kaynaklar arasındadır.

2006-2007 kazı bilgileri hakkında Erzurum Müze Müdürlüğü kazı raporlarından ve görsellerinden, 2017-2018 kazı bilgileri için Bayburt Müze Müdürlüğü kazı raporlarından yararlanılmıştır.

Tezin konusunu oluşturan seramikler için Ortaçağ ve Osmanlı Dönemi seramik eserlerin incelendiği kaynaklardan faydalanılmıştır. Bunların bazıları kazı sonuçlarının yayınlandığı makalelerdir. Nurşen Özkul Fındık, "*İznik Sırlı Seramikleri*", "*İznik Roma Tiyatrosu Kazı buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*", "*Beylikler ve Osmanlı Devri Seramik Sanatı*", çalışmaları, Beyhan Karamağaralı ve Turgay Yazar, "*Ani Kazı Buluntuları*", Nakış Karamağaralı, "*Ahlat Sırlı Seramikleri*", Lale Bulut, "*Samsat Kazısı Buluntuları*", Muarrem Çeker, "*Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri*", Razan Aykaç, "*Konya- Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Kandilleri*", Güler Yılmaz, "*Hasankeyf Kazılarında Bulunan Seramik Kandiller*" adlı çalışmaları Selçuklu ve Osmanlı seramikleri değerlendirmelerinde yararlandığımız kaynaklar arasındadır.

Çalışmamızın önemli bir bölümünü oluşturan seramik lülelerin tanımlanması, tipolojilerinin oluşturulmasında, Gökben Ayhan'ın, "*Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*", "*19. Yüzyıla Tarihlenen Bir Grup Osmanlı Lülesi*", "*Lüle Terminolojisinin Sorunları*", "*Basur Höyük Lüle Buluntuları*" , Fatih M. Tanrıveren'in, "*Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler*" yararlandığımız çalışmalardandır.

1.3 METOD VE DÜZEN

Tez konusunu, “Bayburt Kale Kazısı Seramik Buluntuları” değerlendirilmesi ve incelenmesi oluşturmaktadır. İki aşamada gerçekleştirilen tezin birinci aşaması eserlerin temizlenmesi, tasniflendirilmesi, envanterleme, fotoğraf ve çizim çalışmalarından oluşmaktadır.

İlk aşamada, 2006-2007 kazısında Erzurum Müze Müdürlüğü tarafından envanteri yapılan eserlerin doküman ve görselleri incelenerek gruplandırılmaları yapılmıştır. Şahsımın, Bayburt Müze Müdürlüğü personeli olması sebebiyle 2017-2018 yılı Bayburt Müze Müdürlüğü başkanlığında gerçekleşen kazı çalışmalarında hem kazı alanında hem depoda çalışılmıştır. Kazıda bulunan eserlerin temizleme tasnifleme, fotoğraflandırma ve envanterleme çalışmaları yapılmıştır. Eserler yıllara göre tasniflendirilmiş ve tipolojik sınıflandırılmıştır. Depoda temizleme ve kısmi restorasyon çalışmaları yapılarak eserlerin daha fazla zarar görmesinin önüne geçilmiştir. Buluntuların çizimleri yapılmıştır. Çalışmamızda Bayburt Müze Müdürlüğü Envanterine kayıtlı 64 adet eser incelenerek katalog bölümünde tanıtılmıştır.

İkinci aşamada literatür taraması bölümünde Bayburt Müze Müdürlüğü Arşivinden ve kaynaklarından, İl Halk Kütüphanesinden ve internet dokümanlarından yararlanılmıştır.

Tez altı ana başlıktan oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünü oluşturan giriş kısmında; Konunun niteliği ve önemi, kaynak ve araştırmalar, metot ve düzen anlatılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde; Bayburt’un Tarihi Coğrafyası anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Bayburt Kalesi tarihi, mimarisi ve süsleme özellikleri, Bayburt Kalesi Kazı ve restorasyon çalışmaları anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, tezin konusunu oluşturan 64 adet seramiğin resim ve çizimlerinin yer aldığı tasnif ve tipolojilerinin oluşturulduğu katalog bölümü yer almaktadır.

Beşinci bölüm; değerlendirme aşamasıdır. Seramik eserler, kap türlerine ve işlevlerine göre ayrılıp, form, malzeme, hamur, teknik ve süsleme özelliklerine göre karşılaştırmalar yapılarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda yer alan örnekler, Anadolu ve Anadolu dışındaki merkezlerle karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Altıncı bölüm, sonuç bölümüdür. Yapılmış olan çalışmalarla, elde edilen bilgiler ışığında yorumlama yapılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1- Tarihi Coğrafyası

Araştırma sahasının da içinde bulunduğu kuzeydoğu Anadolu coğrafi konum itibariyle güneyde doğu Anadolu, kuzeyde Karadeniz, kuzeydoğuda Kafkasya ve güneybatıda orta Anadolu bozkırları arasında kalan bir orta bölge durumundadır. Bu nedenle bu bölge binlerce yıl önce parlayıp sönen eski medeniyetlerin bir kavşak yeridir (Ünsal,2006:24).

Bölgenin bulunan zengin su kaynakları, verimli toprakları hayvanlar için verimli otlaklar olmasından dolayı en eski çağlardan beri insanları buralara çekmiştir.

Tarih öncesi çağlardan itibaren yerleşim gören Karaz- Hurri kültürünün örneklerini görmek mümkündür (Pehlivan, 1994:327)¹.

Bayburt ilk çağlarda Haldilerin (Khaldia) yaşadığı sahada yer almıştır (Turan,1979:365;Özger,2001:1).

Bayburt'un bulunduğu alan Transkafkasya ve İran üzerinden gelip Karadeniz limanlarına açılan doğal yolları bünyesinde bulundurur. Anadolu'nun doğu kapısı niteliindedir. M.Ö. III. Sonlarına doğru Hurrilerin bölgenin güçlerinin ardından önce Hayaşa (M.Ö XV. yy sonu akabinde Daya (e) ni / Diau (e) hi (M.Ö XII. yy başları)) adı verilen siyasi örgütlenmelere sahne olmuştur (Sözer, 1970:27).

Ksenophon ; “Yunanlılar Harpasus ırmağının kıyısına vardılar. Oradan Gymnias adlı zengin ve kalabalık bir şehre ulaştılar. Bu şehirde oturan bölge Valisi Yunanlılara düşmanların topraklarında yol göstermesi için bir kılavuz verdi. Kılavuz 5 günde askerleri Trepezuz'a ulaştırdı (Ksenophon, 2018:141)”. Burada ismi geçen “Harpaus” Nehri Çoruh olarak geçmektedir.“Gymnias” şehri Bayburt olarak bilinmektedir(Ünsal,2006:26). Ksenophon, Gymnias şehrinde valinin yanlarına birini verdiğini o kişinin askerleri 5 gün gibi bir sürede Karadeniz'e (Trepezuz) ulaştırdığını

¹Bayburt Müze Müdürlüğü'nün 2017 yılında yaptığı yüzey araştırmasında birçok höyük tespit edilmiş olup höyüklerde Eski Tunç Çağı “Karaz” kültürü seramiklerine rastlanılmış olması bu kültürün Bayburt ilinde yaşandığını göstermektedir.

yazmaktadır. Bayburt'tan Karadeniz'e inmek için dağ yolu olan ve kısa mesafe olan Aydıntepe-Soğanlı dağ yolu güzergâhını kullanmış olmalıdırlar.

Bayburt dağlık bir alanda olduğundan savunması kolay bir coğrafyaya sahiptir. Ortaçağ yazarı Strabon bu bölgede; "Paryadros Dağ Silsilesi" diye bahsetmekte ve olup araştırmacılar bu dağların Soğanlı- Rize ve Kaçkar Dağları olduğunu yazmaktadır (Ünsal,2006:27). "Paryadros Dağ silsileleri arasında iyi sulanmış ve ormanlık yerler olduğundan ve birçok yerlerin derin vadiler ve dik uçurumlarla kaplı oluşu, hazine saklamak amaçlı kaleler yapmaya çok elverişlidir. Bu amaçla yol güzergâhına 75 kale yapıldığını belirtmektedir (Strabon, 2000:39-40).

Zengin su kaynağı, otlaklar, dik ve derin vadiler İlkçağda olduğu gibi Ortaçağ uygarlıklarını da etkilemiş ve askeri amaçlı, savunma amaçlı bu güzergâh aktif kullanılmıştır.

Karadeniz'i dışbükey bir yay şeklinde kuşatan dağlar, Çoruh Vadisi ile Karadeniz'in kıyı düzlükleri arasında bir duvar gibi yükselir. Dağlar genellikle Doğu-Batı yönünde uzanır ve çoğu kez doğal yolların güzergâhını oluşturur.

Bölge maden yatakları bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Modern araştırmalarla da belgelendiği gibi bakır, demir, kurşun başta olmak üzere altın ve gümüş türünden kıymetli madenler çağlar boyunca ortaya atılmış ve kullanılmıştır.

Havzanın maden bakımından zengin oluşu Strabon şöyle anlatılır: "*Karada madenler vardır, daha eski devirlerde gümüş madenleri de olduğu halde, bu gün sadece demir madeni kalmıştır. Bu bölge olağanüstü dardır. Zira orman ve madenlerle dolu olan dağlar bunun hemen üstündedir. Böylece madencilerin hayatlarını kazanabilmeleri için madenler burada bulunur*"(Strabon,2000:29).

Bayburt'un yer aldığı coğrafyanın her dönemde kullanıldığını ve kesintisiz yerleşim gördüğü, bölgenin taşınmaz kültür varlıklarından anlaşılmaktadır². Özellikle

² Askeri ve ticari geçiş güzergâhı üzerinde yer alan Bayburt'ta önemli noktalarda Roma Dönemi gözetleme kuleleri bulunmaktadır.

önemli geçiş noktalarına Roma dönemi itibariyle askeri amaçlı kontrol noktaları oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Justinionos (M.S. 527-565) dönemi hakkında bilgi veren eserleri ile tanıdığımız Propocopius bize bölgedeki önemli Roma garnizonlarından biri olan Hart/Aydıntepe’de bulunan Khart/Kharton kalesinin varlığından bahsetmektedir (Bilgin, 2000:12-30).

I.Alaeddin Keykubad zamanında Moğollara karşı sınırlar ve kaleler kuvvetlendirilirken Bayburt, Erzurum ile birlikte Anadolu Selçuklu Devleti’nin merkezi olan Konya’ya bağlanmış ve İlhanlılar Devrinde Tebriz-Trabzon yolu üzerinde bulunması dolayısıyla daha da gelişen Bayburt, Ceneviz ve Venedik kervanlarının konakladığı bir yerdir (Miroğlu, 1975:226).

Ortaçağ seyahatnamelerinde Bayburt ve çevresinin coğrafyasına yer verilmiştir. Evliya Çelebi; Bayburt bugün Trabzon-Erzurum güzergâhında Çoruh Nehri kenarında bulunur oldukça yüksek ve müstahkem bir kaleye sahiptir. Bu güzergâhtan geçen seyyahlar bu şehri hakkında önemli bilgiler vermektedir (Zıllı, 1999:174).

Marco Polo büyük Ermenistan’ın diğer belli başlı şehirleri olarak Erzurum ve Erciyes’i zikretmektedir. Karadeniz’den hareketle Trabzon üzerinden doğuya giden seyyah bu takip ettiği güzergâhın yapısını şu şekilde anlatır; *“Trabzon’dan Tebriz’e giderken yol üstünde büyük kale olan Bayburt vardır. Bu şehirde gümüş madenleriyle ünlüdür. Yazları doğuda yaşayan göçebe Türk obaları buralara geliyor sebebi de şu; iklim yazları çok güzel, hayvanlar içinde yemyeşil obalar ve meralar var. Türkler çoğunlukla yazı bu bölgede geçiriyorlar. Kışın ise iklim çok sert olduğu için Türkler güneye daha ılık bölgelere göç ediyorlar. Kışları karlı geçiyor, dondurucu soğuk oluyor. İşte bu yüzden Türkler kış başında hayvanlarını alıp, bol meralı ve yumuşak iklimli yerlere çekiliyorlar”* (Köse, 2009:40).

Josaphat Barbaro ise Bayburt’tan şu şekilde bahsetmektedir; *“Trabzon dan yola çıkıp tepelerin ve ormanların arasından geçip bu yoldaki birinci önemli menzil ve kale olan Bayburt’a ulaşırsınız. Burası bir derenin kenarında yer alır etrafı tepelerle çevrilidir.. Müstahkem bir yer olup surları vardır. Oldukça verimli topraklara sahiptir.*

Kalenin altında yer alan şehir beş bin hanedir. Bayburt Sultan Hasan Bey'in ülkesinin sınırlarına dâhildir” (Gündüz, 2009:101-102).

Bayburt Erzurum- Trabzon yolunu bağlayan kavşak noktadadır. Karadeniz limanına ulaşımı sağlayan Doğu Anadolu yoludur. Bayburt İlk çağlardan beri yerleşim görmüş ve verimli toprakları, su kaynaklarıyla göçebe topluluklar için uğrak noktası olmuştur. Coğrafyanın her dönemde kullanıldığını ve kesintisiz yerleşim gördüğü, bölgede bulunan höyüklerden anlaşılmaktadır. Böyle önemli ve kavşak noktasında bulunan şehre her dönemde sahip olma isteği Anadolu Uygarlıklarını cezp etmiştir. Nitekim Roma ve Ortaçağ gözetleme kulelerinin fazlalığı bize yol güzergâhını vermektedir. Sonuç olarak bölge tarih öncesi çağların hemen hemen tümünde iskân görmüş olup Roma ve Orta Çağ döneminde Karadeniz limanlarına ve ticaret yollarına ulaşımı sağlaması, zengin maden yatakları ile birlikte stratejik öneme sahip olmuştur.

2.2 Seyyahların Bayburt İzlenimleri

Trabzon- Tebriz karayolu güzergâhında kurulmuş olan Bayburt Şehri, coğrafi konumu nedeniyle tarihin farklı dönemlerinde birçok yerli ve yabancı seyyahların dikkatini çekmiştir. 13. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıla kadar yerli ve yabancı seyyahlar tarafından ziyaret edilmiştir. 13. yüzyıl Marco Polo, 15. yüzyıl Josaphat Barbaro, 1577 yılında Âşık Mehmet, 1647 yılında Evliya Celebi, 19. yüzyılda; Johnmac Donald Kinneir, William J. Hamilton, William Francis Ainsworth, Moritz Wagner, Charles Texier, Humphry Sandwith, Heryfanshawe Tozer, Hery Finnis Blossie Lynch, Sydney Whitman tarafından ziyaret edilmiştir (Özger,2017:41-57).

Seyyahlar Bayburt'a ya Trabzon'dan Erzurum ve ötesine giderken ya da tam tersi istikamette seyahat ederken uğramışlardır. Bayburt'tun iki önemli unsuru seyyahların büyük çoğunluğunu etkilemiş bu unsurlar üzerine yoğunluk vermişlerdir. Bu unsurlar kale ve Çoruh Nehridir. Yüksek bir tepeye kurulan kalenin etrafından Çoruh Nehrinin akmasını hayranlıkla anlatmışlardır. Şehrin isminin nereden geldiği ve halkın yaşayışına da yer yer değinmişlerdir. Özellikle 1828-1829 Osmanlı- Rus savaşının akabinde şehre gelenlerin, kalenin ve şehrin tahrip edilmiş halini tasvirleri, savaşın bıraktığı izlerin halen devam ettiğini gösterir. XIX. yüzyıl ortalarında Bayburt'a gelen Fransız Charles Texier, Bayburt ile ilgili hemen hemen tüm çalışmalarda rastladığımız meşhur Bayburt Kalesi gravürünü yapmıştır. Kaleyle ve şehirle ilgili en ayrıntılı bilgileri Evliya Çelebiden edinilmektedir.

3. BAYBURT KALESİ KAZILARI

3.1- Kalenin Tarihçesi

Bayburt şehir merkezinde, yüksek tepe üzerine konumlandırılmış, üç tarafı Çoruh Nehri ile çevrili, konumlandığı yer itibariyle savunması kolay, fetih edilmesi zor, günümüze sağlam gelebilmiş Anadolu kalelerindedir. Deniz seviyesinden 1610-1666 m. yükseklikte kurulmuş önemli bir savunma yapısıdır (Resim 1).

“Kale konumu itibariyle Trabzon- Bayburt, Erzurum-Bayburt, Erzincan-Bayburt ve Çoruh Vadisine yönlerine hâkim stratejik bir öneme sahiptir” (Arslan ve Çöteli, 2015:190).

“Bayburt şehrinin en önemli sit alanı olan Bayburt Kalesinin ilk iskân tarihi bilinmemektedir. A. Sagona'nın kale ve çevresinde yaptığı yüzey araştırmalarında ele geçen seramik parçalarından yola çıkarak kaleyi ilk tunç çağında tarihlendirmektedir³” (Çiğdem ve Emir, 2016: 25) (Harita 2-3).

Kalenin elde edilen delillere göre M.Ö. VIII. yüzyılda Urartular tarafından şekillendirilmiş olabileceği düşünülmektedir (Uluçam,1994:417; Erzen, 1986:32). “Xsenophon, Anabasis’de Hellen ordusunun M.Ö 401-400 yıllarında Harposos (Çoruh) Nehri kıyısındaki Gymnias’a yakın Bayburt Kalesi önünden geçtiğini belirtir ki kalenin Urartu kökenli olduğu daha bariz bir şekilde ortaya çıkar” (Uluçam,1994:417). Kalenin güneydoğu tarafında yer alan su tünelleri Urartu Kalelerinin özellikleri arasında yer aldığından bu düşünce kuvvet kazanmaktadır (Yurttaş, 2015:200; Ünsal, 2014:90) (Resim 2).

M.Ö 1. yüzyıl yazarı Hellen tarihçisi Strabon, “Pharnakia ve Trapezus bölgesinin üst tarafında, ülkeleri küçük Armenia’ya kadar uzanan Tiboran’lar ve

³ 2006-2017-2018 yılı Kale kazısı buluntularını incelediğimizde İlk Tunç Çağına ait hiçbir buluntuya seramik parçasına rastlanılmamıştır. Fakat Bayburt ve çevresinde tespit ve tescil edilen çok fazla höyükte bu dönem seramik parçalarına rastlanılmıştır. Ancak; 2018 yılı kazısı kilise temizliği çalışmasında kilisenin bulunduğu ana kaya üzerinde vaftiz çukuru ve sarnıç olarak değerlendirilen boşluklar Müze Müdürümüz Adem BEDİR tarafından incelenmiş ve bu ana kayanın Demir Çağı kutsal tapınma alanı olarak değerlendirilebileceği kaleden önce bu ana kayanın kullanılmış olabileceği değerlendirilmiştir. Oyuklardan büyük olanının kilisenin güney duvarının altında kalmış olması da bu tezi güçlendirmektedir. Bu konuyla ilgili bilimsel çalışma hazırlığı yapılmaktadır.

Khaldoi kavmi bulunur. Bu oldukça verimli bölgede Mithridates Eupator 75 kale yaptırıp hazinelerinin çoğunu buralara koydu. Bu kalelerin en önemlileri şunlardır; Hydara, Basgoidoriza ve Sinoria. Sinoria Büyük Armenia'nın sınırına yakındır (Strabon, 2000:39-40). En önemli kaleler içinde "Sinoria" kelime anlamı olarak "sınır ülkesi" anlamına gelmekte ve Sinoria bölgesi Bayburt ve çevresini karşılamaktadır (Çiğdem ve Emir, 2016: 28-29). Burada bahsedilen Kalede Bayburt Kalesi olmalıdır (Yurttaş,2015:200) (Resim 3).

Kalenin Roma Döneminde kullanıldığı hususu mimari kalıntılardan da anlaşılmaktadır. Kale duvarlarının alt kısmını Helenistik-Roma Dönemine tarihlendirmek mümkündür(Özkan, 2016:76) (Resim 4)⁴.

Bayburt, Bizans İmparatorluğu döneminde stratejik önemine sahip olmuş ve bu dönemde "Khaldia" adı verilen merkezlerden biri olmuştur. Justinionos (M.S. 527-565) dönemi hakkında bilgi veren eserleri ile tanıdığımız Propocopius bize bölgedeki önemli roma garnizonlarından biri olan Hart/Aydıntepe'de bulunan Khart/Kharton kalesinin varlığından bahsetmektedir (Bilgin, 2000:12-30).

Prokopius kalenin ilk defa I.Justinianus tarafından tahkim edildiğini belirtmektedir (Arslan ve Çöteli, 2015:190). Prokopios: " ... Böylece bulunan istihkâmlar Justinianus'un eseridir. Bayburt ve Areon denilen kalelerini de inşa ettirmiştir" sözleriyle Bizans önemine işaret etmektedir (Uluçam, 1988:415).

1072'den 1202 yıllarına kadar bazen Erzurum yöresinde hüküm süren Saltuklular'ın bazen de Danişmentlilerin hâkimiyetinde kalmıştır. Bir ara Trabzon İmparatoru I.Alexios'un kumandanı Gabras tarafından işgal edildiyse de kısa süre sonra yeniden Danişmentli hâkimiyetine girmiştir (Köse, 2009:42).

Kale sur duvarlarında yer alan kitabelerden, Bayburt Kalesinin, en geniş ve esaslı tamirinin, Selçuklu Hükümdarı II. Kılıçaslan'ın oğlu ve aynı zamanda Erzurum Meliki

⁴ 2018 yılı kale kazısından elde edilen metal objelerden ve katalog bölümünde incelediğimiz yonca ağızlı testicik ve 3. yy tarihlendirilen seramik tabak kalenin Roma Döneminde yerleşim gördüğünü kanıtlamaktadır.

Muğisiddin Tuğrul Şah ile Rükneddin Cihan Şah döneminde (1200-1300) gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Kalenin genel olarak yapı karakteri olarak Selçuklu Dönemi özelliklerini yansıtan Bayburt iç kalesinin, yapımına Saltuklular zamanında yeniden başlanmış, bu dönemde başlayan tamir ve onarım çalışmaları Erzurum Meliki Muğisiddin Tuğrul Şah ile Rükneddin Cihan Şah döneminde 1213 yılında tamamlanmış olduğu kale üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır (Özkan, 2016:76-77).

Muğisiddin Tuğrul Şah, Trabzon İmparatorluğu'ndan gelebilecek saldırılara karşı kaleyi temelinden başlayarak yeniden inşa ettirmiştir. Kale kapılarında ve şehre bakan burçlarda inşa sürecini kanıtlayan 20 adet Arapça Kitabe vardır(Arslan ve Çöteli2015:191). Kitabelerden 18 tanesi okunmuş olup bunlardan yedisinde Üstad Ziyaeddin Lü'lü adına rastlanılmaktadır.

Üstad Ziyaeddin Lü'lü, Anadolu Selçuklu Hükümdarı Rükneddin Süleyman'ın kardeşi Muğisiddin Tuğrul-Şah'ın Erzurum Emirliği sırasında Bayburt Kalesi'nde çalışmış bir mimardır. Kalede Muğisiddin Tuğrul-Şah ve karısı Halise (?) Hatun'a (Mengücekoğulları'nın Erzincan kolu hükümdarı Behram-Şah'ın kızı) ait, halen mevcut beş kitabeden üçünde Mimar Ziyaeddin Lü'lü'nün adına rastlanılmaktadır. Kitabelerden birisinde "Mi'mar-ül-Emir" deyimini kullanılmasına bakılarak, Emir'in baş mimarı olduğu anlaşılmaktadır. Bayburt Kalesinde H.610/M.1212 yılında tamamlanan bu önemli mimari faaliyetin sebebi, Latinlerin 1204 yılında İstanbul'u işgalleri üzerine, Gürcülerin de yardımıyla Komnenlerin Trabzon'da yeni bir devlet kurmalarıyla ilgilidir. Bu yeni devletin Erzurum Selçukluları için tehlike olacağını düşünen Tuğrul-Şah, askerleri birliklerinin komutanı ve baş mimarı Ziyaeddin Lü'lü eliyle Bayburt kalesini yeniden ve çok berkitilmiş bir şekilde inşa ettirerek, kuzeyden gelecek tehlikeyi önlemeyi düşünmüştür (Sönmez,1995:196-197).

Selçuklu Devletinden sonra İlhanlı, Eretna ve Akkoyunluların hâkimiyetinde kalan kale,1514' de Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman ve Sultan III. Murat zamanında 1574 de tamir edilmiştir. Bayburt Kalesin de bu dönemde tamirat gördüğünü var olan 1 kitabeden öğrenmekteyiz.

Kanunu Sultan Süleyman ve III. Murat zamanında tamir edilen kalenin sürekli bakımı için ekipler tahsis edilmiştir. Kuyud-ı Kadime arşivi tapu kayıtlarında, Bayburt'a bağlı eski Hristiyan köylerinden Everek (bugünkü Örence Köyü), Kopuz ve Lüsük-ü Süfla (Aşağı Lüsük) halkının vergilerine karşılık Bayburt Kalesi'nin bakım tamiriyle görevlendirildikleri yazılıdır. Yine tapu kayıtlarında 1516-1530 tarihlerinde Bayburt Kalesi'nde diğer görevlilerle birlikte "4 seng-tıraş, 1 neccar, 2 dizdar, 7 cebeci, 5 topçu ve 99 azabın" bulunduğu kayıtlıdır (Uluçam, 1988:415-421).

Texier, 1828-29 Rus işgalinde General Paskewich komutasındaki askerler kaleyi tahrip ettiklerini belirtmektedir (Öztürk,2016:190).

Bölgenin en büyük ve en önemli kalelerinden olan Bayburt Kalesi, tarih boyunca çok onarım görmüş, şekli ve boyutları dönemin uygarlığını ihtiyaçları doğrultusunda değiştirilmiştir. Bu değişiklikler surlar üzerinde kullanılan malzeme ve uygulama teknik ile açık olarak izlenmektedir. Kalenin her dönemde kullanılmış olması, kale içerisinde mimarinin her dönemde yıkılıp yapılmasına neden olmuştur⁵.

---

⁵ Kale kazı katmanlarında, Osmanlı Dönemi lülelerle, Selçuklu kandillerinin aynı seviyeden ele geçirilmesi eski mimarilerin yıkılıp, yerine yenilerinin yeniden yapılıp kullanıldığı gerçeğini göstermektedir.

3.2 Kalenin Mimari ve Süsleme Özellikleri

3.2.1 Mimari Özellikleri

Bayburt Kalesi, Çoruh Nehriyle çevrilen yarımada şeklinde sarp bir kayalık üzerine kurulmuştur. Kale genelde dikdörtgene yakın bir plana sahiptir. Ancak tepenin konumuna uydurulduğundan, tam düzgün olmayan 6 kenarlı surlarla çevrilmiştir (Karakoyunlu, 1990:98; Sevgen,1959:73).

Topoğrafyadan dolayı surlar bazen ana kayaya bazen de toprak temele dayanır. Kalenin savunma da daha zayıf olan güney bölümünde ikili hatta üçlü dış surların izleri görülür (Ünsal, 2014:89).

I.A Orbelli, Bayburt seyahatnamesinde, ana surların dışında dağın yamaçlarına doğru uzanan ikili, üçlü sur duvarlarının ana duvarla aralarında bir benzerlik olmadığını örme tekniği ve malzeme bakımından farklılık gösterdiklerini, ana sur duvarlarına göre diğer parça parça uzanan sur duvarlarının daha kötü durumda bulunduğunu bunların farklı dönemlere ait olduğunu seyahat notlarında belirtmiştir. Bu da bize ana sur duvarı önünde dağdan aşağı doğru uzanan sur duvarlarının daha erken dönemde yapılmış olabileceğini Selçuklu Döneminde kalede bir daralmaya gidilmiş olabileceğini bize göstermektedir⁶(Resim 5).

Temelleri sağlam ana kayaya ya oturan surlar dıştan düzgün kesme taş içten harçlı moloz taş örgü sistemiyle yapılmıştır. Surların dışı daha özenli düzgün işçilik ile yapılmıştır.

Bayburt'tu ziyaret eden Evliya Çelebi, Bayburt Kalesi için; “beşgen bir kaledir, kalede dizdarı, neferleri, şeyhülislam ve nakibül eşrafi, ayan, sipahi, kethüda yeri ve yeniçeri serdarı bulunur. Çarşı, pazar, han ve hamam yoktur. Kale içerisinde 300 kadar eski yapım tekniğinde evler vardır. Biri doğuya bahçeler kapısına açılan ve üç kat demirden yapılmış kapı ve diğeri batıya bakan Nöbet hane Kapısı olmak üzere iki kapısı vardır(Zılli,1999:174) diye belirtmektedir.

⁶ Kazı Başkanı, Müze Müdürü Adem BEDİR, Kalenin tek surlu olduğunu, erken dönem sur duvarlarının daha geniş alanı kapladığını, Anadolu Selçuklu Döneminde kalede daralmaya gidilmesi sonucunda Kalenin günümüzdeki sınırlarına kavuştuğunu belirtmektedir.

Çeşitli dönemlerde kullanılan ve birçok tamir gören kalenin yapı ve devir farklılıkları, kuzeydoğusunda sarp ve uçurum alanlarda görülür. Doğusundaki uçurum tarafında erken dönemlere ait duvar izleri olarak değerlendirilebileceğimiz mimari yapı kalıntıları görmek mümkündür (Ünsal, 2014:84; Uslu, 1980:41; Uluçam, 1994:415).

Bugün kaleye 4 ayrı yerden giriş bulunmaktadır. Günümüzde ana giriş olarak kullanılan kare planlı tonozlu bölümden sağlanmaktadır⁷. İngiliz tarihçisi Hamilton, kale kapısının yerini tarif etmeksizin, kapı kemerinin bir tarafında Arapça ve Türkçe kitabelerin, diğer tarafında büyük bir aslan kabartmasının bulunduğunu yazmaktadır (Hamilton, 1842:29)⁸.

Bayburt Şehrinin merkezinde yüksek ana kayaya oturan Kalenin yüksek, sarp mevkide inşa edilmesi ve üç tarafının Çoruh Nehri ile çevrili olması sebebiyle hendeğe ihtiyaç duyulmamış olup bu özelliklerinden dolayı savunması kolay, elde edilmesi zor kaledir.

Surların köşelerinde ve muhtelif yerlerinde yarım daire, dörtgen, üçgen şeklinde burçlar inşa edilmiştir. Kale burçları güneydoğu bölümde yoğunlaşırken batı yönde uzanan surlar üzerinde burç tesis edilememiştir⁹. Özellikle köşelerde bulunan burçlar iki katlıdır. Üst kat tonoz örtülü olup geniş kemerli açıklıklarıyla gözetleme ve seyir köşkü olarak, alt kat ise muhafız ve komutanların dinlenme yeri olarak yapılmıştır.¹⁰ Burçlarda

⁷Orijinalinde buranın giriş olmadığı kare planlı tonozlu bir yapı olduğunu ve 19.yy 20.yy başlarında buranın kuran eğitimi verilen alan olarak kullanıldığını yaşlı insanlardan öğrenmekteyiz.

⁸ Hamilton, 1842, 232; ayrıca günümüzde var olan 4 girişten kalenin kuzey doğu cephesinde bulunan büyük girişin ana kapı olduğu düşünülmektedir. Çünkü Hamilton'un anlattığı gibi kitabeler bulunmaktadır. Kapı çok tahrip olduğu için aslan kabartma izine rastlanılmamış muhtemelen kabartmanın olduğu alan kalenin en çok tahrip edildiği 1828-29 Rus işgalinde yıkılmış olmalıdır. Kalenin güneydoğusunda ki bölümde günümüzde sur duvarının açıklığı olduğu kemerli bir giriş görülmektedir. Kalenin batı cephesinde günümüz demir kapısı ile kapalı bir kapı daha bulunmaktadır. Fakat burası olağanüstü zamanlarda kullanılıyor olmalıdır ki nitekim burası oldukça eğimli yürümesi zor bir alana açılmaktadır.

⁹Kalenin güney bölümü diğer kısımlara göre yerleşimin fazla olduğu ve elde edilmesi daha kolay bölüme denk gelmektedir. Bu bölümde savunmaya daha çok ihtiyaç duyulacağı için burçların sayısı fazladır. Kalenin batı tarafı uçurumdur ve Çoruh Nehriyle çevrilidir. Burada savunmaya ihtiyaç duyulmamış ve bu kısımda burç bulunmamaktadır.

¹⁰ 2006 kazısında kalenin güneybatı bölümünde bulunan büyük burç "Beylerbeyi Köşkü" olarak tabir edilmiş içinde temizlik çalışması yapılmıştır. Diğer burçlara göre daha özenli işçilik uygulanan burç oldukça ferah ve geniştir fakat yine de buraya beylerbeyi köşkü demek zor görünmektedir. Sur duvarının hemen bitişiğine muhafaza edilmesi zor, diğer bölümlere göre daha düz bir alana Beyler Beyi Köşkü yapılması mümkün görülmemektedir. Bu bilgiler için Kalede daha kapsamlı çalışmalar yapılarak, köşk, saray yapısı gibi bir yapının olup olmadığı ortaya çıkarıldıktan sonra isimlendirilmesi gerekmektedir.

yalnızca iki tanesinin özel adı bulunmaktadır. Bunlar; (Bunlar kalenin şehre bakan güney sur duvarlarında yer alan) Justinianus Burcu ve Güzel Burçtur (Arslan ve Çöteli,2015:193).

Kale içerisinde 2 adet sarnıç bulunmaktadır¹¹. Dikdörtgen planlı tonoz örtülü, kısmi gömme sarnıçlar grubunda değerlendirilen sarnıçlar malzeme ve yapım tekniği olarak M.S. 6.-7. yüzyıl özelliklerini yansıtmaktadır¹². Kale içerisinde kilise yapısı, plan ve özellikleri bakımından değerlendirildiğinde XI-XII yüzyıl Bizans Kiliseleriyle benzer özellik göstermektedir.

Orbelli, 1911 yılı Bayburt ziyaretinde kalenin mimari özelliklerini şöyle anlatmıştır: *“dış duvarlar kaleyi sadece şehir tarafına bakan yerde, kuzeybatı yönünde ve bazı noktalarda koruyor. Bu duvarların ilginç bir özelliği, arka taraflarının tamamen doldurulmuş olması, duvarların verdiği izlenime göre buralar sanki yapım aşamasında oluşturulmuş. Surlar üzerindeki siperler dışında arka tarafın kasıtlı doldurulması savunma amaçlı olabilir* (Ekşi,2016:251).

Kazı çalışmasının sur duvarlarının restorasyonu kapsamında sur temellerinin açığa çıkarılması amacıyla yapılmasından ve projeye bağlı kalmasından dolayı kale içerisinde Evliya Çelebinin var olduğunu belirttiği Ebul Feth Caminin var olduğu alan kazılamamış cami olup olmadığı konusunda fikir yürütülememiştir. Ayrıca Evliya Çelebi seyahatnamesinde bahsettiği gibi kalede hamam kalıntısına rastlanılmamıştır.

3.2.2 Süsleme Özellikleri

Bayburt Kalesi deyince akla ilk gelen aslında süslemeleridir. Yapı surları adeta bir yaşmak gibi süslenmiştir. Sur duvarlarının dış cephesinde bulunan üçgen, kare, dikdörtgen yuvalardan buralara aplike farklı bir malzeme ile bezeme amaçlı yerleştirilen farklı öğelerin olduğu anlaşılmaktadır (Resim 6-7).

¹¹ 2018 yılında temizlik çalışmaları yapılarak ortaya çıkarılan sarnıçlar kaynaklarda ambar olarak geçmekteydi. Bkn. Hüseyin Yurttaş, Türk Dönemi ve Sonrasında Bayburt Kalesi, s.203

¹²Ayasuluk Kalesi içinde bulunan iki sarnıç Bayburt sarnıçlarıyla büyük oranda benzeşmektedir.

Kalenin mimarisi kadar süsleme düzeni de ilginçtir. Çok uzaklardan dikkati çekmek amacıyla, duvarlar üzerinde çanak biçiminde çiniler yerleştirilmiştir. Çoğu üçerli gruplar halinde, yuvarlak, kare ve eşkenar dörtgen biçimli çiniler, oyulmuş taşlara yerleştirilmiştir. “Çinimaçın” veya “Baçini” adı verilen firuze, mor ve yeşil renkli bu çinilerin de ancak taşlardaki oyukları kalmıştır (Resim 8-9)¹³.

I.A. Orbeli, 1911 Bayburt ziyareti esnasında anılarında; *“duvarların bazı yerlerinde çini tabak ve çanaklar oturtulmuştur. Duvarların muhtelif yerlerinde çok sayıda çini oyuğu bulunuyor. En fazla çiniyi iki burçta gördüm. Üçgen şekilli olanında mor ve firuze renginde üç adet vardı. Bu çiniler duvarlar için özel olarak yapılmadığı ve sıradan çini tabakların duvarları süslemek maksadıyla konulduğu görüşündeyim. Tabanın birinde gördüğüm desen Ani Kalesi çanakları üzerindeki desene benziyordu. Yerli halkın söylediğine göre çeşitli renklere boyanmış tabak ve çanaklar son zamanlara kadar büyük bir oranda korunagelmıştır. Ancak gelip geçen yolcu gezgin ve yerli antikacıların dikkatini çekmiş ve tanesi birer liradan satılmaktaymış. Yalnız pazarda aramama rağmen bu tabaklardan bulamadım”*(Ekşi, 2016:158) diye yazmıştır.

Kaynaklardan edindiğimiz az veriler dışında kalenin batı sur duvarında kalan küçük bir parçadan firuze renkli çinilerle döşendiği belirlenebilmektedir. (Resim 10) Keza Bayburt halkı özellikle yaşlıları ile yapılan sohbetlerde hemen hemen hepsi kale dışında bulunan oyuklarda mor, firuze, yeşil renkli sırlı tas, tabakların olduğu maalesef bunların küçüklükte sapan taşlarıyla vurma yarışları yapıldığı ve zamanla hiç kalmadığı, uzaktan bakıldığında, güneşin çinilere vurmasıyla birlikte kaleden ışığın yansıdığı anlatılmaktadır. Ne yazık ki bu güzellikten günümüze bir şey kalamamıştır. Anlatılanlardan yola çıkarak burada yer alan süsleme öğelerinin günlük kullanım seramik kapları olduğu düşüncesi belirmektedir. Halkın anlattığı tas, tabak şeklindeki seramikler mevcut yuvalara oturmaktadır. Günlük kullanılmak için üretilen seramikler sur duvarlarına oturtularak kaba görüntü kapatılmış ve ayrıca bölge için muhteşem bir görsel şölen oluşturulmuştur. Nitekim sur duvar içlerinde yapılan kazı çalışmaları ve

---

¹³ Tabak şeklinde olup mimaride kullanılan çinilere “Baçini” denilmektedir(Demiriz, 1973:175).

kale dışında yapılan yüzey araştırmalardın da surlar için özel üretilmiş firuze rengi çini parçalarına rastlanılmamış olup bulunan tüm seramikler günlük kullanım seramik parçalarıdır. Anadolu Selçuklu döneminde taşın süslenmesi bir gelenek gibidir taş, alçıyı, tuğlayı sır, çini ile süslemek bir gösterişin ürünüdür. Ermenek Ulu Camii mihrabının üst köşelerindeki iki tabak, Konya Kazım Karabekir Cami Mihrabında Alçı üzerine applike edilmiş çini tabaklar ve Ani kalesi surlarında bulunan seramik taslar bize Bayburt kale sur süslemelerini hatırlatmaktadır. Sur yüzeyinde duvara gömülü lülüklü seramik kap (Resim 11) günlük kullanım seramik kapların yüzeye applike edildiği düşüncesini doğrulamaktadır. Ayrıca günümüze ulaşabilmiş tek bir turkuaz parçada sıraltında beyaz ince astar görülmektedir. Bu seramikler kale duvarları için özel üretilmiş olmaları durumunda yüzeylerde astar kullanılmaz diye düşünmekteyiz.

Baçiniler, genelde tuğladan inşa edilmiş yapılarda sıklıkla görülür. Ancak bu defa Bayburt Kale duvarlarını süslemiştir. Kale surları daha sonraki dönemlerin tamir kitabelerini de taşımakla birlikte baçiniler, Selçuklu dönemine aittir. Çoğu üçerli gruplar halinde yuvarlak, kare ve eşkenar dörtgen biçimli çiniler oyulmuş taşlara yerleştirilmiş, yani kakılmıştır. Günümüzde tamamı dökülen baçinilerin uzak mesafelerden bile parladığı rivayet edilir. XIII. yüzyıl sonlarına ait Tercan Mama Hatun Türbesinin külahında da önceleri baçinilerin olduğu düşünülen oyuklara rastlanır (Ayduşlu,2012:19-20).

Bayburt'ta Selçuklu Dönemi çini süslemenin yer aldığı günümüze sağlam ulaşabildiği tek yapı Bayburt Ulu Camidir. Ulu caminin minaresinde şerefe altında bulunan firuze renk çiniler taş, tuğlaya çini kakma tekniğinin Bayburt'ta kullanıldığını bize göstermektedir. Ayrıca firuze renk çini yüzeyinde geometrik motifler yer almaktadır (Resim 12). Kale sur yüzeyinde günümüze ulaşabilen tek parça firuze renk seramik tabak parçasında da Ulu Cami şerefesinde bulunan çini yüzeyindeki geometrik motif bulunmaktadır.

Çanakların yuvalarının biçimleri farklıdır. Cepheyi sadece süsleme amacıyla yapılmış olmamalıdır ki yuvaların üçgen, baklava dilimi şeklinde sıralanışı bunların farklı anlamda yapıldığını düşündürmektedir. Sıralanışla ilgili Ani Kalesinde haçların tam ortasına yerleştirilen turkuaz seramikler Hristiyanlık yapısı kaleye vurgu yapar

şekilde kalenin inancını belirtmektedir (Resim13). 12. yüzyıl yapısı Ani Kalesinden sonra 13. yüzyıl başlarında Selçuklu hâkimiyetine giren ve yeniden tahkim edilen Bayburt Kalesinde Ani Kalesine atıfta bulunur şekilde İslam'a vurgu yapılmış olabileceğini düşünmektedir.

Ani surlarında veya binalarındaki diğer taş süslemelerde de süsleme amacıyla Bayburt iç kalesindeki çinilerle aynı tarzda yani baklava biçimli desenler halinde birbiriyle tezat oluşturan renklerde taşlardan yararlanılmıştır. Ani ve Bayburt örneklerinden yola çıkarak genelleme yaparsak, kent surlarına sırlı seramikler yerleştirmenin Kuzeydoğu Anadolu ve güney Kafkasların bu bölgesine özgü sembolizm oluşturmak için kullanılmış olabileceğinin düşünülebiliriz. O dönemde İslam'ın haç gibi belirgin sembolizmi olmadığı, Bayburt yazıtlarının dini unvanların yanı sıra hanedanın meşruluğunu da vurgu yaptığı için, iç kalenin güney cephesi boyunca üçgen desenler halinde yerleştirilmiş taşların hanedan veya hükümdarlıkla ilgili olduğu düşünülmektedir. Güney ve kuzeybatı cephedeki tüm yazıtların yanlarında bir üçgen oluşturacak şekilde içinde bir zamanlar çiniler bulunan üç kare veya oyuk bulunması bu yorumu desteklemektedir. Bu üçgenler, İslam öncesi ve İslami dönemlerde kullanılan, özellikle Anadolu Selçuklu sanat eserlerinde ve mimarisinde karşılaşılan çintemani deseninin üç noktasına vurgu yapılmış olmalıdır. Böylece İslami/Selçuklu egemenliği temsil etmektedir (Redroff, 2014:122-125).

Kale dışında bulunan 20 adet kitabe de çiniler kadar süsleme ögesine katkı sağlamaktadır. Dış surları saran bu kitabeler kare çerçeve, dikdörtgen çerçeve bazen bordür şekliyle kale duvarlarını süslemektedir (Resim 14)¹⁴. Kale sur duvarları üzerinde bulunan 20 adet kitabe aynı zamanda süsleme amaçlı kullanıldığı görülür. Palmet, rumi motifleri ve N, T, Z şeklindeki usta damgaları (Resim 15) ile ayrı bir görünüş arz etmektedir (Öztürk, 2016:191).

¹⁴Son yıllarda Bayburt Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü çalışmalarıyla kitabelerin tahribatını önlemek adına yerine imitasyonlarının yerleştirilmesi, orijinallerinin korunması ve kale surunda kalan tek parça çini temel alınarak benzerlerinin yapılıp sur duvarındaki yuvalara yerleştirilerek kalenin eski görkemine kavuşması için kapsamlı projeler yapılmaktadır.

3.3 2006 ve 2017-2018 Yıllarında Yapılan Kazı ve Restorasyon Çalışmaları

Bayburt kalesinde 2006, 2017 ve 2018 yıllarında 3 dönem kazı yapılmış olup 2019 yılı itibariyle de kazıların devam etmesi planlanmaktadır.

2006 yılında; Bayburt Kale Sur Duvarları Restorasyonu I.Etap İşi kapsamında, Erzurum Müze Müdürlüğü başkanlığında kurtarma kazısı restorasyon projesine uygun olarak batı sur paralelinde, ortalama 5 m. genişlikte, gerekli görülen yerlerde, 4 ana bölümde yapılmış olup bu bölümlerin hepsinde, kalenin şehre bakan batı surlarına paralel ve bitişik konumda çalışılmıştır (Resim 16-17) (Harita 4-5). Buradaki amaç, surun kaleye bakan iç yüzünde, restorasyon yapılacak kısımları ve bu kısımlarla bağlantılı olması muhtemel yapı kalıntılarını açığa çıkarmaktır. Kalenin batı suruna paralel alanda, B-C-D/6, C-D/7, C/8, D-C/9, C-D/10, D-E-F/11, D-E-F/12, E-F-G/13, G-H/14, G-H-I/15, H-I-İ/16, I-İ-J/17, I-İ-J/18, İ-J-K/19, J-K-L/20, K/21, L/22, L-M/23, N/23-24, Ö/25, O-Ö/26, Ö-P-Q/27, P-Q/28, P-Q-R/29, Q-R-S/30, Q-S-T/31, T-S/32, U/33, Ü/34, S-T-Ü/35 plan karelerinde çalışılarak toplam 41 mekân açığa çıkarılmıştır. Ayrıca kilise ve beylerbeyi köşkü olarak geçen alanda da temizleme çalışması yapılmıştır. Bu mekânların hemen hepsi sura paralel ve bitişik konumdadır. Açığa çıkarılan mekânların tümünde kullanılan ana malzemeler, çamur harç-moloz taştır. Ancak özellikle kilise viranesinden kapı girişine kadar olan güney etekteki yapılarda yoğun olarak ahşap malzeme kullanılmıştır. Bu kısım çok sığ bir sırt üzerine kurulduğundan yoğun erozyona uğramıştır. Bu bölümdeki yapıların hemen hepsinin 2 katlı olduğu anlaşılmıştır. Üst bölümlerde nadiren de olsa görülen ahşap dikmeler bu yapılardaki tüm yapılarda mevcuttur. Ayrıca bu bölümdeki yapılarda kapısı olmayan bodrum katlar ile duvar örülürken kullanılan yatay ahşap hatıllar dikkat çekicidir. İlk bölüm olarak kazılan II. Burç ile kilise arasında kalan kısımda da yangın izleri görülmekle beraber güney etekteki tüm yapılarda yangının çok şiddetli olduğu izlenmiştir. Kale içerisinde çıkarılan tüm mekânların birbiriyle ortak duvar kullanıldığı izlenmiştir. Yapıların pek çoğunun içerisinde bir ya da birden fazla tandır tespit edildi. Bu tandırların bir kısmı değişik zamanlarda yenilenmiştir. Ancak aynı zaman dilimi içerisinde birden fazla tandırın kullanım gördüğü açıktır. Kazılar sur diplerinde

yapıldığından, açığa çıkarılan yapılar dışında, surların iç yüzeyleri de görülmüştür. Surun bazı yerlerinde orijinal kalıntılara ulaşılrken, iç kısmının özellikle kaplama taşlarının sökülüp alındığı ya da döküldüğü izlenmiştir. Döküntü taşlar incelendiğinde surun dış yüzeyinde kullanılan düzgün işlenmiş taşların iç yüzeyde kullanılmadığı, iç yüzeyde daha basitçe düzeltilmiş taşların kullanıldığı görülmüştür. Son dönem yapılarının pek çoğunun surun tahrip olmuş yüzeyine dayandırılmıştır. Kazı çalışmaları süresince, mimari buluntular dışında çok yoğun seramik buluntusuyla beraber pek çok küçük buluntuya da rastlanılmıştır. Ele geçen seramikler, ağırlıklı olarak orta çağ dönemine ait örneklerden oluşmaktadır. Orta kalınlıkta, bezemeli örnekler yanında bezemesiz basit örneklerde görülmüştür. Bu parçalar içerisinde az sayıda tümlenebilir nitelikte olanlar dışında çok yoğun amorf ve profilli örnekler ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Yeşil renkli ve sırlı parçalar içerisinde, içi ve dışı bezemeli olan parçalar genellikle kuzey kesimde, kemerli yapı bulunan mekân 39 ve Beylerbeyi köşkü olarak adlandırılan kısımlarda ele geçirilmiştir. Tüm ya da tümlenebilir kaplar genellikle tandırların içerisinde çıkmıştır. Parçalar üzerinde figüratif olmayan bitkisel bezemeli görülmüştür. Bunların dışında Selçuklu Döneminde görülen kırmızı renkli, hamuru iyi artırılmış seramikler, yoğun olarak M 34 içerisinde açılan ve kalenin batı surlarında yuvarlatılmış kule paralelindeki derin sondajdan elde edilmiştir¹⁵. Yaklaşık 6 ay süren kazı çalışmasından 27 Envanterlik mahiyette eser ele geçirilmiş olup bunların 22 âdetini seramik eserler, seramik eserlerin büyük bir bölümünü lüleler oluşturmaktadır.

2017-2018 Yılı Bayburt Kale Kazısı II. Etap İşi Kapsamında Kalenin, kuzey, batı ve kuzeydoğu surlarının bölümü, kale içerisinde bulunan kilisenin restorasyon uygulaması ve Müze Müdürlüğünün uygun göreceği alanlarda Bayburt Müze Müdürlüğü tarafından 2017-2018 yılı içerisinde 8 ay süren çalışmalarda toplam 35 açma, 2 sarnıç yapısında ve kilisede temizlik çalışmaları yürütülmüştür. Kalenin aplikasyonu alınarak hali hazır harita üzerine işletilmiş olup alınan aplikasyonla 10x10 m ebatlarında açmalar oluşturularak plan kare sistemi uygulanmıştır. Gridlerin X eksenlerinde alfabetik sıra, Y ekseninde ise sayılar kullanılmış ve A-7, A-8, F-2, G-2,

¹⁵ Kapsamlı bilgiler için; Erzurum Müze Müdürlüğü, kazı sonuç raporlarından ve Nurettin Öztürk, 2016, Bayburt Kalesi Kazı Çalışmaları Makalesinden yararlanılmıştır.

H-1, H-2, I-1, I-2, J-2, K-2, K-3, L-2, L-3, L-4, L-5, L-6, L-7, L-8, M-2, J-12, J-13, J-14, J-15, J-16, sarnıç 1, sarnıç 2, mekân –A, kilisede çalışılmıştır. (Harita 6-7-8)

Yapılan kazılarda ortaya çıkarılan mekânların büyük çoğunluğu sur duvarına paralel ve bitişik konumdadır (Resim 18-19-20). Mekânların tümünde kullanılan ana malzeme, çamur harç ve moloz taş olup 2 duvar erken tarihli ve kesme taştan inşa edilmiştir. Sura bitişik olan mekânların çoğunun 2 katlı olduğu anlaşılmıştır. Yapıların üst örtüsüne ait olduğu düşünülen ahşap hatıllar ile ahşap dikmelere rastlanılmıştır. Kazı yapılan alanların büyük çoğunluğunda yangın izlerine rastlanılmıştır. Mekânlar hem birbirine hem sur duvarına bitişik yapılmıştır. Yapıların zeminleri genel olarak sıkılaştırılmış topraktan oluşmakta olup çoğunun içerisinde tandır olduğu tespit edilmiştir. Tandırların yapım tekniği ve boyutları birbirinden farklı olup bunların farklı zaman dilimi içerisinde yenilenecek farklı amaçla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bazı tandırların içerisinde tam veya tama yakın çömlek ile seramik parçaları ele geçirilmiştir. Tandırların genelinde, normal pişmiş toprak küfleler kullanılmışken bazılarında çömlüklerin dip kısımları kırılarak, iç içe koyulmak suretiyle uzatılmış küfle amaçlı kullanım görülmüştür. Kazı çalışmaları sur diplerinde yapıldığından, açığa çıkarılan yapılar dışında, surların iç yüzeyleri ve temelleri görülmüştür. Sur duvarlarının iç yüzeyinde, dış yüzeyinde olduğu gibi düzgün işlenmiş taşların yerine basitçe düzleştirilmiş taşların kullanıldığı ve sur temellerinin genel itibariyle ana kaya üzerine dayandırıldığı tespit edilmiştir. Ortaya çıkarılan mimari yapıların büyük çoğunluğu geç dönem özelliği göstermektedir. Bazı açmalarda ortaya çıkarılan mekânlar bize erken dönem yapılarının yıkılarak üzerine geç dönem yapılarının yapıldığı ve erken dönem yapılarının duvar malzemesini ziya etmeyip geç dönem mekân duvarında da kullanıldığını göstermektedir. Mekân duvarları, genel olarak irili ufaklı moloz taş ve çamur kullanılarak örülmüştür. Konutları oluşturan hücreler dörtgen planlı olup konutlar tek katlıdır(Resim 21). Konutların zeminleri mekân zeminlerine göre daha sert ve kalın bir toprak katmanından oluşmaktadır. Kazı çalışmasında A-7 ve A-8 açmaları kale surlarının dışında yapılmış olup bu alanda kalenin dışından içine doğru merdiven basamakları bulunmuş olup ortaya çıkarılan basamak yapıları kalenin erken dönem sur duvarları ile çağdaş olup kalenin güney kesimindeki giriş kapılarından birinin varlığını ispatlamaktadır. Kalenin kuzey batı köşesindeki burçta yapılan çalışmada burcun at nalı

formu ortaya çıkarılmıştır. Mevcut kalıntılardan hareketle iç ve dış kısımlarında kazı yapılan sarnıç-1 ve sarnıç-2 kaynaklarda ambar olarak geçmektedir. Sarnıç- dikdörtgen planlı tonoz örtülü dört adet destek kemeri kalıntıları duvarda gözükmektedir(Resim 22). Sarnıç-1 batı cephesi üzerinde bulunan su teknesi ve sarnıç içerisine giden hattan sarnıcın yağmur kar suları dışında taşıma suyu ile de doldurulduğu anlaşılmaktadır. Sarnıç-2 dikdörtgen planlı tonoz örtülüdür. Kısmi gömme sarnıçlar grubuna giren sarnıç-2 doğu batı yönlüdür. Sarnıç 2 de sarnıç 1 gibi taşıma sularla doldurulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yağmur sularını sarnıcın içine akıtan künk kısmı dipsiz çömlleklerin iç içe geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Çömllekler özellikle bu sistem için üretilmemiş kullanılan çömlleklerin dip kısmı kırılmak suretiyle bu sistemde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Sarnıçların plan özellikleri kullanılan harç sistemi malzeme olarak aynı olmaları aynı dönemde yapıldıklarını göstermektedir. Mimari özellik olarak M.S. VI-VII yy mimari malzeme özelliği göstermektedir. Kalede en erken yapıları sarnıçlar olup sarnıçlarda yapılan temizlik çalışmalarında çok fazla lüle parçasına rastlanılmış ve sarnıçların su haznelerinin kurumların sonradan kapatılmış olması ve bulunan lüle parçalarından sarnıçların geç dönemde asıl işlevinde kullanılmadığı anlaşılmıştır. Kilise de yapılan çalışmada kilisenin zemini bulunmuş, üç nefli, bazilika plan özellikleri ortaya çıkarılmıştır (Resim 23-24).

Kazı çalışmalarında sırasında mimari buluntular dışında yoğun seramik parçasıyla birlikte küçük buluntulara rastlanılmıştır. Seramiklerin çoğunluğu amorf ve profilli örnekler oluşturmaktadır. Seramikler içerisinde bütün bütüne yakın güzel örnekler bulunmaktadır. Seramikler Ortaçağ ve Osmanlı Dönemine aittir.

Kazı çalışmaları, restorasyon projesi ve kurul kararı doğrultusunda sınırlı bir alanda yapıldığından ortaya çıkarılan mekanların devamı izlenememiş olup mekanların boyutları ve nitelikleri tam olarak anlaşılamamıştır. Tam veriler elde etmek için projeden bağımsız kazı çalışması yapılması gerekmektedir.

2017-2018 kazı çalışmalarında 63 adet envanterlik eser kayıta geçmiş olup bu eserlerin 42 adetini tezimizde değerlendireceğimiz seramik eserler oluşturmaktadır

4. KATALOG

4.1- Tabaklar

4.1-1. Yayvan Gövdeli Tabaklar

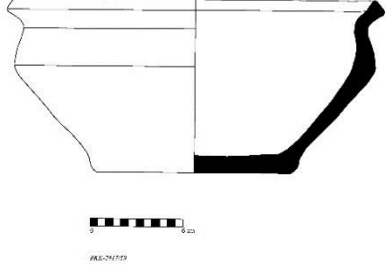
	
KATALOG NO.	1
ENV. NO.	2017/15
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi L-6 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yayvan gövdeli, halka kaideli tabak ağıza doğru genişleyen formdadır. Eksik olan kısımlar tamamlanmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük:5.7 cm Ağız Çapı:16 cm Dip Çapı: 5.8 cm Derinlik:3.5 cm
HAMUR	Gri renk hamurlu ve taşçık katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış az katkılıdır.
ASTAR	İnce, beyaz astarlı
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	3-4. yüzyıl

	
KATALOG NO.	2
ENV. NO.	2018/20
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi K-9 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yayvan gövdeli, halka kaideli, ağıza doğru genişleyen formdadır. Tabağın ağız kısmının bir bölümü pişirim sürecinde erimeye maruz kalmıştır. İç ve dış yüzeyinde bezeme ve süs unsuru bulunmayan tabak yanmıştır.
ÖLÇÜLER	Çapı: 13.4 cm Yüksekliği: 5.2 cm cidarı: 0.5 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu, taş kireç ve mika katkıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

	
KATALOG NO.	3
ENV. NO.	2018/72
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi Sarnıç-1
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz dipli, alçak kaideli, yayvan gövdeli, halka kaideli, ağıza doğru genişleyen formdadır. Kırık, eksik kısımları restorasyonla tamamlanmıştır.
ÖLÇÜLER	A.Çapı: 20.7 cm Yüksek: 8 cm A.Cidarı: 0.5 cm Kaide Çapı: 7 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu ve taşçık katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	İnce beyaz astarlıdır.
SIR	Hardal sarısı yeşilimsi tek renk sirla iç yüzey kaplanmıştır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15. yüzyıl

4.1-2. Küresel Gövdeli Tabak-Çanaklar

	
KATALOG NO.	4
ENV. NO.	2017/16
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi K-8 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Küresel gövdeli, içe çekik ağızlı, halka kaideli tabak. Ağız kısmındaki kırık eksik parçalar restorasyonla tamamlanmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük:4.2 cm Ağız Çapı:10.1 cm Dip Çapı: 6.8 cm Derinlik:3.2 cm
HAMUR	Koyu gri renk hamurlu, kum ve taşçık katkılıdır. Orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

	
KATALOG NO.	5
ENV. NO.	2017/59
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi K-8 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Küresel gövdeli, halka kaideli, dışa çekik geniş ağız kenarlı, tabana doğru daralan formdadır. Düz dipli, ağız kenarları dışa dönüktür.
ÖLÇÜLER	Yük:11.2 cm Ağız Çapı:23.5 cm Dip Çapı:12.5 cm Derinlik:10 cm
HAMUR	Devetüyü renk hamurlu, kum ve taşçık katkılıdır. Az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

	
KATALOG NO.	6
ENV. NO.	2018/73
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi Sarnıç-1
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Küresel gövdeli, halka kaideli, geniş ağızlı tabana doğru daralan formdadır. Düz dipli, ağız kenarları içe dönüktür. Kırık, eksik kısımları restorasyonla tamamlanmıştır.
ÖLÇÜLER	Çapı:25.1 cm Yük:11 cm Kaide Çapı: 8.4 cm A.Cıdarı: 0.6 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu ve taşçık katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	İnce beyaz astarlıdır.
SIR	Yeşil sır ile sırlanmıştır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15. Yüzyıl

4.1-3. Konik Gövdeli Tabaklar

	
KATALOG NO.	7
ENV. NO.	2006/147 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi Mekân-21
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Konik gövdeli, iç bükey profilli, yüksek ve dik kenarlı, halka kaideli tabak, düz tabanlıdır. Tabakın yarısı kırık eksiktir.
ÖLÇÜLER	Yük:12.5 cm Kaide Çapı: 8 cm Kaide Yüksek:2 cm
HAMUR	Devetüyü renk, ince gözenekli, iyi arıtılmış.
ASTAR	Beyaz ince astarlı
SIR	Yeşil tek renk sırlı
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

	
KATALOG NO.	8
ENV. NO.	2018/74
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi Sarnıç-2
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Konik gövdeli, iç bükey profilli, yüksek ve dik kenarlı halka kaideli tabak. Düz dipli, alçak kaideli. 3 parça halinde ele geçirilen tabağın parçaları restorasyonla birleştirilmiş eksik kısımları tamamlanmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük: 6.7 cm Ağız Cıdarı:0.6 cm Ağız Çapı: 19.2 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu ve kum katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz astarlıdır.
SIR	Yeşil sır ile iç ve dış yüzey kaplanmıştır. Sır altında yer alan motifler koyu yeşil ve sarı sırla akıtma tekniğiyle belirginleştirilmiştir.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, Kabartma.
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Ana hatta kalın daire şeklinde şerit içerisinde çark motifi (güneş) sembolü görülmektedir.
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

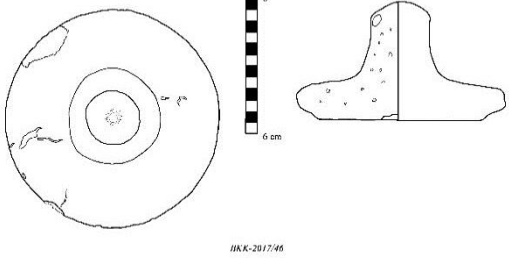
4.1 Maşrapa

	
KATALOG NO.	9
ENV. NO.	2018/21
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi J-15 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	<p>Düz, yuvarlak dipli, gövdeye doğru genişleyen ve ağıza doğru daralan uzun boyunlu, dış bükey ağız formlu maşrapa tek kulpludur. Kulp gövdeden ağız kenarına tutturulmuştur. Dış yüzeyi yanık (is) izi ile kaplıdır. Ağız kısmının hemen altında kalan kısımda gaga şeklinde bir çıkıntı olduğu anlaşılmaktadır. Çıkıntı eksiktir.</p>
ÖLÇÜLER	<p>Gövde: 9.5 cm Yükseklik: 9.4 cm Ağız Cıvarı: 0.5 cm Ağız Çapı: 7.5 cm</p>
HAMUR	<p>Devetüyü renk hamurlu, kum kireç katkılı ve perdahlıdır. Orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.</p>
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15.yüzyıl

4.2 Testi

	
KATALOG NO.	10
ENV. NO.	2017/17
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi L-6 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz kaideli, dışa çekik, yonca ağızlı, dar boyunlu, dış bükey gövdeli, tek kulplu testicik. Ağız kısmının bir bölümü noksandır.
ÖLÇÜLER	Yük: 12.2 cm Gövde Çapı: 11.3 cm Dip Çapı: 7.7 cm
HAMUR	Devetüyü renkli, ince hamurlu, kum ve taşçık katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Boyama, kazıma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Gövde ile boyun yüzeyinde kırmızı boyayla yapılmış geometrik motifler ve boyun kısmında kazıma şerit yer almaktadır.
TARİHLENDİRME	M.S. 3 yüzyıl

4.3 Kapaklar

	
KATALOG NO.	11
ENV. NO.	2017/10
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi L-6 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Dairesel formudur. Dairenin ortasında tutamak bulunmaktadır.
ÖLÇÜLER	Çap:9.5 cm Kalınlık: 1.3 cm Tutamak Uz:2.8 cm
HAMUR	Devetüyü renk hamurlu, kum taşı katkılı, orta gözenekli, az artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Tutamak kısmında iki sıra kazıma tekniğiyle çizgisel şerit oluşturulmuştur.
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

	
KATALOG NO.	12
ENV. NO.	2018/18
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak formlu kapağın merkezinde bulunan kulp kısmı kırık eksiktir.
ÖLÇÜLER	Çapı: 18 cm Cıdarı: 1.3 cm
HAMUR	Devetüyü renk hamurlu, kum katkılı ve perdahlıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	18-19 yüzyıl

4.4 Yağdanlık

	
KATALOG NO.	13
ENV. NO.	2018/47
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi J-15 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz dipli yağdanlığın gövdesi iki taraftan içe doğru bastırılarak yassılaştırılmıştır. Boyun kısmı gövdeye göre oldukça ince olan yağdanlığın ağız ve lülük kısmı kırık eksiktir. Tek kulplu olup kulp gövdeden boyuna tutturulmuştur. Gövdenin karşılıklı iki yüzeyinde sır altı tekniğiyle oluşturulmuş koyu yeşil renkte zeytin yaprağı motifi bulunmaktadır. Dip kısmındaki sır dökülmüştür.
ÖLÇÜLER	Yük: 10.6 cm Gövde Çapı:6.6 cm
HAMUR	Kırmızı renk iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	İnce beyaz astarlı
SIR	Tek renk yeşil sır ile sırlanmıştır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Sır Altı boyama
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Gövdenin iki yüzünde bitkisel motif bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

4.5 Çömlekler

	
KATALOG NO.	14
ENV. NO.	2006/149 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi Mekân-18
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak, düz dipli olup gövdeye doğru genişlemektedir. Gövdeden daha ince kısa boyundan ağıza geçilmektedir. Tek kulplu olup kulp omuzdan ağız kenarına tutturulmuştur.
ÖLÇÜLER	Yük:6.8 cm Ağız Ç:4.4 cm
HAMUR	Kırmızı renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Gövdede yüzeysel şerit bulunmaktadır
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

	
KATALOG NO.	15
ENV. NO.	2017/18
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi L-3 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz kaideli, dışa çekik, yuvarlak ağız kenarlı, dar boyunlu, dış bükey gövdeli, iki kulplu çömleğin tek kulpu kırıktır.
ÖLÇÜLER	Yük:28 cm Ağız Çapı:16 cm Ağız Cıdarı: 1 cm
HAMUR	Devetüyü renkli, ince hamurlu, kum ve taşçık katkılıdır. Orta gözenekli, az artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarlı
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	18-19. yüzyıl

	
KATALOG NO.	16
ENV. NO.	2018/13
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi L-5 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak, düz dipli olup gövdeye doğru genişlemektedir. Gövdeden daha ince kısa boyundan ağıza geçilmektedir. Tek kulplu olup kulp omuzdan ağız kenarına tutturulmuştur.
ÖLÇÜLER	Gövde Ç: 11.9 cm Yüksek: 13 cm
HAMUR	Devetüyü rengi hamurlu ve kireç katkılıdır. Orta gözenekli, az artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Gövde kısmında basit şeritler oluşturulmuştur.
TARİHLENDİRME	12-15. yüzyıl

	
KATALOG NO.	17
ENV. NO.	2018/19
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi K-9 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak düz dipli olup gövdeye doğru genişlemektedir. Kısa ve kalın bir boyunla dış bükey formu ağıza geçilmektedir. Tek kulplu olup kulp omuzdan ağız kenarına tutturulmuştur.
ÖLÇÜLER	Gövde: 12.3 cm Yükseklik: 12.4 cm Ağız Cıvarı: 0.7 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu, kum katkılı ve perdahlıdır. Orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15 yüzyıl

4.6 Pithoslar

	
KATALOG NO.	18
ENV. NO.	2018/40
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ K-11 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	<p>Dışa taşkın pervaz ağız kenarına sahip pithosun boyun kısmı uzun ve geniş tutulmuştur. Boyundan gövdeye geçiş yumuşak bir şekilde sağlanmış ve gövde alt kısma doğru daralmıştır. Gövdeden dip kısmına direkt geçiş sağlanmıştır. Pithos, parçalar halinde ele geçirilmiş olup restorasyonla birleştirilmiş, eksik kısımları tamamlanmıştır.</p>
ÖLÇÜLER	<p>Cıdarı: 3.2 cm Yük:80.5 cm Gövde Çapı: 51.4 cm</p>
HAMUR	<p>Devetüyü renk hamurlu, kum ve taş katkılıdır. Kalın cidarlı, Orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.</p>
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	<p>Gövdesinde kazıma ve kabartma tekniğiyle oluşturulmuş zincir, menderes (suyolu, meander), tırnak motifleriyle şeritler oluşturulmuştur.</p>
TARİHLENDİRME	16-18 yüzyıl

	
KATALOG NO.	19
ENV. NO.	2018/41
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi K-11 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak geniş gövdeli, kısa dar boyunlu pithosun ağız kısmı kalınlaştırılarak dış bükey formda oluşturulmuştur. Ağızdan boyna geçiş keskin bir şekilde sağlanmış ve daralan boyun kısa tutulmuştur. Boyundan karın kısmına geçiş keskin değildir. Karın kısmı yayvan görünüme sahiptir. Düz dipli olan pithosun kaide kısmı kısadır. Parçalar halinde bulunan Pithos restorasyonla birleştirilerek tamamlanmıştır.
ÖLÇÜLER	Çapı: 34.2 cm A. Cıdarı: 6.3 cm Yük:89 cm Gövde Çapı:60 cm
HAMUR	Kırmızımsı renk hamurlu, kum ve taş katkılıdır. Kalın cıdarlı, orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	16-18 yüzyıl

4.7 Merhem, Koku ve Minyatür Kapları

	
KATALOG NO.	20
ENV. NO.	2018/52
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi / J-12 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz dipli, yüksek kaideden şişkin gövdeye geçiş sağlanmaktadır. Kaiededen gövdeye geçiş keskin hatla verilmiştir. Şişkin gövdeden ağıza doğru daralan kısa ve geniş boyunlu koku kabının ağız kısmı dış bükey formudur.
ÖLÇÜLER	Yük: 9.6 Gövde Çapı: 5.7 cm Boyun Çapı: 2.9 cm
HAMUR	Kırmızı renk ince hamurlu ve kireç katkılı, perdahlıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15. yüzyıl

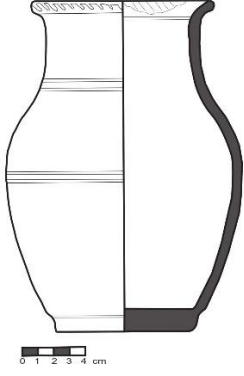
	
KATALOG NO.	21
ENV. NO.	2018/54
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi J-15 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz dipli, yuvarlak, geniş gövdeli, ağıza doğru daralan kısa geniş boyunlu kabın ağız kısmı düzleştirilerek dış bükey formda oluşturulmuştur.
ÖLÇÜLER	Çapı: 6.2 cm Yük: 3 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu ve taşçık katkılıdır. Orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15. yüzyıl

	
KATALOG NO.	22
ENV. NO.	2018/2
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi G-2 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz dipli olup gövdeye doğru genişlemektedir. Kısa ve dar bir boyunla dış bükey formlu ağıza geçilmektedir. Yüzeyi deforme olmuştur. Ağız kısmı kırık eksiktir.
ÖLÇÜLER	Yük: 7.3 cm Gövde:5.6 cm Ağız çapı:0.6 cm
HAMUR	Devetüyü renk hamurlu, kum kireç katkılı, perdahlıdır. Orta gözenekli, az artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15. yüzyıl

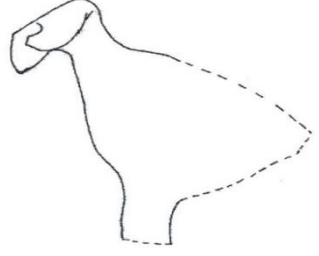
	
KATALOG NO.	23
ENV. NO.	2018/14
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-5 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	<p>Düz, yuvarlak dipli olup gövdeye doğru genişlemektedir. Küre formu gövdeden ince uzun huni formunda ağız kısmına geçilmektedir. Tek kulplu olup kulp omuzdan başlamaktadır. Yüzeyinde herhangi bezeme, süs unsuru bulunmamaktadır. Huni formu ağız kısmı ve kulp kısmı kırık eksiktir.</p>
ÖLÇÜLER	Gövde: 8 cm Yükseklik: 9.4 cm
HAMUR	<p>Kırmızı renk hamurlu, kum kireç katkılı ve perdahlıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir. Büyük oranda kohezyona uğramıştır.</p>
ASTAR	İnce kırmızı astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15. yüzyıl

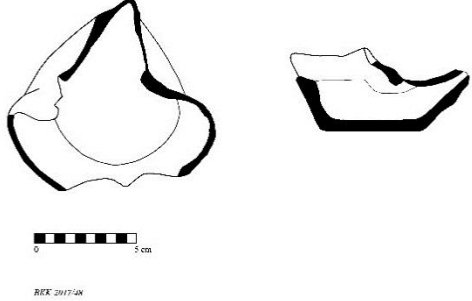
4.8 Vazo

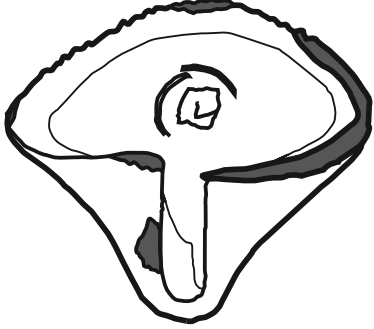
	
KATALOG NO.	24
ENV. NO.	2018/39
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ J-15 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz kaideli gövdeye doğru genişleyen ve ağza doğru daralan uzun, ince boyunlu vazonun ağız kısmı kabartma tekniğiyle oluşturulmuş kalın burma motifi ile belirginleştirilmiştir. Parçalar halinde ele geçirilmiş olup restorasyonla parçalar birleştirilmiş, ağız kısmında eksik olan kısımlar tamamlanmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük:20.2 cm G.Ç: 17 cm A.Ç:11.6 cm A.C: 0.9 cm
HAMUR	Kırmızı ince hamurlu, kum, taşçık katkılı ve perdahlıdır. İnce gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Ağız kısmındaki burma motifi formunda yapılmıştır.
TARİHLENDİRME	9-12. yüzyıl

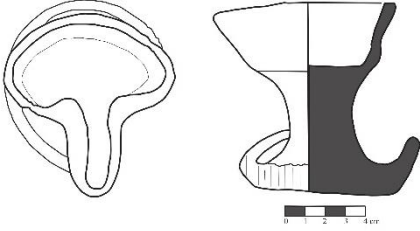
4.9 Figürün

	
KATALOG NO.	25
ENV. NO.	2006/130 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Kale kapısı girişi
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Koç formunda figürün. Eserin başı koçbaşı şeklindedir. Boynuzlardan biri kırık ön bacaklardan birisi yarıya kadar korunmuş, diğer bacak ve gövdenin yarıdan fazlası eksiktir.
ÖLÇÜLER	Yük:8x8 cm Gen:4.1 cm Baş: 2 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz ince astarlı
SIR	Yeşil tek renkli sırlı.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-15. yüzyıl

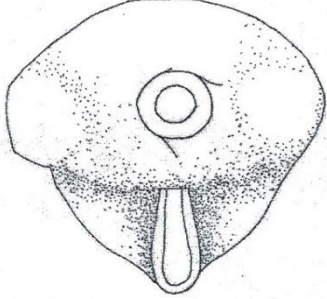
4.10 Kandiller
4.10-11. Açık Hazneli Kandiller

	
KATALOG NO.	26
ENV. NO.	2017/12
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi L-3 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Açık hazneli, yonca (gaga) ağız formu, düz dipli kulpsuz kandil
ÖLÇÜLER	Yük:4.3 cm Gen:9.9 cm Uz: 9.7 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu taş ve kum katkılıdır, ince gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarlı
SIR	Tek renk yeşil sırlı, sırları büyük oranda dökülmüştür.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-14 yüzyıl

	
KATALOG NO.	27
ENV. NO.	2018/10
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ A-8 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Açık hazneli, yonca (gaga) ağız formlu, düz dipli kulpsuz kandilin, ağız kenarının iki tarafı içe doğru bastırılarak gaga şeklinde fitil deliği oluşturulmuştur. Sırlarında dökülmeler, yüzeyinde aşınmalar mevcuttur. Ağız kısmının bir bölümü kırık eksiktir.
ÖLÇÜLER	Çapı: 8.8 cm Yük:3.4 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu taş ve kum katkılıdır. Orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz ince astarlıdır.
SIR	Tek renk sır ile iç dış yüzey kaplanmıştır. Kohezyona uğramış dökülmeler mevcuttur.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-14. yüzyıl

	
KATALOG NO.	28
ENV. NO.	2018/33
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ K-10 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	<p>Düz dipli, yayvan tablalı, uzun, silindirik kaideli kandilin, çanağı anımsatan geniş hazne kısmı yonca (gaga) ağızlıdır. Ağız kenarının iki tarafı içe doğru bastırılarak gaga şeklinde fitil deliği oluşturulmuştur. Yüzeyinde aşınmalar, sırlarında dökülmeler görülmektedir. Kulp kısmı tamamen kırık eksik olan kandilin ağız ve kaide kısmında kırık eksik parçalar mevcuttur.</p>
ÖLÇÜLER	Kaide Çapı: 9.2 cm Yükseklik: 9.4 cm
HAMUR	Açık kahverengimsi hamurlu ve taşçık, kum katkılıdır. Orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz ince astarlıdır.
SIR	Tek renk yeşil sır ile iç ve dış yüzey kaplanmıştır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	13-14. yüzyıl

4.11.1 Kapalı Hazneli Kandiller

	
KATALOG NO.	29
ENV. NO.	2006/148 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-6
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz dipli, bir fitil delikli, ince boyunlu, yassı gövdeli, kapalı haznelidir.
ÖLÇÜLER	Yük:4.5 cm Çap:8.5 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz ince astarlı
SIR	Tek renk hardal sarımsı yeşil renk sırlıdır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Gövde kısmında kazıma tekniğiyle oluşturulmuş yüzeysel dairesel yuvalar oluşturulmuştur.
TARİHLENDİRME	13-14. yüzyıl

	
KATALOG NO.	30
ENV. NO.	2018/83
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Sarnıç-1
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Düz dipli, bir fitil delikli, ince boyunlu, yassı gövdeli, kapalı haznelidir. Ortası yarık olan fitil deliği haznedenden uzatılmıştır. Fitol deliği ve ağız kısmı kırık eksiktir. Sırlarında dökülmeler mevcuttur.
ÖLÇÜLER	Yük: 5.9 cm Dış Çap: 9.8 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu ve kireç katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	İnce beyaz astarlıdır.
SIR	Tek renk yeşil sır ile sırlanmıştır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	13-14. yüzyıl

4.12 Şamdanlar

	
KATALOG NO.	31
ENV. NO.	2017/13
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-3 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak tablalı, iki boğumlu, silindirik yüksek gövdeli şamdanın, iç ve dış yüzeyi astarlanarak yeşil sır ile kaplanmıştır. Şamdanın, tabla ve ağız bölümünde kırık eksik olan kısımlar restorasyonla tamamlanmıştır. Ağız kısmında yanık (is) izleri bulunmaktadır.
ÖLÇÜLER	Yük:10.7 cm Kaide Çapı:8.7 cm Ağız Çapı: 3.2 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu ve kum katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarlı
SIR	Tek Renk Sırlı, sırlarında dökülmeler mevcuttur.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	14-15. yüzyıl

	
KATALOG NO.	32
ENV. NO.	2018/9
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ G-2 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak tablalı, bir boğumlu, silindirik yüksek gövdeli şamdanın, iç ve dış yüzeyi astarlanarak yeşil sır ile kaplanmıştır. Şamdanın, tabla ve ağız bölümünde kırık eksik olan kısımlar restorasyonla tamamlanmıştır. Ağız kısmında yanık (is) izleri bulunmaktadır.
ÖLÇÜLER	Yük:10.3 cm Kaide Çapı: 9.6 cm Ağız Çapı: 3.6 cm
HAMUR	Kırmızı renk hamurlu ve kum katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz ince astarlı
SIR	Tek renk sırla kaplanmıştır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	14-15. yüzyıl

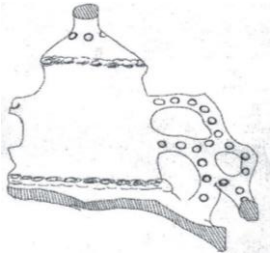
4.13 Üçayaklar

	
KATALOG NO.	33
ENV. NO.	2018/1
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-5 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Kolları birbirinden ayrık uzanan üçayak
ÖLÇÜLER	Gen: 10.1 cm Yüksek: 2.7 cm
HAMUR	Gri renk hamurlu, kum katkılı ve perdahlıdır. İnce gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Ayak kısımları tek renk sır tekniğiyle şerit oluşturulmuştur.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-14. yüzyıl

	
KATALOG NO.	34
ENV. NO.	2018/4
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-5 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Kolları birbirinden ayrıık uzanan üçayak
ÖLÇÜLER	Gen: 10.1 cm Yüksek: 3.1 cm
HAMUR	Gri renk hamurlu, kum katkılı ve perdahlıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Ayak kısımları tek renk sır tekniğiyle şerit oluşturulmuştur.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	-
MOTİF VE KOMPOZİSYON	-
TARİHLENDİRME	12-14. yüzyıl

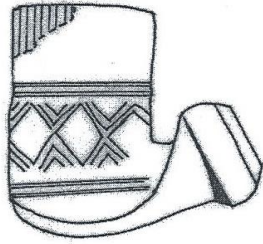
4.14 Fonksiyonu bilinmeyen Kap Parçaları

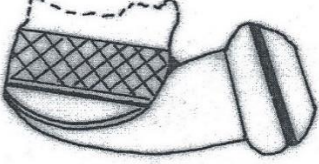
	
KATALOG NO.	35
ENV. NO.	2006 /150(A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-20
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Eldeki parçalarından dairesel (simit) gövdeli olduğu anlaşılmaktadır. İnce boyunlu silindiri ağızlıdır. Simit gövdeden boyun kısmına karşılıklı 2 ince kulp tutturulmuştur. Kulplardan biri eksiktir. Kapın büyük kısmı kırık eksiktir.
ÖLÇÜLER	Yük:7.5 cm Kalınlık: 0.7 cm
HAMUR	Krem rengi ince hamurlu, az gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	İnce beyaz astarlı.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Boyun kısmında kabartma tekniğiyle ince iki yiv oluşturulmuştur.
TARİHLENDİRME	17-19. yüzyıl

	
KATALOG NO.	36
ENV. NO.	2006/152 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-17
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	<p>Eldeki parçadan kabın formu tam olarak anlaşılamamış olup incelenen parça kabın en tepe noktası kapak olarak kullanılabilir bir kısım olup gövdeye bitişik işlenmiştir. En tepe noktasında tutamak kısmı kırık eksiktir. Boyundan baş kısmına doğru karşılıklı iki kulplu olduğu anlaşılmaktadır. Kulplardan biri tamamen kırık eksiktir. Diğerinin üç gözü günümüze ulaşmış olup bir göz kırık eksiktir. Farklı bir forma sahip kulp tasarımı dikkat çekicidir.</p>
ÖLÇÜLER	Yük:1.8 cm Gen:17 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Kulp kısmında dairesel çizgisel bezemeler bulunmaktadır. Kabın baş kısmında zincir kabartmalı iki şerit bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	

4.15 Lüleler

4.15.1 Silindirik Çanaklı Lüleler

	
KATALOG NO.	37
ENV. NO.	2006/139 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-26
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Silindirik çanak formludur. Çanağın ağız kısmında rulet baskı ile oluşturulan şerit uzun ve bezemesiz olup ağız kısmında eksik parça bulunmaktadır. Duman yolu bölümü çanak kısmına göre kısa tutulmuştur. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz:3.2 cm Baş Gen: 3.1 cm
HAMUR	Gri renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Gri renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmında geometrik şerit ve motifler bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	18. yüzyıl

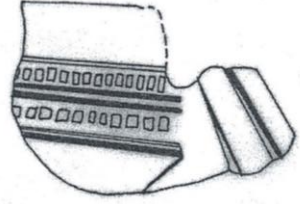
	
KATALOG NO.	38
ENV. NO.	2006/146 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-26
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Silindirik çanaklı formda olup çanağın ağız kısmı kısmen kırık eksiktir. Duman yolu bölümü çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz:3.1 cm Baş Gen: 1.4 cm Boyun Gen: 0.3 cm
HAMUR	Beyaz renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanakta geniş şerit arasında kafes motifi yer almaktadır.
TARİHLENDİRME	17-18 yüzyıl

4.15.2 Yuvarlak Çanaklı Lüleler

	
KATALOG NO.	39
ENV. NO.	2006/132 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-13
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak çanaklı formda olup çanak üzeri baklava dilimlerine ayrılmıştır. Çanağın ağız kısmı eksiktir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz: 4.6 cm Boyun Genişliği: 1 cm Baş Genişliği: 2 cm
HAMUR	Kırmızı renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Kırmızı ince astarlı.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak üzerinde beşgen çukurlar içerisinde nokta bezek ile oluşturulmuş baklava dilimi oluşturulmuştur. Duman yolu çubuk ağız kısmında şeritsel bezemeler bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	19.yy

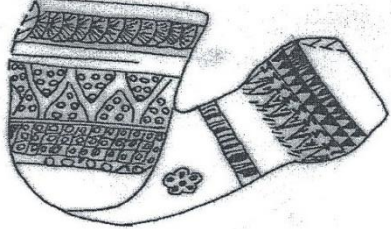
	
KATALOG NO.	40
ENV. NO.	2006/136 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-16
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak çanaklı formda olup çanağın ağız kısmında kırık eksiktir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız dilimli bombeli bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır
ÖLÇÜLER	Uz:4 cm Baş Gen: 2.2 cm
HAMUR	Gri renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Gri renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Kazıma kabartma tekniğiyle çanak kısmında yatay şeritler oluşturulmuş şeritlerin arasına geometrik şekilde verilmiştir.
TARİHLENDİRME	18. yüzyıl

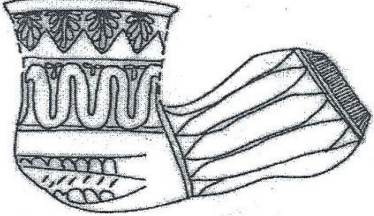
	
KATALOG NO.	41
ENV. NO.	2006/138 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-26
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak çanaklı formda olup Çanağın ağız kısmında rulet baskı ile oluşturulan şerit uzun ve bezemesidir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır
ÖLÇÜLER	Uz:4.2 cm Boyun Gen: 0.5 cm Baş Gen: 1.8 cm
HAMUR	Beyaz renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Kazıma kabartma tekniğiyle oluşturulan geometrik motifli iki şerit bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	17-18 yy

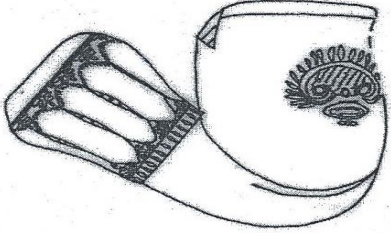
	
KATALOG NO.	42
ENV. NO.	2006/145 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-26
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak çanaklı formda olup çanağın ağız kısmı kırık eksiktir. Yüzeyi oldukça bezemeli olan lüenin duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz: 4.3 cm Boyun Gen: 0.5 cm Baş Gen: 2.2 cm
HAMUR	Gri renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Gri renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmı şeritsel geometrik şekillerle hareketlendirilmiştir.
TARİHLENDİRME	18. yüzyıl

	
KATALOG NO.	43
ENV. NO.	2017/11
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-3 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yuvarlak çanak formudur. Çanağın yüzeyinde kabartma tekniğiyle bezemeler vardır. Çanak ağız kısmı kısa tutulmuş ve kazıma teknikli çizgisel şeritle belirginleştirilmiştir. Duman yolu çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük:3cm Uz:4.4 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, kum katkılı, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmında kabartma tekniğiyle oluşturulmuş menderes motifi ve çanak ağız kısmında iki sıra kazıma tekniğiyle çizgisel şerit oluşturulmuştur.
TARİHLENDİRME	18-19.yy

4.15.3 Lale Çanaklı Lüleler

	
KATALOG NO.	44
ENV. NO.	2006/133 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-14
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Lale çanaklı formda olup çanağın ağız kısmına doğru dış bükey uzamaktadır. Yüzeyi oldukça bezemeli olan lülenin Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır. Omurga kısmında mühür bulunmaktadır.
ÖLÇÜLER	Uz:5.9 cm Boyun Genişliği: 1.4 cm Baş Uzunluğu: 3 cm Baş Genişliği:cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Astarsız
SIR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Nokta bezek ve çizgisel bezemelerle şerit oluşturulmuştur. Omurga kısmında çiçek mühür bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	18-19. yüzyıl

	
KATALOG NO.	45
ENV. NO.	2006/140 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-27
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Lale çanaklı formda olup çanağın ağız kısmına doğru dış bükey uzamaktadır. Ağız kısmının bir bölümü kırık eksiktir. Yüzeyi oldukça bezemeli olan lüenin duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz:5.8 cm Baş Uz: 3 cm Baş Gen: 1.8 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Siyah renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak ve omurga kısmında oluşturulan şeritler arasında bitkisel ve geometrik motifler yer almaktadır.
TARİHLENDİRME	18-19. yüzyıl

	
KATALOG NO.	46
ENV. NO.	2006/141 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-27
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Lale çanaklı formda olup çanağın ağız kısmına doğru dış bükey uzamaktadır. Yüzeyi bezemeli olan lüenin duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz:5.1 cm Baş Uz: 4 cm Baş Boyun Gen: 1.2 cm
HAMUR	Kırmızı renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Kırmızı renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmı sade tutulmuş olup ön yüzeyde kazıma tekniğiyle bitkisel motif yer almaktadır. Duman yolu kısmı dilimlere ayrılmıştır.
TARİHLENDİRME	19.yy

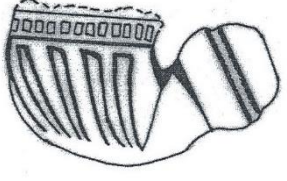
	
KATALOG NO.	48
ENV. NO.	2018/59
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Sarnıç-1
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Lale çanak formudur. Duman yolu çubuk ağzı bilezik ile sonlandırılmıştır. Tam ve sağlam durumdadır.
ÖLÇÜLER	Uz: 4.5 cm Yüksek: 4.4 cm
HAMUR	Beyaz renk hamurlu, İnce gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmından başlayan yivler ağız kısmında dışarı doğru taşarak taç yaprak oluşturmuşlardır. Taç yapraklar arasında kabartma nokta motifi bulunmaktadır. Çanağın alt kısmındaki gemi omurgasının şeridi kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur.
TARİHLENDİRME	17-18. yy

4.15.4 Zambak Çanaklı Lüleler

	 <p style="text-align: center;">BKC-2017/53</p>
KATALOG NO.	47
ENV. NO.	2017/14
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-4/L-5 Kesiti
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Zambak çanak formu, çanak kısmı ağız kısmına doğru çiçek şeklinde açılmaktadır. kabartma tekniğinde baklava dilimi motifleriyle tüm yüzey kaplanmıştır. Duman yolu kısmının bir bölümü eksiktir. Duman yolunda mühür bulunmaktadır.
ÖLÇÜLER	Yük:4.2 cm Uzunluk:4.7 cm
HAMUR	Kırmızı (gülbahar) renk hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Kırmızı, kızılımsı renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kabartma- baskı
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmında kabartma baklava dilimi motifleri yer almaktadır. Baklava dilimleri ortasında da nokta bezekle yine baklava motifi elde edilmiştir. Duman yolu kısmında baskı ile “yakar” yazmaktadır.
TARİHLENDİRME	19.yy

4.15.5 Nervür Çanaklı Lüleler

	
KATALOG NO.	49
ENV. NO.	2006/142 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-28
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Nervür çanaklı formda olup yivler kalın tutulmuştur. Çanak ağız kısmı kırık eksiktir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz:4.5 cm Baş Gen: 2.3 cm
HAMUR	Beyaz renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmı omurgadan yukarı kalın yivlerle belirginleştirilmiş olup ağız kısmına geçiş geometrik şeritle sağlanmıştır.
TARİHLENDİRME	17-18 yy

	
KATALOG NO.	50
ENV. NO.	2006/143 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-29
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Nervür çanaklı formda olup yivler kalın tutulmuştur. Çanağın ağız kısmı kırık eksiktir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz:4.5 cm Baş Gen: 2.1 cm Boyun Kal: 0.7 cm
HAMUR	Beyaz renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmında oluşturulan yivler çentik yöntemiyle geometrik şekillerle belirginleştirilmiştir.
TARİHLENDİRME	17-18. yy

	
KATALOG NO.	51
ENV. NO.	2017/8
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-6 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Nervür çanaklı, çanaktaki yivler kalın tutulmuştur. Çanağın ağız kısa ve bezemesidir. Duman yolu bölümünün çubuk ağızı eksiktir.
ÖLÇÜLER	Yük:3.2 cm Uz:3.9 cm
HAMUR	Gri renk ince hamurlu, kum taşı katkılı, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Gri renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak üzerinde kabartma tekniğiyle yivler oluşturulmuştur.
TARİHLENDİRME	18.yy

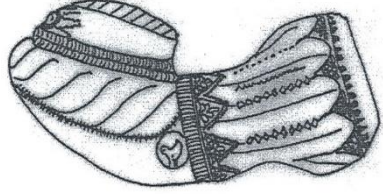
	
KATALOG NO.	52
ENV. NO.	2018/29
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ K-10 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Nervür çanaklı, çanak üzeri kalın yivlidir. Duman yolu çubuk ağız bilezik ile sonlandırılmıştır. Çanağın ağız kısmı kısmen kırık ve eksiktir.
ÖLÇÜLER	Uzunluk: 5.2 cm Yükseklik: 3.7 cm
HAMUR	Gri hamurlu, İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak ağızı sade tutulmuş çanaktan iki sıra ince yivle belirginleştirilmiştir. Çanak kısmı zikzaklı yivlerle hareketlendirilmiştir. Duman yolu bilezik kısmı dışarı oldukça taşkın verilmiştir.
TARİHLENDİRME	17-18. yy

4.15.6 Yivli anaklı Lüleler

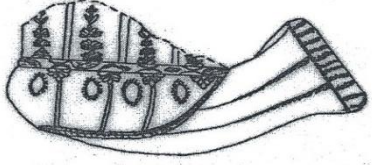
	
KATALOG NO.	53
ENV. NO.	2006/144 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-26
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yivli anaklı formda olup yivler ince tutulmuştur. Çanağın ağız kısmı kısmen kırık eksiktir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz:3.2 cm Boyun Gen: 0.4 cm Baş Gen: 1.6 cm
HAMUR	Beyaz renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	anak kısmı ince yivlerle hareketlendirilmiştir. anaktan daha dar ağız kısmında geometrik ince bir şerit bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	17-18. yy

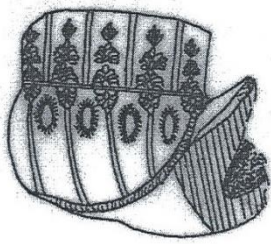
	
KATALOG NO.	54
ENV. NO.	2018/12
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-5 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Yivli çanaklı formda olup yivler ince tutulmuştur. Çanağın ağız kısmında rulet baskı ile oluşturulan şerit kısa ve bezemesidir. Duman yolu bölümünün çubuk ağzı bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Uz: 4.9 cm Yük: 3 cm
HAMUR	Devetüyü renkli ince hamurlu ve kum katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmı ince yivlerle, duman yolunda bilezik üstü çizgisel kesik çizgisel şeritlerle hareketlendirilmiştir.
TARİHLENDİRME	18-19. yy

4.15.7 Basık Yuvarlak Çanaklı Lüleler

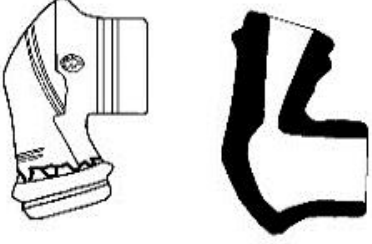
	
KATALOG NO.	55
ENV. NO.	2006/131 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-9
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık yuvarlak çanak formda olup çanak alt kısmı ince yivlerle hareketlendirilmiştir. Çanağın ağız kısmı kısa ve bezemelidir. Dilimli duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük:6.1 cm Boyun Kalınlığı: 1 cm Baş Genişliği:2.7 cm
HAMUR	Kırmızı renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Kırmızı ince astarlı.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak ve duman yolu bölümü kazıma kabartma tekniğiyle dilimlere ayrılmıştır. Bilezik ve basamak halkasında nokta bezeklerle süslenmiştir. Gemi omurgası kısmında baskıyla oluşturulmuş kuş mührü bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	19.yy

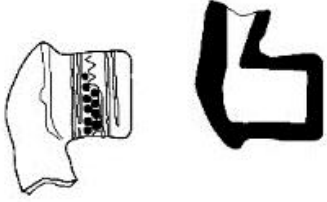

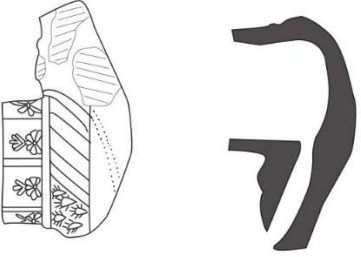
	
KATALOG NO.	56
ENV. NO.	2006/134 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-13
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık yuvarlak çanaklı piponun çanak ağız kısmı kırık eksiktir. Basık yuvarlak çanaktan daha dar, kısa ağız kısmına geçilmektedir. Duman yolu bölümü yivli ve kısadır. Bilezik kısmı bombeli değildir.
ÖLÇÜLER	Uz:5.2 cm Boyun Gen: 1.2 cm Baş Gen: 2.9 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Kazıma kabartma tekniğiyle çanak kısmı bitkisel motiflerle hareketlendirilmiş ağız kısmı köşeleştirilerek çiçekler şerit halinde köşelere yerleştirilmiştir. Omurga kısmı çizgisel "v" şeridiyle verilmiştir. Duman yolu bilezik kısmı çizgisel şeritlerle hareketlendirilmiştir.
TARİHLENDİRME	18-19.yy

	
KATALOG NO.	57
ENV. NO.	2006/135 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Mekân-13
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık yuvarlak çanaklı piponun, çanaktan daha dar, kısa köşeli ağız kısmına geçilmektedir. Duman yolu bölümü kırık eksiktir.
ÖLÇÜLER	Uz:4.6 cm Baş Gen: 3 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Kazıma kabartma tekniğiyle çanak kısmı bitkisel motiflerle hareketlendirilmiş ağız kısmı köşegenleştirilmiştir. Çiçekler (tütün yaprağı) şerit halinde köşelere yerleştirilmiştir.
TARİHLENDİRME	18-19. yüzyıl

	
KATALOG NO.	58
ENV. NO.	2006/137 (A)
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık yuvarlak çanak formdadır. Çanağın ağız kısmı kırık eksiktir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır. Gemi omurgası "V" şeklinde verilmiştir. Çanağın alt kısmı dilimli oluşturmuştur.
ÖLÇÜLER	Uz:5.1 cm Boyun Gen: 1 cm Baş Gen: 2.9 cm
HAMUR	Beyaz renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi artılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak kısmında çizgisel şeritler arasında geometrik motifler bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	17-18 yy

	
KATALOG NO.	59
ENV. NO.	2017/6
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-7 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık küre form çanaklı, Çanağın ağız kısmını ince çizgisel şerit kısa ve bezemesidir. Duman yolu bölümünün çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük:3.2 cm Uz:5.1 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı- kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak üzerinde kazıma tekniğiyle oluşturulmuş 3 adet tütün yaprağı motifi, Kaburga kısmında çizgisel şerit ve duman yolu bilezik kısmında kabartma, dilim motifleri bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	18-19.yy

	
KATALOG NO.	60
ENV. NO.	2017/7
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ L-6 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık küre form çanaklı, Çanağın ağız kısmı kısadır. Duman yolu bölümünün çubuk ağız eksiktir.
ÖLÇÜLER	Yük:3.2 cm Uz:3.9 cm
HAMUR	Devetüyü renk ince hamurlu, kum taşıçık katkılı, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Devetüyü renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanak ağız kısmında kazıma yöntemiyle 2 sıra çizgisel şerit oluşturulmuş şerit ortasında kabartma tekniğiyle nokta bezekler bulunmaktadır.
TARİHLENDİRME	18-19.yy

	
KATALOG NO.	61
ENV. NO.	2018/24
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ K-7 Açması
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık yuvarlak çanaklı piponun duman yolu kısmı kırık eksiktir. Basık yuvarlak çanakdan daha dar, kısa ağız kısmına geçilmektedir.
ÖLÇÜLER	Uz: 5.5 cm Yük: 2.9 cm
HAMUR	Kırmızı renk, ince hamurlu, kum katkılıdır. İnce gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Kırmızı renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Ağız kısmı yivlerle 10 dilime ayrılmış olup dilimlerin içi 9 adet bitkisel motif (tütün yaprağı-çiçek) ile bezenmiştir. Çanak yüzeysel yivlerle ve stilize geometrik motiflerle hareketlendirilmiştir. Çanak ile duman yolunun birleştiği omurga kısmında "V" şeklinde şerit yer almaktadır.
TARİHLENDİRME	18-19. yy

	
KATALOG NO.	62
ENV. NO.	2018/30
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Hafriyat Toprağı
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık yuvarlak çanaklı lüenin çanağının ağız kısmı uzun, sekizgen formludur. Gövdenin ağız kısmında kısmi kırık bulunmaktadır.
ÖLÇÜLER	Uzunluk: 5.2 cm Yükseklik: 4.4 cm
HAMUR	Krem renkli, ince hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Siyah renk ince astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanağın alt kısmındaki gemi omurgasının şeridi kabartma şeklinde oluşturulmuş noktalarla bezenmiştir. Duan yolu çubuk ağızındaki bilezik kabartma tekniğinde geometrik şekillerle oluşturulmuştur. Bilezik kısmı üstünde ince kabartma bant yer almaktadır.
TARİHLENDİRME	18-19. yüzyıl

	
KATALOG NO.	63
ENV. NO.	2018/75
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi/ Sarnıç-2
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Basık yuvarlak çanaklıdır. Çanağın ağız kısmı uzun ve sade tutulmuştur. Duman yolu, çubuk ağız bilezik ve basamak halkası ile sonlandırılmıştır.
ÖLÇÜLER	Yük:4 cm Uz:4 cm
HAMUR	Beyaz renk hamurlu, ince gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, Kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	Çanağın alt kısmı kalın üçgen yivlerle dilimlere ayrılmıştır.
TARİHLENDİRME	17-18. yy

	
KATALOG NO.	64
ENV. NO.	2018/93
BULUNTU YERİ	Bayburt Kalesi Sarnıç-1
PARÇA ADEDİ	1
FORM TANIM	Tüteklik kısmı eksik olan lüenin çanak kısmıdır. Basık yuvarlak çanak formundadır.
ÖLÇÜLER	Yük:4.7 cm Çapı: 3.3 cm
HAMUR	Beyaz renk hamurlu, ince gözenekli, iyi artırılmış hamur yapısına sahiptir.
ASTAR	Beyaz renk astarlıdır.
SIR	Sırsız
YAPIM TEKNİĞİ	Çark
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kabartma
MOTİF VE KOMPOZİSYON	İnce ve özenli işçilikle süslenmiştir. Çanağın alt kısmı kalın yivlerle dilimlere ayrılmıştır. Dilimlerin bitiş noktaları 12 adet gülce-gülbezek motifyle sınırlandırılmıştır. Çanağın ağız kısmı 10 adet dikdörtgen kabartma ile bezenmiştir.
TARİHLENDİRME	17-18.yy

5. DEĞERLENDİRME

Bayburt Kalesi'nde (2006-2007/2017-2018) yılları arasında yapılan kazılarda, özellikle ortaçağ dönemini kapsayacak seramik parçalar ele geçirilmiştir. Çalışmamızda Müze Envanterine kaydedilen seramik eserler incelenmiştir. Katalog bölümünde incelenen eserler dışında kazıdan çok sayıda tümlenemeyen seramik parça ele geçirilmiştir.

Ele geçirilen seramik eserlerin büyük çoğunluğunu sırsız seramik kaplar oluşturmaktadır. Bunlar, başlıca; testicik, pithos, tabak, çanak, koku kapları, ilaç kapları, çömlek, kullanım amacı bilinmeyen kap parçaları ve lüleler oluşturmaktadır. 64 adet incelenen seramikleri, sırlı seramikler, sırsız seramikler olarak iki grupta incelenmiştir.

Bayburt Kale kazısında ele geçen sırlı seramiklerin çoğunluğu tümlenemeyen küçük parça olarak ele geçirilmiş olup envantere kaydedilen 14 adet sırlı bütün ve bütüne yakın seramik bize sırlı seramiklerin genel özelliklerini sunması bakımından önem arz etmektedir. Sırlı seramikler, genelde özenli işçilik ile yapılmıştır. 14 adet sırlı seramik eserin 12 tanesi tek renk sır tekniktir(Tablo 1).

Ele geçen seramiklerin kendine has özelliklerini karşılaştırmak ve değerlendirmek gerekmektedir. Bu amaçla Bayburt Kalesi seramiklerinin türünü ve biçimini, teknik ve süslemesini yorumlayarak çalışmamızı bir sonuca ulaştıracaktır.

5.1. SERAMİK GRUPLARI

5.1-1. SIRLI SERAMİKLER

İncelediğimiz sırlı seramiklerin 12 adeti Ortaçağ Dönemine aittir (12-15.yy) Benzer Malzeme, teknik ve form da olan seramikleri inceleyerek bölge seramikleri hakkında yorum yapabileceğiz.

Katalog bölümünde incelenen sırlı seramiklerin tamamı İslami devir özelliği göstermektedir.

Son dönemlerde yapılan kazı ve araştırmalarda, Türk- İslam seramik sanatı hakkında son derece zengin bilgilere ulaşılabilmektedir. Birçok yayında, Ortaçağ seramikleri olarak da adlandırılan 12-14. yüzyıl örnekleri; Ahlat, Akşehir, Almina, Gritille, Kubadabad, Konya, Misis, Kinet Höyük, Korucutepe, Hasankeyf gibi merkezlerde bulunmuştur. Bu merkezlerde Ahlat, Kalehisar, Antakya ve Hasankeyf'te yapılan kazılarda üretime ilişkin yalnızca fırın malzemeleri değil, fırınlar ve atölyeler tespit edilmiş ve üretime ilişkin kesin kanıtlar ortaya konulabilmektedir(Gürhan, 2007:105).

1071'de Türklere açılan Anadolu kaplarıyla Türk gelenekleri, kültürü, medeniyeti ve İslam dini, ülkeyi kısa zamanda yepyeni bir çehreye büründürmüştür. 13. yüzyıl ortalarına kadar hakimiyeti elinde tutan Selçuklu Devleti Moğol istilası ve 1243 Köseadağ Savaşı ile zayıflamış, 14. yüzyılda oluşan çeşitli Türk topluluklarının bağımsız beylikleri ile Anadolu'nun sanat ve kültür hayatında yeni bir arama ve deneme evresine geçilmiştir. İslami dönem seramiklerinin tarih içindeki gelişimi, 9-18. yüzyıllar arasındaki örneklerle incelenmektedir. En erken örnekleri Mezopotamya, İran, Afganistan ve Mısır'da 9-11. yüzyıllar arasında üretilmiştir. Daha sonra Selçuklu, Pers ve Memluk egemenliğinin hakim olduğu topraklarda ve Ortaçağ dönemi olarak bilinen 12-14. yüzyıllar arasındaki İran, Suriye, Safevi ve Osmanlı uygarlığına aittir(Öney, 1976:7).

Bayburt Kalesi sırlı seramiklerinin büyük çoğunluğu bütünlenebilen parça olarak ele geçirilmiş olup ele geçirilen parçaların büyük çoğunluğu Anadolu Selçuklu seramik özellikleri göstermekle birlikte az sayıda Bizans dönemine ait sırlı parçalarda

ele geçirilmiştir¹⁶. Bütün ve bütüne yakın ele geçirilen ve çalışmamızda ele alacağımız 14 adet sırlı seramik eserlerin tamamına yakını tek renk sırlı olup özenli işçilik göstermektedir. Fakat amorf olarak ele geçen parçalar renk, teknik ve bezeme bakımından daha zengin örnekler sunmaktadır¹⁷.

Sırlı seramiklerin büyük çoğunluğu kırmızı, devetüyü renk hamurlu, az gözenekli, az katkılı, iyi arıtılmış, ince beyaz astarlı örneklerdir. Az sayıda beyaz hamurlu seramik görülmektedir. Kırmızı hamurlu seramikler içinde; Ortaçağ boyunca yaygın olarak kullanılan ve her kazı alanında karşımıza çıkan tek renk sırlı ve boyalı kazıma tekniğinde bezemeli seramikler, burada da görülmektedir.

---

¹⁶Bütünlenemeyecek olarak ele geçen seramiklerin Benzer özellikler için Bkn: Nakış Karamağaralı, Ahlat Sırlı Seramikleri, Beyhan Karamağaralı ve Turgat Yazar; Ani Kazı Buluntuları, Lale Bulut Samsat Kazısı Buluntuları, Sevinç Gök Gürhan Akşehir anıt Meydan kazısı; yayınlarda Selçuklu sırlı seramiği olarak incelenen seramikler Bayburt Kalesinden ele geçirilen sırlı seramiklerle hemen hemen aynı özelliklere sahiptir.

¹⁷ Benzer örnekler için bkn: Nurşen Özkul Fındık, İznik Sırlı Seramikleri; 14.yy a tarihlendirilen seramiklerle büyük benzerlik göstermektedirler.

5.1-1.1 Tek Renk Sırlı Seramikler

Astarlı yüzey üzerine herhangi bir bezeme yapılmaksızın, tek renk sırla sırlanmış seramiklerdir. Tek renk sırlı seramikler çalışmada önemli bir grubu oluşturmaktadır. İslam sanatında da yoğun olarak görülen tek renk sırlı seramikler, Anadolu Selçuklu döneminin en yaygın tekniğidir. Çok çeşitli merkezlerde ve çeşitli kap türlerinde görülmektedir. Genellikle yeşil, firuze, kahverengi ve hardal sarısı renkli sır kullanılmıştır(Öney, 1976: 131).

Tek renkli sırlı seramikler, yeşil renk yoğun olmak üzere, sarı ve hardal sarısı renklidir. İç ve dış yüzeyi astarlı seramik örneklerinde sır tabak ve çanaklarda iç yüzeye tamamen, dış yüzeyde ağız kenarlarında olacak şekilde sürülmüştür. Şamdan ve kandillerde iç yüzeyde sadece ağız kenarlarında, dış yüzeyin tamamında olacak şekilde sürülmüştür. İncelenen örneklerin genelinde tek renk sır olarak yeşil renk kullanılmıştır.

Bu grupta yer alan seramiklerin hamurları genelde kırmızı veya devetüyü renklidir. Hamur yapısı bitki, kum, mika ve kireç katkılıdır. Genelde krem rengi ya da beyaz astar üzerine uygulanan sır rengi yeşil olup bunun yanı sıra, sarı ve kahverengi sırların da kullanıldığı görülmektedir. Ortaçağ İslam sanatında, en yaygın seramik türlerinden olan bu tip, tek renk sırlı eserler, Bizans devrinde, beylikler ve erken Osmanlı devri seramiklerinde yoğun olarak kullanılmıştır. Kullanılan sırlar Selçuklu döneminde bilinen ve çok kullanılan yeşil, kahverengi, mor, hardalımsı sarı ve firuze renklidir(Fındık, 2001:79).

Uygulaması kolay bir teknik olması ve kaplardaki tekdüzelik, günlük kullanım için yapılmış olabileceğini akla getirmektedir. Anadolu Ortaçağ seramiği içinde geniş alanlarda üretilen bu seramikle; Selçuklu, Bizans, Ermeni, Gürcü gibi farklı kültürlerde kullanılmıştır(Öney, 2002:376).

Değişik kalite ve işçiliğe sahip, Bayburt Kalesi tek renk sır tekniği, günlük hayatın gereksinimlerinden doğan ve genelde mutfak eşyası olarak kullanılan tabak, çanaklarda, aydınlatma eşyası olarak kullanılan kandil, şamdanlarda ve koçbaşı

figüründe görülmektedir¹⁸. Kırmızı hamurlu, kireç, taşçık, kum katkılı ince gözenekli iyi arıtılmış hamurun krem astar üzerine şeffaf yeşil sırla sırlandığı örnekler mevcuttur(Katalog No:3,6,26,30,31,32). Az arıtılmış orta gözenekli örnek bulunmaktadır(Katalog No: 27).

Devetüyü hamurlu, taşçık katkılı ince gözenekli iyi arıtılmış hamurun beyaz ince astar üzerine yeşil sırlandığı örnekler mevcuttur(Katalog No: 7, 25,29). Devetüyü renk hamurlu, az arıtılmış yeşil sırlı örnek bulunmaktadır(Katalog No: 28).

Bayburt Kale kazılarında ele geçirilen 12 adet envanterlik eser bu grupta incelenmiş olup İncelenen örneklerde tek renk sırlı örneklerde seramiklerin çoğunlukla sadece iç yüzeyleri sırlanmış olup, tabak ve çanakların dış yüzeylerinde sır ağız kenarına kadar verilmiştir. Kandil ve şamdanlarda, açık hazneli örneklerde uygulama alanının geniş olmasından dolayı taban dışında iç ve dış tamamen sırlanmış olup kapalı hazneli olanlarda iç kısma sır sürmek zor ve gösteriş sağlamadığı için sır sadece dış yüzeye sürülmüştür. Diğer seramiklerde olduğu gibi, özellikle kapların dış yüzeyindeki sırlamaya çok önem verilmediği dikkati çekmektedir. Sır bazen dış kısımda dudak kenarı hizasına, bazen yarıya kadar uygulanmıştır. Bayburt kalesindeki tek renkli örneklerin tamamı süslemesizdir. Bayburt kaleindeki tek renk sırlı örneklerin benzerlerini Edirne, Kubadabad, Alanya, Hasankeyf, İznik ve Ahlat ta Kazı buluntularında görmekteyiz. Ayrıca Batum da yer alan Gonio Kalesi kazısından ele geçirilen sırlı seramikler ile de büyük benzerlik göstermektedir¹⁹.

¹⁸ Koç başlı figürün benzer örneği Ahlat Kazından elde edilen seramiklerde ayı figürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bkn. Nakış Karmağaralı, Ahlat Sırlı Seramikleri s.140

¹⁹Bkn. Shotamamuladze-Emzarkakhidze, "Gonia Kalesinde Osmanlı Seramikleri, Güney Batı Gürcistan, "I. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, s. 199-200 ; burada 14. yy Osmanlı seramikleri olarak ele alınmıştır. Ancak bu tarihlerde yakın bölgede olması ve etkileşim alanında olması bakımından Bayburt Kalesinde elde edilen Ortaçağ Seramikleriyle aynı sır özellikleri göstermektedir.

5.1-1.2 Sıraltı Boyama ve Kazıma teknikli Seramikler

Bayburt Kaleden ele geçirilen 2 adet eserde sıraltı tekniğinde boyama ve kazıma tekniği uygulanmıştır.

Ele geçirilen bir yağdanlıkta yeşil tek renk sır altına siyah renkle defneyaprağı motifi verilmiştir. Kırmızı az gözenekli iyi arıtılmış hamur, ince beyaz astarlanarak astar üzerine koyu yeşil boya ile bitkisel motif verilerek desenin ve kabın tüm yüzeyi açık yeşil sır ile kaplanmıştır(Kat. No: 13).

Sıraltı boyama ve kazıma tekniğinin uygulandığı bir adet tabakta, kırmızı az gözenekli hamur ince beyaz astarla kaplanmış astar üzerine kazıma tekniğiyle desenler içilmiş ve desenler üzerine koyu yeşil, hardal sarısı ve siyah renkle desenler belirginleştirilmiştir. Bu teknikte astar üzerine kazıma tekniğinde bezeme yapıldıktan sonra, sırlanma aşamasındaki farklılıklara göre, bu desenlerin üzerinin veya içlerinin akıtma veya fırça ile iki üç renk ile boyanır. Boyalı kazıma tekniğindeki seramikte, kazıma desenlerin içine ve arasına yeşil ve hardal sarısı renklerde boyama yapılarak bezeme zenginleştirilmiştir. Astar üzerine kazıma desenlerle süsleme yapıldıktan sonra, kazıma süslemelerin belirginleştirilmesi için boya akıtılmış ve desen üzeri açık yeşil sır ile kaplanmıştır(Katalog No:8). Bezeme iç yüzeyde verilmiş olup dış yüzey sadedir. Tabağın iç yüzeyinde merkezde çizgisel iki şerit le daire oluşturulmuş daireye doğru kolları uzanan stilize güneş motifini oluşturmuştur. Daire içerisinde çentik motifi yer almaktadır.

5.1-2 SIRSIZ SERAMİKLER

Bayburt kale kazılarında çok sayıda sırsız seramik ele geçirilmiştir. İncelenen sırsız seramiklerin 15 adeti basit herhangi bir sanat kaygısı taşımadan günlük kullanıma yönelik yapılmış olup, büyük bölümü testi, maşrapa, koku ve merhem kapları, tabak, çanak, pithoslar oluşturmaktadır. Buluntuların çoğu sağlam durumdadır.

Sırsız seramiklerin büyük çoğunluğu, kırmızı ve devetüyü renk hamurlu, orta gözenekli, az arıtılmış hamur yapısına sahip örneklerdir. Farklı form özellikleri gösteren birkaç örnekte özenli işçilik, az gözenekli, iyi arıtılmış hamur yapısındadır(Kat:1,9,10,20,23,35,36). Sırsız seramiklerde kazıma, kabartma tekniğiyle zikzaklar, menderesler, çizgisel şeritler, zincir motifleri gibi basit geometrik motifler bulunmaktadır. Bayburt kale kazısı seramik buluntuları Anadolu da yürütülen kazılardan ele geçirilen kazı buluntularıyla benzerlik göstermektedir.

Anadolu'da şimdiye kadar bilinen 12-13 yüzyıl Artuklu, Selçuklu Devri seramikleri, çoğunlukla saray kesimine hitap eden lüks malzemeden oluşmakta, günlük kullanıma ait kaba işlenmiş seramikler ise, çoğunlukla fragmanları içeren sınırlı sayıda örnekler olduğundan, fazla tanınmamaktadır(Bulut, 2007,173).

Bayburt kalesinden çok sayıda sırsız mutfak ve günlük kullanım eşyası ele geçirilmiş bulunmaktadır. Seramikler; kendi içlerinde farklı formlara sahip, testicik, vazo, tabak, çanak, minyatür kaplar, koku ve merhem kapları, çömlek ve fonksiyonu bilinmeyen kap parçaları, üçayaklar içeren çok zengin bir koleksiyon oluşturmaktadır.

Bayburt sırsız seramikler içlerinin lüks grubunu erken tarihli örnekler oluşturmaktadır. Bunlar Bizans ve Selçuklu Dönemi farklı form ve özellikteki kaplardır. Osmanlı dönemine tarihlendirilen sırsız kaplar daha kaba işçilik ürünleri olup günlük kullanım, depolama işlevli kaplardır.

Sırsız seramiklerin lüleler dışındaki örneklerinin tamamına yakını yerel üretim olmalıdır.

5.1-2.1 Kazıma Teknikli Seramikler

Çoğunlukla sırsız seramiklerde kaba işçiliği gizlemek ve süslü bir gösteri sunmak için süslemede kullanılan bu teknik kale kazılarından elde geçirilen 28 adet lüle, 7 adet sırsız kapta kazıma tekniğiyle bezeme oluşturulmuştur.

6 adet kapta kullanılan motifler basit çizgisel şeritlerden oluşmaktadır. 1 adet pithos ta kullanılan motifler çizgisel şerit, menderes, zikzak, çentik, zincir olmak üzere diğer incelenen sırsız seramiklere göre motifleri daha çeşitlilik göstermektedir. İncelenen 28 adet sırsız malzemedan yapılan lülelerde, kazıma tekniğiyle oluşturulmuş bitkisel ve geometrik motifler çeşitlilik ve özenli süsleme ürünleridir.

İncelenen sırsız seramiklerin lüleler dışında 18 adeti astarsızdır. 4 örnekte hamur tonunda sır uygulanmıştır(Katalog No:1, 23,35,36).

5.2 FORM VE İŞLEV

Bayburt Kalesi'nden çıkarılan sırlı ve sırsız seramiklerin çoğunluğu günlük ihtiyaçları karşılamak amaçlı yapılmış kaplardır. Kaplar işlevlerine göre servis ve pişirme kapları, depolama kapları, aydınlatma amaçlı kullanılan kaplar, minyatür, süs ve koku kapları ve işlevi bilinmeyen kaplar ve lüleler olarak gruplandırılmıştır.

5.2-1 SERVİS VE PİŞİRME İŞLEVLİ KAPLAR

Tabak, çanak, maşrapa, testi, testicikler, kapak, yağdanlık ve çömlek meydana gelmektedir.

5.2-1.1 Tabak ve Çanaklar

Kaplar içinde en yoğun grubu oluşturmaktadır. Tabaklar ve çanaklar genel olarak yayvan gövdeli, çoğunluğu halka dipli örnekler mevcuttur. Tamamı halka kaidelidir. Bu grupta sırlı ve sırsız toplam 8 adet tabak bulunmaktadır. Tabak formlarında farklılık göstermektedir²⁰. İncelenen tabaklardan 4 sırlı, 4 sırsız tabaklara örnektir. Genel olarak kırmızımsı renk hamurlu örnekler mevcut olup Roma Dönemine tarihlendirilen erken dönemli tabak gri renk hamurlu ve ince beyaz astarlıdır(Katalog No:1). Diğer örneklerin tamamı Ortaçağ Dönemine (12-15. yüzyıl) tarihlendirilmektedir. Kum taşı katkı, ince gözenekli, iyi pişirim kaplardır. Sırlı olan örneklerde sır tabağın iç yüzeyini kaplamakta dış yüzeyinde ağız kenarlarında bitmektedir. Tabak yüzeyleri sırsız olan örneklerde perdahlanmış pürüzsüzdür.

Tabakların üçü yayvan gövdeli, halka kaideli, ağıza doğru genişleyen formdadır(Katalog No:1,2,3). Bu formdaki tabakların 2'si sırsız 1'i yeşil sırlıdır. Yayvan gövdeli kaplara Anadolu'da yapılan birçok kazı alanında rastlanılmıştır(Tablo 2).

Bir tabak ve iki çanak küresel gövdeli formdadır(Katalog No:4,5,6) (Tablo 3). Halka kaideli geniş ağızlı ayağa doğru daralmaktadır. Bu formda ağız kısmı iç bükey

²⁰ Tabak formları için Turgay POLAT, "Milet İşi Seramiklerde Form Tipolojisi Üzerine bir deneme", Sanat Tarihi Dergisi, S. XXV/2, s. 213-247, Ekim 2016, yararlanılmıştır.

formdadır. Bir sırsız çanak örneğimizde küresel gövdeli olup ağız kısmı dış bükey formludur(Katalog No: 5).

İki tabakta konik gövdeli formdadır(Katalog No: 7,8) (Tablo 4). İç bükey profilli yüksek ve dik kenarlı, halka kaideli örneklerdir. Bu formdaki örneklerin tamamı yeşil sırlıdır. Bir örnekte sır altında kazıma ve boyama tekniği kullanılmıştır(Katalog No: 8).

5.2-1.2 Maşrapa

Bayburt kale kazısından elde edilen ve incelememizde değerlendirdiğimiz bir adet maşrapa bulunmaktadır. Düz, yuvarlak dipli, gövdeye doğru genişleyen ve ağıza doğru daralan uzun boyunlu, dış bükey ağız formu, “S” şeklinde kıvrımlı, şişkin silindirik gövdeli maşrapa tek kulpludur. Kulp gövdeden ağız kenarına tutturulmuştur. Dış yüzeyi yanık (is) izi ile kaplıdır. Ağız kısmının hemen altında kalan kısımda gaga şeklinde bir çıkıntı olduğu anlaşılmaktadır. Devetüyü renk hamurlu, orta gözenekli, çok iyi arıtılmamış hamur özelliklerine sahiptir(Katalog No:9).

5.2-1.3 Testi

Bayburt kale kazısından elde edilen bir adet testi ağız formundan dolayı yonca ağızlı olarak tanımlanmıştır. Kırmızının tonlarında, kısa boyunlu, geniş küre gövdeli, halka kaideli kalın boyunlu kabın ağız kısmı kırık olup kırık olan kısımlar takip edildiğinde üç yapraklı yonca şekliyle sonlandığı anlaşılmaktadır. Tek kulpludur. Kulp gövdeden ağız kısmına tutturulmuştur(Katalog No:10). Yüzeyinde boyama ve kazıma tekniğiyle oluşturulmuş geometrik süslemeler mevcuttur.

İçindeki sıvıyı (su, şarap) servis etme amacıyla kullanılan kulplu yonca ağızlı kapları “sürahi” olarak adlandırmak yerinde olacaktır. Bu forma sahip testilerin en yakın benzerleri İlion’da su kuyusunda ve Antik Tabae’da Roma Sarnıcında ele geçirilmiş olup bu örnekleri için M.S.3 yüzyıl tarihlendirilmesi yapılmıştır²¹. Bayburt Kalesinden elde edilen bir adet yonca ağızlı testide hamur ve form özellikleri bakımından M.S. 3 yüzyıllara tarihlendirilmektedir.

²¹ Benzer örnekler için bkn. Oğuz KOÇYİĞİT, “Antik Tabae’den Bir Roma Sarnıcı ve Seramik buluntuları“, Anadolu/Anatolia, S.44, 2018, s.277-325

5.2-1.4 Kapaklar

Bayburt kalesinde 2 adet kapak ele geçirilmiştir(Tablo 5). Farklı form ve ölçülere sahip kapaklardan ölçüleri küçük olan kapak, küçük ölçekli bir kaba (şekerlik vb.) ait olmalıdır(Katalog No: 11). Daha büyük boyutlara sahip kapak günümüzde de özellikle güveçlerde kullanılan kapak formuna bezemektedir. Muhtemelen güveç kapağı olarak kullanılmıştır(Katalog No: 12). Küçük boyutlu kapak dairevi formlu, kapağın üstte kalacak yüzeyinde dairenin ortasında tutamak kısmı bulunmaktadır. Devetüyü renk, kum taşı katkılı kapağın tutamak kısmında kazıma tekniğiyle oluşturulmuş basit çizgisel şerit bulunmaktadır. Kapağın form özelliklerinden dolayı 12-15. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Büyük boyutlu güveç kapağı olarak nitelendirilen diğer kapağımız dairevi formlu olup kapağın dış yüzeyde kalacak kısmında dairenin ortasında iki tarafa tutturulmuş kulp kısmı bulunmaktadır. Kulp kırık olduğu için formu bilinmemekle birlikte yarım bilezik şeklinde olmalıdır. Devetüyü renk, ince gözenekli, iyi pişirilmiş hamurlu kapak form özelliklerinden dolayı 18-19. yüzyıla tarihlendirilmektedir(Tablo 5).

5.2-1.5 Yağdanlık

Bayburt Kale kazısından ele geçirilen bir adet düz dipli, gövdesi iki taraftan içe doğru bastırılarak yassılaştırılmıştır. Yassılaştırılan gövdeden ince ve kısa boyun kısmına geçilmektedir. Ağız kısmının kırık olmasından dolayı formu tam bilinmemekle birlikte dış bükey yuvarlak formlu bir ağız yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Gövdede kap içindeki sıvının akışını sağlamak için lülük uzamaktadır. Lülük bölümünün kırık olmasından dolayı formu tam bilinmemektedir. Gövdeden boyun kısmına ince bir kulp tutturulmuştur. Tek kulplu lülüklü kap yeşil sır ile kaplanmış sır altında yeşil boya ile bitkisel bezeme yapılmıştır. Kabın formundan ve üzerindeki bitkisel motifin defneyaprağına benzemesinden dolayı kap yağdanlık olarak değerlendirilmiştir. Yağdanlıklar özellikle antik dönemde ve Osmanlı döneminde mutfaklar da çok fazla kullanılmıştır. Fakat kabın form süsleme ve sırlanma özellikleri dikkate alındığında kale de bulunan kandillerle hamur benzerlikleri değerlendirilmiş ve yağdanlık 12- 15.yy tarihleri arasında değerlendirilmiştir. Sır kabın dış yüzeyine

sürülmüş olup iç yüzey ve taban sırsızdır. Kırmızı ince hamurlu ve kum kireç katkıdır. İnce gözeneklidir(Katalog No: 13).

5.2-1.6 Çömlekler

Bayburt kale kazısından bulunan dört adet çömlek örneği bulunmaktadır(Katalog No: 14,15,16,17) (Tablo 6). İncelediğimiz dört adet çömleğin tamamı, yuvarlak düz dipli, gövdeye doğru genişleyen kısa boyunlu, dışbükey ağızlı örneklerdir. Kırmızımsı, orta gözenekli, orta pişirilmiş kaplardır. Bazılarının yüzeyinde basit çizgisel bezeme bulunmaktadır. Tamamı tek kulpludur. Kulp gövdeden boyuna tutturulmuştur. Kırmızı hamurlu çömlekler genel olarak, geniş ağız kenarlı, dibe doğru daralan şişkin gövdeli ve düz kaidelidir. Geniş boyunları dışa açılarak yükselmekte ve dışa profilli bir ağızla sonlanmaktadır. Çömleklerin üçü hamur yapıları ve form özelliklerinden ve kazıda buldukları tabakadan dolayı 12-15. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bir adet çömlek 18-19. Yüzyıla tarihlendirilmektedir(Tablo 6).

5.2-2 DEPOLAMA AMACIYLA KULLANILMIŞ KAPLAR

5.2-2.1 Pithoslar

Latince Dolium olarak adlandırılan bu kap formu genel sözlük anlamıyla şarap kabı olarak anılmaktadır (Sezgin, 2018:597).

Pithoslar için Arapça kökenli “küp” kelimesi kullanılmaktadır. Ortaçağla birlikte bu depolama kapları küp, testi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Çok geniş gövde yapısına sahip kabın içine sıvı veya kuru gıdaların rahatlıkla doldurulup boşaltılmasını sağlayan geniş ve sade ağız yapısına sahip kaplar, günümüzde su, pekmez gibi sıvı ya da un, buğday gibi katı besinlerin saklamaya yarayan, geniş karınlı, kalın cidarlı, kaba hamurlu, büyük boydadır.

Bayburt kale kazısından parçalar halinde elde edilerek restorasyon çalışmasıyla birleştirilen bütün halde 2 adet pithos, form özellikleri bakımından birbiriyle benzerdir (Katalog No: 18,19) (Tablo 6). Dışa taşkın pervaz ağız kenarına sahip pithosun boyun kısmı uzun ve geniş tutulmuştur. Boyundan gövdeye geçiş yumuşak bir şekilde sağlanmış ve gövde alt kısma doğru daralmıştır. Gövdeden dip kısmına direkt geçiş sağlanmıştır. Dışa çekik, dışa kalınlaştırılmış düz ağız kenarlı kaplardır. Pithosların biri gövde kısmında kazıma ve kabartma tekniğiyle oluşturulmuş zincir, menderes (suyolu, meander), tırnak motifleriyle şeritler oluşturulmuştur. Ağız kısımları açık kapakları olmayan pithosların ağızları taş, ahşap veya pişmiş toprak plakalarla kapanmaktadır.

Pithosların Bayburt Kalesinde kazı alanında insütü halde bulunmuş olup pithosların insütü halde bulunmaları, buldukları alanda birçok insütü halde Osmanlı çömlikleri bulunmuş olması buldukları açmada ortaya çıkan duvar yapısı 17-18 yy özelliği yansıtmaktadır. Pithosların Osmanlı Döneminde kullanıldığına işaret etmektedir. Fakat araştırmalarımızda Osmanlı Dönemine ait bu tarz Pithos buluntularına rastlanılmamış olup incelediğimiz pithoslarla hamur ve form özellikleri benzer olan örnekler Ortaçağ'a tarihlendirilmiştir (Tablo 7)²².

²² 13-15 yüzyılları arasına tarihlendirilen benzer örnekleri için bkn. Şavşat Kalesi Kazısı Sırlı ve Sırsız Seramik Buluntuları katalog no:51, 52,53,54

5.2-3 İLAÇ-SÜS KAPLARI

5.2-3.1 Merhem, Koku Kapları, Minyatür Kaplar

Bayburt kale kazısından elde edilen dört adet seramik kap bu bölümde değerlendirilecektir (Katalog No: 20,21,22,23). Genel olarak boyutları ve iç hacimleri küçük olan merhem kaplarının içine konulan merhemin akışkanlığı az, oldukça koyu kıvamda olması gerekmektedir. Ağız kısımları açık olan kapların ağız kısımları kapak şeklinde bir başka bir ürünle tamamlanmalıdır. Nitekim İtalyanca alberrello adıyla anılan ilaç kavanozu olarak tanımlanan seramik kapların ağız kısımları deri ile kapatılıp ipe bağlanmaktadır. Böylece içerisindeki kokulu merhem şifalı bitkiler, ilaç korunur dökülmesi engellenmektedir (Tez, 2011:31).

İslam dünyasında çok yoğun bir parfüm kullanımı olduğu dikkate alındığında bunları benzer özelliklerde kapların değerlendirilmesine göre parfüm ya da ecza kabı olarak değerlendirilme olasılığı artmaktadır²³.

Bayburt Kale Kazısından bulunan bu grupta değerlendirilen 4 adet kap, küçük ebatlarda olup birbirinden farklı formlardadır (Tablo 8). Devetüyü ve kırmızı renk hamurdan yapılmış kaplar düz dipli, küre gövdelidir. Kaplardan bir tanesi ince yüksek kaideden geniş küresel gövde kısmına geçilmekte, geniş gövdeden ince kısa boyun ve dış bükey yuvarlak ağızla tamamlanmaktadır (Katalog No: 20). Diğer örnek düz yuvarlak dipli küre gövdeli kısa dar boyunlu dış bükey ağızlı olup ağız kısmı kırıktr (Katalog No:22). Bir örneğimiz küçük ebatlı çanak formudur. Düz dipli küre gövdeli dış bükey yuvarlak ağızlıdır (Katalog No: 21).

Bayburt Kale Kazısından ele geçirilen bir adet kırmızı hamurlu, kırmızı astarlı, huni ağızlı, halka dipli, küre gövdeli tek kulplu kap üçayaklarla aynı açmadan ele geçirilmiş olması sebebiyle Sulu kil tirilini olabileceği fikrini oluşturmuştur. Süsleme yapmak, hamura veya sıra su eklemek amacıyla kullanılan sulu kil tirilini Bayburt

²³ Benzer örnekler için; Güriz KÖZBE-Sevinç GÖK, “Cizre Kalesi Ortaçağ Barbatin ve Kalba Baskı Bezemeli Sırsız Seramikler”, XI. Uluslararası Ortaçağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, Ekim 2015, Antalya Cilt:1

Kalesinde olabilecek seramik fırınında kullanılmış olabilir. Huni ağzı ve kulpu eksiktir. Yüzeyi çok fazla kohezyona uğramıştır(Katalog:23).

Kale tarihi, kapların hamur ve form özellikleri dikkate alındığında bu tür kapları 12-15 yüzyıl aralığına tarihlendirilmektedir.

5.2-3.2 Vazo

Bayburt Kale kazısından elde edilen bir adet seramik vazo olarak değerlendirilmiştir(Katalog No: 24). Düz kaideli gövdeye doğru genişleyen ve ağza doğru daralan uzun, kalın boyunlu vazonun ağız kısmı kabartma tekniğiyle oluşturulmuş kalın burma motifi ile belirginleştirilmiştir. Parçalar halinde ele geçirilmiş olup restorasyonla parçalar birleştirilmiş, ağız kısmında eksik olan kısımlar tamamlanmıştır. Pembemsi ince gözenekli, iyi pişirilmiş hamur yapısına sahiptir. Kaleden ele geçen ve tezimizde incelediğimiz diğer seramiklerden hamur ve form olarak farklıdır. Hamur kalitesi ve rengi diğer sırsız seramik örneklerle karşılaştırıldığında özenli işçilik özelliği göstermektedir. 9-12 yy tarihleri arasına tarihlendirilmektedir.

5.2-3.3 Figürün

Bayburt buluntuları arasında en ilgi çekici, ünük örnek bir hayvan figürünüdür. 2006-2007 kazısından elde edilen bir adet Koç şeklinde figürün (Katalog No:25). Eserin başı koçbaşı şeklindedir. Boynuzlardan biri kırık ön bacaklardan birisi yarıya kadar korunmuş, diğer bacak ve gövdenin yarıdan fazlası eksiktir. Devetüyü renk iyi arıtılmış, ince gözenekli hamur yapısına sahip figürün yeşil tek renkli sırlıdır. Ahlat kazısından elde edilen ayıcık şeklinde oyuncak figürünü anımsatmaktadır²⁴.

²⁴Ahlat Kazı Buluntuları için bkn. Nakış KARAMAĞARALI, “Ahlat Sırlı Seramikleri”, s.140

5.2-4 AYDINLATMA İÇİN KULLANILAN SERAMİKLER

5.2-4.1 Kandiller

Kandil sözcüğü Latince “candela” sözcüğünden gelmektedir. Yunanca “ışık” anlamı taşıyan bu kelime, Latince “ aydınlatan, parlayan” anlamındadır. Türkçede kullandığımız kandil sözcüğü Latince kökenli olup halk arasında “çıra, çerağ, çırağ” olarakta kullanılabilmektedir (Aykaç, 2017: 2).

Bayburt Kalesinden bulunan 5 adet kandil; Anadolu Selçuklu kandil örnekleridir²⁵. Kandillerin tamamı tek renk yeşil sırlı olup çark yapımıdır. Kandilin gövdesi çarkta şekillendirildikten sonra ağzın iki tarafı içe doğru bastırılarak fitil deliği oluşturulmuştur. Kandilleri hazne yapısına göre açık hazneli ve kapalı hazneli olmak üzere iki grupta inceleyeceğiz. İncelenen örnekler kırmızı, devetüyü renk, sık dokulu, az gözenekli, orta pişirilmiş hamur yapısına sahiptir. Katkı maddesi olarak çoğunlukla kireç ve kum katkıdırlar. Kullanımdan dolayı fitil deliklerinde yanık (is) izleri bulunmaktadır. Kandillerin hepsi Bayburt Kalesinde ayrı mekânlardan çıkarılmıştır. 1 kandil 2006 kazı sezonunda kalenin doğu kısmında bulunan mekânlardan (Katalog No:29), 1 kandil 2017 kazısından (Katalog: 26), 3 kandil 2018 yılı kazısından elde edilmiştir (Katalog No:27,28,30). Elde edilen kandiller formunda kalenin genelinde amorf olarak birçok parça ele geçirilmiş olup kandillerin yoğun elde edilmesi ve form ve hamur özellikler bakımından aynı olmaları bunların yerli üretim olduklarını bize göstermektedir.

---

²⁵ Benzer örnekler için bkn: Razan Aykaç, Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller, Konya, 2017,

5.2-4.1-1 Açık Hazneli Kandiller

Ele geçen üç kandil açık haznelidir (Katalog:26,27,28) (Tablo 9). Açık haznelilerde kendi içerisinde kaideli ve kaidesiz olarak ayrılmaktadır. Kandiller gösterdikleri özellikler bakımından Anadolu Selçuklu kandillerine form, hamur ve sırlanma özellikleri bakımından benzemektedir.

Kaideli Açık Hazneli Kandil: 1 adet kandil kaidelidir (Katalog No: 28). Kaidesi kısa ve yukarı doğru genişleyen, yonca (gaga) ağızlı, tek kulplu kandil. Kandilin içi ve dışı astarlanarak, yeşil sır ile kaplanmıştır. Düz dipli yayvan tablalı, haznesi çanak şeklindedir. Çark yapımı olan gövdeye kulp elde yapılarak applike edilmiştir. Fitol deliğinde kullanımdan dolayı yanık (is) izleri bulunmaktadır. Tabla kısmı kırıktır. Bayburt kalesinde bulunan kaideli kandil örneği, form bakımından Hasankeyf kalesinden elde edilen XIV. yüzyıla tarihlendirilen Bizans kandilleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Fakat Bayburt'ta bu tarihlerde Anadolu Selçuklu hâkimiyeti olması ve Konya Karatay Müzesinde sergilenen kandillerle benzer özellikleri göstermesi dolayısıyla XIII-XIV. yy la tarihlendirilmektedir.

Kaidesiz Açık Hazneli Kandiller: İki örnek kaidesiz, açık hazneli, yonca (gaga) ağızlı, çanak formundadır (Katalog No: 26,27). Pişmiş toprak kandillerin iç ve dış yüzeyleri astarlanarak, yeşil sır ile kaplanmıştır. Çark yapımı olan kandilin ağız kısmın iki taraftan içe doğru bastırılarak gaga şeklinde fitil deliği oluşturulmuştur. Fitol deliklerinde yanık (is) izleri bulunmaktadır. Sırlarında yer yer dökülmeler görülmektedir. Ağız kısımları kısmen kırıktır. Hazne içerisindeki çıkıntıdan her iki kandilinde içten kulplu kandil olduğu anlaşılmaktadır. Çanağın ağız kısmından başlayıp çanağın tam ortasına kadar uzanan oval kesitli kulpludur. Kulp elde yapılarak applike edilmiştir. Bayburt kaleden bulunan ve çalışma kapsamında incelenen açık hazneli kaidesiz kandiller, Hasankeyf Kazılarında bulunan ve haznesiz çanak şeklinde değerlendirilen kandil örnekleriyle büyük benzerlik göstermektedir.

Hasankeyf kazılarında ele geçen benzer kandiller için değerlendirme; çanak şeklinde kaidesiz kandil örnekleri, hamur yapısı ve form bakımından Anadolu ve Anadolu dışındaki seramik merkezleriyle benzer özelliktedir. Amorium kazısındaki X.

ve XI. yüzyılla tarihlendirilen Orta Bizans kandillerine, XII. yüzyıl ortası XIII. yüzyıl ortasına tarihlendirilen İslami Dönem ait; Samsat, Harran, Ahlat, Akşehir, Bitlis, Tille, Aşvan Kale örnekleri ve XII-XIII. yüzyılla tarihlendirilen TellArğa, Tel Minis, XII. yüzyıl ile XV. Yüzyıla tarihlendirilen Kıbrıs kandilleri ile de ortak özellik göstermektedir (Yılmaz, 2016:287).

Araştırmalar ve değerlendirmeler ışığında değerlendirilen 2 kandil XII-XIV. yüzyıl Selçuklu dönemine tarihlendirilmektedir.

5.2-4.1-2 Kapalı Hazneli Kandiller

Ele geçen iki kandil kapalı haznelidir (Katalog No:29,30) (Tablo 10). Kandiller gösterdikleri özellikler bakımından Anadolu Selçuklu kandillerine form, hamur ve sırlanma özellikleri bakımından benzemektedir. Her iki örnekte; gövde çarkta şekillendirildikten sonra ağız kısmı iki taraftan elle içe doğru bastırılarak oluşturulmuştur. Kulpsuz örneklerdir. İç ve dış yüzeyleri astarlanarak yeşil sır ile kaplanmıştır. Düz dipli, elips gövdeli, silindirik kısa boyunlu, dış bükey ağızlıdır. Ortası yarık olan fitil deliği haznedan uzatılmıştır. Sırlarında dökülmeler mevcut olup özellikle katalog 27’de yer alan 2006 kazısından elde edilen kandil örneğinin hemen hemen tüm yüzeyindeki sır dökülmüştür. Yüzeylerinde bezeme yoktur bir tanesinin gövdesinde kazıma tekniğiyle oluşturulmuş üç benek bulunmaktadır.

Kapalı hazneli kandiller hamur, sır ve form özellikleri bakımından Karatay Müzesinde ve Anadolu Medeniyet Müzesinde sergilenen Selçuklu kandillerine benzemektedir. Fakat form olarak bire bir benzer özelliklerde kandillere yayınlarda rastlanılmamıştır.

5.2-4.2 Şamdanlar

Arapça şem (mum) kelimesinden Farsça-dan ekiyle yapılan şem'dan, şamdan "mum taşıyıcı aydınlatma aracı" demektir (Bozkurt, 2015:328).

İslam sanatında pişmiş toprak ve madenden çeşitli ve zengin süsleme programıyla kaliteli şamdan ve kandil örnekleri vermiştir. Selçuklu ve Osmanlı döneminde özellikle seramik şamdan üretimine devam edilmiştir.

Bayburt Kalesinden bulunan 2 adet şamdan tek renk yeşil sırlı olup çark yapımıdır. Yeşil sırlı şamdanlar kulpsuz örneklerdir. Tabla, boyun ve çanak olmak üzere üç bölümden oluşmaktadırlar. Tabla ortasına yerleştirilen boyun başlangıcından sonra düzleşerek devam etmekte, keskin kırılma yaparak diyagonal biçimde yukarı doğru yükselerek, basit ağız kenarıyla sonlanmaktadır. İncelenen iki örnekte de, boyun kısmı tabladan itibaren hafif daralarak yükselmiş, ortayı biraz geçince ilk profili yapmış, biraz daha daralarak devam etmiş, üstte genişleyerek ikinci profille çanak oluşturarak sonlanmıştır. Boyun içerisindeki boşluk tabla kısmına kadar devam etmektedir. Boyun çok ince profille üç bölmeye ayrılmıştır. Orta kısım bombelidir (Katalog No: 31,32) (Tablo 11).

İncelenen iki adet kırmızı hamurlu, ince beyaz astarlı, yeşil sırlı şamdan; kale içerisinde tarihlendirmeleri yapılabilen seramik parçalarıyla hamur, sır ve form bakımından benzer özellikler taşımaktadır. Ayrıca bulunduğu tabaka itibariyle değerlendirildiğinde şamdanlar XIV-XV yy tarihlendirilmiştir.

Fakat Tire Kutu Han Kazısında elde edilen kırmızı hamurlu, yeşil sırlı şamdan parçaları, Eyüp'te yapılan kazı ve yüzey araştırmasında ele geçen buluntular arasında yer alan şamdan parçaları, Saraçhane kazısında toprak yüzeyine çıkarılan beyaz hamurlu, yeşil sırlı, kulplu ve kulpsuz şamdanları, Topkapı Sarayı deposunda bulunan kırmızı ve beyaz hamurlu, yeşil sırlı, kulplu ve kulpsuz seramik şamdanları ve Tekfur

Sarayı kazısında bulunan yeşil sırlı, kulplu ve kulpsuz şamdanları XVI. yüzyıl ile XIX. yüzyıl ortasına tarihlendirilmektedir²⁶.

5.2-5 FIRINLAMADA KULLANILAN SERAMİKLER

5.2-5.1 Üçayaklar

Seramiklerin fırın içerisine üst üste dizilmesini sağlayan, seramik fırın malzemesidir. Kapların pişirim sürecinde maliyeti düşürebilmek ve tek seferde olabildiğince çok kap pişirmek için üçayak kullanımı üreticiye daha az maliyetle seri üretim yapabilme fırsatı yaratmıştır.

Bayburt Kale kazısında 2018 yılında 2 adet üçayak ele geçmiştir (Katalog No:33,34) (Tablo 12)²⁷. Sağlam durumda olan üçayaklar gri hamurlu, perdahlı ayrıık ayaklıdır. Üçayakların kolları birbirinden ayrıık uzanmakta ve kollarının kalınlığı ve uzunlukları birbirinden farklı ölçülerdedir. Buda çark yapımı olabileceğini göstermektedir. Gövdeden kollar belirgin bir şekilde ayrıılmakta ve uzayan ayaklar belli uzunluktan sonra belirgin profil yaparak ayak uçlarına doğru sivrilmiştir. Ayakuçlarında üzerine koyulan kapın ağır olması durumunda pişirim sürecinde genleşmeyi önlemesi adına ayakuçlarından gövdeye doğru tek şerit halinde yeşil sır sürülmüştür. Yüzeyinde herhangi bezeme süs unsuru bulunmamaktadır. Üçayağın yüzeyinde aşınmalar mevcuttur. Üçayaklar tek kullanımlık olarak tasarlanmadığı uzun süre birçok pişirim sürecinde kullanılacak olarak tasarlanmalarından dolayı hamurları sert, az gözeneklidir.

Üçayakların tarihlendirilmesi ile ilgili, Nurşen Özkul; *“İlk nerede nasıl kullanıldığı konusunda kesin bilgi olamamakla birlikte yapılan kazılarda han hanedanlığı (M.Ö.206- M.S.220) Çin de kullanıldığı, İslam ülkelerinde ne zaman itibariyle kullanıldığı kesin bilinmemekle beraber İran, Mısır ve Mezopotamya’da*

²⁶Bkn.Nurşen ÖZKUL FINDIK, “Tekfur Sarayı Kazısından Ele Geçen Şamdan ve Kandiller”, IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-23 Nisan), Erzurum, 2005; Hasan UÇAR-Aygül UÇAR, “Tire Kutu Han Kazısı Beylikler ve Osmanlı Dönemi Seramikleri”, sanat tarihi dergisi, S.XXVII, s.12-14, 1 Nisan 2018

²⁷ Üçayağın seramik fırınlama esnasında kullanılması ve üçayakların bulunduğu mekânda birçok amorf nitelikte seramik parçası bulunması ve üçayaklarla aynı açmadan sulu kil tirilini olarak değerlendirilen seramik eserin bulunması Bayburt Kalesinde küçük bir seramik fırını olabileceğini göstermektedir.

üretilen IX, X. yüzyıllara ait seramiklerdeki izleri üçayak kullanıldığını işaret ettiği, Bizans seramik üretiminde ilk olarak XIV. yüzyıl olarak bu aletlerin kullanılmaya başlandığı belirlenirken, bazılarının daha erken dönemde, Zeuxippus seramiklerinde (1200'ler) ilk olarak bu aletlerin kullanılmaya başlandığını ileri sürüldüğünü” belirtmektedir (Fındık, 2015:237).

Türkiye’de yapılan kazılar üçayakların yoğun olarak bulunması Bizans, Selçuklu, beylikler, Osmanlı döneminde pişirim sürecinde fırınlarda kullanıldığını göstermektedir. Bayburt Kalesinde bulunan iki adet üçayak form, hamur özellikleri ve kale tarihi ile bilgiler ışığında XII-XIV. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

5.2-6 FONKSİYONU BİLİNMEYEN KAP PARÇALARI

Bayburt Kalesi 2006-2007 kazısında bulunan iki adet parçanın fonksiyonu bilinmemektedir.

1-Halka Gövdeli Kap Parçası: Oldukça küçük ölçülere sahiptir (Katalog:35). Eldeki parçalarından Halka (dairevi, simit) gövdeli olduğu anlaşılmaktadır. Dairesel gövdeden ince uzun boyun kısmına geçilmekte ve ince 2 boğumlu ağız kısmıyla sonlanmaktadır. Boyun kısmına karşılıklı 2 ince kulp tutturulmuştur. Kulplardan biri eksiktir. Kabın büyük kısmı eksiktir. Krem rengi ince hamurlu, az gözenekli, iyi pişmiştir. Tarihlendirme çalışmalarında Anadolu'da Hitit döneminde ve Osmanlı döneminde bu formda kapların üretildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Yuvarlak gövdeli, içi boş boru şeklinde ve boyunlu kaplar, Eski Hitit Krallık Çağı'nda, ağız kenarını omuza bağlayan ve yüksek kaideli olarak üretilirlerdi. Hazneleri çok küçüktür. Değerli veya kutsal sıvılar için kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Fonksiyonları tam olarak belli değildir. Günlük kullanıma uygun değildir. Bu kapların dini amaçlarla kullanıldığı bu nedenle belirgindir. "...Gövdesi halka biçimli kaplar, dikey ve yatay olarak kullanılmak üzere yapılmış iki tipte karşımıza çıkmaktadır. Bugüne kadar bilinen en eski gövdesi halka biçimli kap olan Kuruçay kabı, halka biçimli gövdesinin yan tarafına 45 derece açı ile bağlanmış akıtacağı ile muhtemelen yatay tipi temsil etmektedir. TellQannas'ın Kalkolitik Çağ tabakalarında bulunan gövdesi halka biçimli kap, bu tür kaplar içindeki en erken ilk duran örneği temsil etmektedir. Eski Tunç Çağında da, Troia ve Ege/Kıbrıs bölgelerinde bulunan gövdesi halka biçimli kapların gösterdiği gibi, Eski Tunç Çağı boyunca yatay kaplar moda olmuştur. Gövdesi halka biçimli dikey kaplar, Anadolu'da, II. Binin ilk yarısında görülmeye başlar (Eker, 2009:29).

Osmanlı Döneminde Özellikle 17-19 yüzyıl arasında görülen Çanakkale Seramik Tarzında 19- 20 yüzyıl aralığında halka formu kaplar yapıldığı belirtilmektedir (Karaöz,2018:25).

Çanakkale seramik örneklerinden sirkelik olarak belirtilen simit gövdeli kaplar Avanos'ta hala belirli ustalarca üretilmektedir. Elde edilen veriler ışığında Bayburt kalesinde bulunan halka formlu kap, Osmanlı Dönemine tarihlendirilmektedir.

2-Kapak Formlu Kap Parçası: Eldeki parçadan kabın formu tam olarak anlaşılammış olup incelenen parça kabın en tepe noktası kapak olarak kullanılabilir bir kısım olup gövdeye bitişik işlenmiştir. En tepe noktasında tutamak kısmı kırık eksiktir. Boyundan baş kısmına doğru karşılıklı iki kulplu olduğu anlaşılmaktadır. Kulplardan biri tamamen kırık eksiktir. Diğerinin üç gözü günümüze ulaşmış olup bir göz kırık eksiktir. Farklı bir forma sahip kulp tasarımı dikkat çekicidir. Devetüyü renk ince hamurlu, ince gözenekli, iyi pişirilmiş (Katalog No: 36).

5.2-7 LÜLELER

Çalışmamızın bir bölümünü lülelere ayıracağız ki lüleler Bayburt kalesinde en fazla ele geçen seramik ürünlerdir. Osmanlı döneminde 17-19.yy arasında üretilen lüleleri hamur, motif ve form olarak bu bölümde inceleyeceğiz. Bölgede bulunan Lüleleri inceleyerek Anadolu’da bulunan diğer lülelerle karşılaştırma imkânı elde edeceğiz.

Anadolu’da tütün ve kullanımı III. Sultan Murat zamanına rastlamaktadır. Osmanlı’lar zamanında seramik pipolar “çubuk lülesi” olarak bilinirdi.

Celal Esat Arseven sanat ansiklopedisinde lüleyi; “ucunda, içine tütün doldurulan ve tütünü içine çekmek için ateşlenen, pişmiş topraktan yapılmış ve fincan gibi ağzı açık, dibinde bir deliği bulunan küçük kap” (Arseven, 1966:1245) olarak tanımlamaktadır.

Yayın taramasında görülen şu ki lülenin tanımında, bölümlerinde, form özelliklerinde bir birliktelik yoktur. Bizde bu çalışmayı yaparken bir tutarlılık olsun diye yayınları tarayarak doğru olan tanımları kullanarak, Bayburt kale kazılarında bulunan lüleleri tanımlamaya çalışacağız.

Lüle ile ilgili çalışmalar Sanat Tarihi literatürüne 19. yüzyılın ortalarından itibaren girmesiyle birlikte bu alanda yayınlar yapılmaya başlanmıştır. Osmanlı lüleciliği ile ilgili bilgilerimiz, daha çok Batı Anadolu ve Yunanistan’daki birkaç merkezde ele geçen örneklerle dayanmaktadır. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki lülecilik hakkındaki bilgilerimiz pek fazla olmayıp, Kazı Sonuçları Toplantıları’ndaki makalelerde fotoğraf ve çizimler bulunmaktadır. Lüleler, Osmanlı İmparatorluğu’nda yaklaşık olarak 1605’lerden itibaren kullanılmaya başlanmış olup, lülelerin üretimi İstanbul’da 1928’de Orta Doğu’da 1950’lere kadar devam etmiştir. Kalıplarda veya çömlekçi çarkında yapılan lülelerde çeşitli tipler görülmektedir. İki katlı dükkânların alt katında üretim yapılmakta üst katında satışa sunulmaktadır. Bu dükkânların yer aldığı sokaklara lüle el sanatının adı verilmiştir. İstanbul Tophane’de en kaliteli lüleler üretilmiş ve bu lüleler dünya çapında ün yapmıştır. Sanayi Devrimi’yle birlikte yerini sigaraya bırakmak durumunda kalan lüle içimi kullanıldığı

dönemlerin yaygın bir kültür ögesi olmuştur. Geç dönem Osmanlı tabakalarının tarihlendirilmesinde bu buluntular da önem taşımaktadır (Ayhan,2009:49).

Lüle üretiminin seramik kap kacak yapımından pek farkı yoktur. Hazırlanan kil hamur, çarkta şekillendirildikten sonra hamurun kendi rengine yakın renkli astarla kaplanır. Çeşitli aletlerle kazıma yapılarak ya da mühürlenerek süslemesi tamamlanıp daha düşük ısıda, dekorasyonun sabitlenmesi amacıyla fırınlanır. Bu fırınlama sonrasında tekrar astarlanarak perdahlanır, parlatılır. Altın yaldızla kaplanıp son kez fırınlanan örnekler de mevcuttur. Tamamlanan lüleler Arasta 'da satılmak üzere yerlerine konur (Kocabaş, 1963:12).

Osmanlı, önceleri başka kültürlerde görüp kullandığı bu aracı kendi zevkine göre geliştirmekte hiç vakit kaybetmemiş, birçok farklı form üretmiştir.

Bayburt Kale Kazılarında 2006-2007 ile 2017-2018 yılları arasında, kazı yapılan alanlardan toplam 28 adet bütün veya bütüne yakın, tipi belirlenebilen lüle bulunmuştur. Fakat incelediğimiz lüleler dışında çok sayıda formu belirlenemeyen sadece duman yolu ele geçirilmiş lüle parçası Bayburt kale kazısından ele geçirilmiştir. Bayburt Kale kazısı lüle buluntuları, bölgenin lüle tiplerini yansıtmaları açısından önem taşımaktadır. Bayburt lülelerinin tipleri, hamur ve astar renkleri ile süsleme repertuarı doğrultusunda merkezdeki lüle kullanımının 17. ile 20. yüzyılın başları arasında var olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca lülelerin bir bölümünün kırık olması, tiplerin tespit edilmesini engellemiştir. İncelenen lülelerin hepsinin kullanılmış olması Bayburt ve çevresinde lüle kullanımının olduğunu göstermektedir. En yoğun lüle buluntusu 2018 yılı Bayburt kale kazısına dahil edilen sarnıçlardan ele geçirilmiş olup ele geçirilenlerin çoğu kırık olarak ele geçirilmiş olup formları belirlenememektedir. Buda aslında sarnıçların asıl işlevi dışında kullanıldığı, askerlerin tütün içmeleri için kullanılan ya da toplanma yeri gibi kullanıldığını bir anlamda bize göstermektedir.

Ayrıca lülelerin hamur, form ve süsleme özelliklerinin farklı olması bunların yerel üretim olmadığını göstermektedir. Fakat ele geçen iki adet taş malzemeli lülenin Bayburt yerel taşından, elde yapılmış olması, oldukça basit sade bir formda, süslemesiz olması yerel halk tarafından azda olsa üretildiğini bize göstermektedir (Tablo 13).

Bayburt kale kazılarında elde edilen bütün ve bütüne yakın envanterlik lüleler çanak formlarına göre tipolojiye ayrılmıştır. Yuvarlak çanaklı, basık yuvarlak çanaklı, lale çanaklı, zambak çanaklı, nervür çanaklı, yivli çanaklı, silindirik çanaklı lüle olmak üzere yedi tip belirlenmiştir.

Silindirik çanaklı örneklerde çanak, duman yoluna hafif şişkince belirtilen omurga ile bağlanmaktadır. Silindirik çanaklı iki adet lülede bezeme çanak kısmındaki yivlerden oluşmaktadır. Bu formdaki örnekler beyaz ve gri hamurlu, hamur tonlarında ince astarlıdır(Katalog No: 37,38) (Tablo 14). Bu lülelerin üretim tarihleri hamur özelliklerine göre 17-19. yüzyıl arasında değişmektedir.

Yuvarlak çanaklı örneklerde, yuvarlak çanak omurga ile silindirik duman yoluna bağlanmaktadır. Yuvarlak çanaklı beş adet lülede bezeme çanak kısmında ve duman yolu bilezik kısmında yoğunlaşmıştır. Kırmızı, devetüyü, Lülelerin tarihleri hamur özelliklerine beyaz ve gri renk hamurlu ve hamurla aynı tonlarda astarlıdır. Hamur özelliklerine göre 17-19. yüzyıl arasında değişmektedir (Katalog No: 39,40,41,42,43) (Tablo: 15).

Lale çanaklı örneklerde, uzun çanak kısmı daha kısa silindirik duman yoluna bağlanmaktadır. Çanak kısmı laleyi anımsattığından dolayı bu isimle anılmaktadır. Lale çanaklı dört adet lülede bezeme bu formda çanağın tamamına yayılmış olup duman yolu sade tutulmuştur(Katalog No: 44,45,46,47) (Tablo 16). Beyaz, kırmızı, devetüyü renk hamur özelliklerine sahip lüleleri hamur özelliklerine göre 17-19. yüzyılları arasına tarihlendirmektedir. Bir örnekte mühür bulunmaktadır.

Zambak Çanaklı örneklerde, yuvarlak çanak üzerine yükselen gövdesi, içbükey olarak açılmakta olup yayvan ve dilimli bir ağızlıkla nihayetlenmektedir. Silindirik formdaki duman yolu çanağa, şişkin ve uzunca bir omurgayla bağlanmaktadır. Bayburt kaleden elde edilen 1 adet lüle bu zambak çanaklıdır (Katalog No: 48). Duman yolu kısmı kırık olan bu lülede duman yoluyla kaburga arasında Osmanlıca “yakar” yazılı mühür bulunmaktadır. Kırmızı renk, iyi artılmış, az gözenekli hamurlu, kızılımsı

astarlıdır²⁸. R. Robinson, çanak şeklinin zambağa benzemesinden dolayı bu şekilde isimlendirilen tipi, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başları arasına tarihlendirmektedir (Tanrıveren, 2015:277).

Nervür çanaklı örneklerde, çanağın büyüklüğüne göre nervür sayısı değişmekte olup çanağın kenarı genellikle dışbükey olarak kıvrılmaktadır. Bu stile yunan sitili de denilmektedir. Nervür çanaklı dört adet örnekte nervürler çanağın alt kısmında olup ağız kısmı sade tutulmuştur. Kısa duman yolunda bilezik oldukça büyük bombe şeklinde verilmiştir (Katalog No: 49,50,51,52) (Tablo 17). Hamur özelliklerine göre 17-19. Yüzyılları arasına tarihlendirilmektedir.

Yivli çanaklı örneklerde, çanağın ağızına kadar yükselen yivler bir sıra diş izi ile sonlanmaktadır. Çanaktaki yivler ya seyrek, kalın aralıklı ya da sık, ince aralıklıdır. Yivli çanaklı iki adet örnek birbirinden farklıdır. Yivler sadece çanaktadır (Katalog No: 53,54) (Tablo 18). Hamur rengine göre 17-19. Yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir.

Basık yuvarlak çanaklı örneklerde, çanak üzerinde kenar yüksek ya da alçak tutulmuştur. Silindirik duman yoluna sahiptir. Basık yuvarlak çanaklı 10 adet lüde, duman yolu silindirik ya da çokgendir. Bu örnekte çanak ağız kısmında da bitkisel bezeme kullanılmış olup örneklerin bir tanesinde “kuş” mührü bulunmaktadır. Bu örneklerde bezemede bitkisel öğelerde kullanılmıştır (Katalog No: 55,56,57,58,59,60,61,62,63,64) (Tablo 19). Bezemenin en yoğun olduğu bu formda hamur özelliklerine göre 17-19 yüzyıl tarihleri arasına tarihlendirilmektedir.

²⁸ Bayburt Kalesinden ele geçen zambak çanaklı lüenin benzer örneği için bkn. Fatih Mehmet Tanrıveren, Konya ve çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnoğrafik Objeler, Yüksek Lisans Tezi, Katalog No:30.

5.3 MALZEME VE HAMUR ÖZELLİKLERİ

Bayburt kalesi seramikleri, sırlı ve sırsız olmak üzere birkaç farklı yapım aşaması göstermektedir. Elde edilen seramik buluntuların geneli çark yapımıdır. Genelde çarkla şekillenen seramik kaplara kulp ve ağız kısmı elde şekillendirilerek applike edilmiştir. Seramikler, hamur, astar, boya ve sır gibi malzemelerin kullanımıyla meydana gelmektedir.

Seramiğin ana malzemesi olan killin belli aşamalardan geçerek kullanılmaya hazır hamur, çömlekçi çarkında şekillenir. Şekillendirilen kaplar kuruma ve pişirme sırasında hamurdaki su oranının azalmasına bağlı küçülür. Küçülmenin kabın her noktasında aynı oranda olması çatlama, kopma, parçalanma gibi oluşumların olmaması için hamura kum, kireç, taşçık gibi mineraller katılır.

Bayburt Kale kazısından elde edilen sırsız seramik kaplarda Roma Dönemine tarihlendirilen tabakta krem rengi hamur kullanılmıştır. Roma Dönemine tarihlendirilen testide ve Bizans Dönemine tarihlendirilen vazoda pembemsi hamur kullanılmış olup katalog bölümünde incelenen diğer sırsız seramiklerin genelinde kırmızı hamurlu kullanılmıştır (Tablo 21). Birkaç örnekte kırmızıya yakın devetüyü renk hamur kullanılmıştır.

Hamur genelde, az ya da orta iyi arıtılmış, az ya da orta gözenekli, orta derecede pişmiştir. Hamuru daha sağlam hale getirmek ve ömrünü artırmak amacıyla, katkı malzemesi olarak kireç, kum, taşçık kullanılmıştır. Sırsız seramiklerin çoğu az arıtılmış hamur yapısına sahiptir. Bunların çoğunluğu yerel üretim olmalıdır. Daha ince cidarlı, beyazımsı ve krem hamurlu, kırmızımsı hamurlu seramikler ele geçirilmiştir. Bunlar iyi arıtılmış, az gözenekli parçalardır.

Sırsız seramik kapların geneli astarsız olup birkaç örnekte sırsız yüzeyin üstü astarlanmıştır (Katalog No:1,23,35,36).

Sırsız seramikler büyük bölümünü Lüleler oluşturmaktadır. Lüle yapımının seramik kap kakak yapımından pek farkı yoktur. Hazırlanan kil hamur, çarkta şekillendirildikten sonra hamurun kendi rengine yakın renkli astarla kaplanır. Çeşitli

aletlerle kazıma yapılarak ya da mühürlenerek süslemesi tamamlanıp daha düşük ısıda, dekorasyonun sabitlenmesi amacıyla fırınlanır. Bu fırınlama sonrasında tekrar astarlanarak perdahlanır, parlatılır.

Bayburt kaleden ele geçirilen lülelerin büyük çoğunluğu hamurları iyi arıtılmış, sık dokulu ve ince gözenekli, sert ve katkısızdır. Birkaç lülenin hamurunun gözenekli ve taşçık katkılı olduğu gözlenmektedir. İncelenen lülelerde beyaz, gri, kırmızı ve devetüyü tonlarında hamur renkleri tespit edilmiştir. Lülelerin tamamı astarlıdır. Hamur ve astar renklerinde birkaç ton fark olmakla birlikte genellikle astarlar hamur rengindedir. Bir örnekte devetüyü hamur siyah astar ile kaplanmıştır.

“Kil, ahşap, metal, lületaşı vb. malzemeden yapılan lülenin, 17. yüzyılın sonlarına kadar beyaz ve gri hamurlu olarak devam etmiştir. 18. yüzyılda renklerde sarımsı kahverengi, kahverengi gibi hamurlar görülmüş, 19. yüzyılda genellikle kırmızımsı kahverengi hakim renk olmuştur. Astar, lülenin üzerindeki gözenekleri kapatmak ve daha kaliteli bir görünüm elde etmek için tercih edilmiştir”(Ayhan, 2011:227-241).

Bayburt Kalesinde ele geçen sırlı seramikler içinde en yoğun gurubu tek renk sırlı seramikler oluşturmaktadır. Tek renk sırlı seramiklerde hamur renkleri kırmızı ve devetüyü renginde, kum, kireç, taşçık katkılı, orta gözenekli, orta pişmiş hamur üzeri beyaz ince astar üzerine yeşil sır ile kaplanmıştır. Bazı örneklerde kırmızı renk, iyi pişmiş, sert ve homojen hamurludur. Sırlı seramikler içerisinde katalog bölümünde bilgilerini verdiğimiz iki örnekte sır altına boyama yapılmıştır. Sır altında kazıma ve boyama tekniği uygulanan örnekler mevcuttur. Bisküvi kıvamındaki hamur üzerine kazıma tekniğiyle desenler verildikten sonra desensiz olan bölümler astarlanmış, desenlerin üzeri boyayla belirginleştirilmiş olup yüzey tamamen açık yeşil sır ile kaplanmıştır. Diğer örnekte ince beyaz astarla astarlanan yüzeye boyayla süsleme yapılmış ve yağdanlığın yüzeyi yeşil sır ile kaplanmıştır.

Tek renk sırlı örneklerde kapların sadece iç yüzeyleri sırlanmıştır. Sır kapların görünen yüzeyine özenli bir şekilde sürülmüş olup kapların tabanına doğru sır gelişi güzel sürülmüş tabakların sırları ağız kenarında bitirilmiştir. Şamdan ve kandillerde

taban dışında tüm yüzey kaplanmış olup kapalı haznelilerde dış yüzeyde sır içe doğru ağız kenarında bitirilmiştir. Hamurun yüzeyi ince beyaz astarla astarlandıktan sonra tek renk sır ile kaplanmıştır.

Çalışmanın katalog bölümünde değerlendirilmeyen, fakat Bayburt kale seramiklerini, malzeme, hamur ve süsleme özellikleri bakımından en iyi şekilde değerlendirebilmemiz için kazıdan bulunan birkaç sırlı amorf seramiği inceleyerek genel değerlendirmeye yapmaya çalışacağız. Ele geçen çok küçük parçalarda farklı malzeme ve sırlanma özellikleri görülmektedir(Tablo 22). Ele geçen birkaç parça beyaz, az katkılı, az gözenekli, iyi pişmiş hamur özelliklerine sahip örnekler mevcuttur(Tablo 23). Beyaz hamur üzeri ince beyaz astarlanarak yüzeyi turkuaz tek renk sır ile kaplanmıştır. Lüster teknikli bu parçalar az miktarda ele geçirilmiştir. Ele geçen küçük bir parçada astarlanan yüzeye siyah boya ile hayvan figürü yapılmış yüzey tamamen turkuaz sır ile kaplanmıştır.

Birkaç parçada boyalı kazıma teknikli seramiklerdir. Kırmızı az katkılı, az gözenekli hamur yüzeyi ince beyaz astarlanarak yüzeyine kazıma ve boyama tekniğiyle bezemeler yapılmış yüzey tamamen yeşil sır ile kaplanmıştır.

Bayburt Kale'sinde bulunan bütünlenemeyen sırlı ve sırsız seramiklerde kullanılan hamur, astar, boya ve sırlar farklılık göstermektedir. Katalog kısmında yer alan örneklerin hamur, astar, boya ve sırları ile alakalı renk değerlendirilmeleri yapılmıştır.

5.4 BEZEME VE TEKNİK

Bayburt Kalesinden çıkarılan sırlı ve sırsız seramiklerde, farklı bezeme teknikleri görülmektedir. Teknik ve bezemeye bakarak yapıldığı dönemlerle ilgili bilgi sahibi olabileceğiz.

Sırsız seramikler arasında en çok uygulanan teknikler basit kazıma ve kabartma teknikleridir. Sırsız seramiklerde lüleler dışındaki örneklerde çok fazla bezemeli eser bulunmamaktadır. Başlıca çömleklerde basit yüzeysel şeritler, vazoda kabartma tekniğiyle oluşturulmuş ağız bandı, Pithos üzerinde kazıma kabartma tekniğiyle oluşturulmuş geometrik şeritler ve bir tabakta iç kısmında oluşturulan geometrik motif kazıma ve kabartma tekniği uygulanış örnekleridir.

Sırsız seramikler içinde en zengin bezeme özelliklerinin lülelerde görmekteyiz. Kazıma kabartma tekniğiyle oluşturulan yivler, bombeler, geometrik şeritler yanında bitkisel bezmeler çiçek ve dallar dikkat çekmektedir. Ayrıca üç örnekte mühür bulunmaktadır(Tablo 20).

Formu ve işlevi belirlenemeyen bir adet parçada kazıma kabartma tekniği ve ajur tekniğiyle boşluklar oluşturularak farklı süsleme özellikleri yansıtmaktadır.

Bayburt kale kazısından elde edilen sırlı seramiklerde bir adet kandil örneğinde sır altında kazıma tekniğiyle oluşturulan 3 nokta motifi yer almaktadır. Bir adet tabakta da sır altı kazıma ve boyama tekniğiyle geometrik motif oluşturulmuştur. Bir adet yağdanlık olarak işlevsellendirilen seramikte sıraltı boyama ile bitkisel bezeme görülmektedir.

Bayburt kale seramikleri içerisinde envantere alınan seramik eserlerin dışında küçük parçalar halinde bulunan form özelliği sunmayan ama bize süsleme ve teknik açısından bilgi verebilecek küçük parçaları da bu bölümde inceleyerek kale seramikleri süsleme ve teknik özellikleri bakımından genel bilgi sunmak isteriz.

Parça olarak ele geçen seramiklerde, lüster tekniği uygulanan ve beyaz astar üzerine siyah boya ile balık motifi oluşturulan bir örnek bulunmaktadır. Buda kalede ele geçirilen seramiklerde karşılaştığımız tek figüratif bezemedir. Bu bakımdan önemlidir.

Bazı parçalarda sır altı kazıma ve boyama tekniğiyle oluşturulmuş Arapça yazı ve bitkisel süslemeler görülmektedir. Yazılar İslami dönem özelliği sunması açısından önemlidir. Bir tabak kaide parçasında sır altı tekniğiyle uygulanmış kazıma ve boyama tekniğiyle bitkisel motif görülmektedir(Tablo 24).

Sır altına boyama, tek renk sırlı ve boyalı kazıma teknikli seramikler üzerinde farklı desen ve tekniklerde bezeme yapılmıştır.

Sıraltı boyama teknikli seramiklerin, iç yüzeylerinde, bezemenin yapıldığını görürüz. Desenler, önceden çizilip bezeme boyama tekniğinde, içleri doldurularak yapılmıştır. Tek renk sırlı seramikler bir iki örnek dışında herhangi bezeme yapılmamıştır.

Boyalı kazıma teknikli kaplara yapılan bezemelerde, ince uçlu bir alet ile astar üst taraftan kazınarak bezeme yapılır. Kazılan yerde astar kalktığından, hamurun doğal rengi ortaya çıkar. Böylece üzerine sürülen tek renkli sır, beyaz astarlı kısım üzerinde daha açık bir renk oluştururken, bezemelerin bulunduğu kısımlarda doğrudan doğruya hamurun üzerine geldiğinden daha koyu bir renk alır. Bu teknikte astar üzerine kazıma tekniğinde bezeme yapıldıktan sonra, sırlama aşamasındaki farklılıklara göre, bu desenlerin üzerinin ve içlerinin akıtma veya fırça ile tek renk ve iki renkte boyandığı örnekler bu grupta yer alır.

Sırsız seramikler, basit günlük kullanıma hizmet eden bir yapıda olup, seri imalat şeklinde çarkta şekillendirilerek oluşturulmuştur. Sırlı seramiklerinde hem günlük kullanımda hem de kale sur duvarlarında yoğun bir şekilde kullanıldığını düşünülürse ve kalede yapılan kazılarda çok fazla amorf biçimde ele geçen sırlı seramik parçaları düşününce sırlı seramiklerin büyük olasılıkla yerli üretim olduklarını ve kalede küçük bir seramik fırını olabileceğini göstermektedir. Nitekim bazı açmalarda bir kaç tandır aynı mekân içerisinde bulunması bize bu alanların çömlek kurutma (fırın) olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Ayrıca tümlenemeyen parçaların büyük çoğunluğu tandır içlerinden çıkarılmıştır.

Kaleden ele geçen lülelerin o dönemde belli başlı yerlerde lüle imalathanelerinin olması ve hepsinin farklı hamur süsleme ve form özelliklerinde olması bunların buralara

farklı yerlerden getirildiğini bize göstermektedir. Lüleler kazıma, kabartma ve rulet baskı tekniğiyle yapılmaktadır. İncelenen lülelerin çoğunda bu teknikler bir arada uygulanmıştır. Bezemeler genellikle yüzeysel olabileceği gibi kabartma halinde de yapılmıştır. Süsleme genelde çanak bölümünün tamamında, sadece ağız kısmında ya da sadece çanak alt kısmında uygulanmıştır. Çanağa göre duman yolu daha az bezemeye sahiptir. Hatta bazı örneklerde bezemesizdir. Duman yolunda, genellikle çubuk ağızında yoğunlaşan bezemeler rulet baskı tekniğinde yapılan bordürden oluşmaktadır. Mühürler genellikle lülelerde 19. Yüzyıldan itibaren önemli bir unsur olarak yaygınlaşmış olup incelenen 3 lüle de mühür bulunmaktadır.

5.5 MOTİFLER

Motifler bir kültür için aslında çok şeyi ifade etmektedir. Duyguların, gelenek göreneklerin ve zevkin aslında dışa vurumudur bir bakıma. Sanat tarihinde bezeme kültür tanımamızda en önemli unsurdur. Bayburt kültür, sanat zevki ve yaşam standartları ve geleneklerini tanımamız için seramikler bize geniş bir yelpaze sunmaktadır. Bayburt kale kazısından ele geçen seramikler zengin süsleme özellikleriyle Bayburt seramikleri ve dönemsel özellikleri bakımından bize bilgi sunmaktadır.

Kaleden elde edilen günlük kullanım sırsız seramiklerin hemen hemen hepsinde geometrik bezeme kullanılmıştır. Aslında eldeki ürünü bezendirmenin en basit şekilde dışa geometrik motifler. Bayburt kale seramiklerinde daha basit geometrik motifler uygulanmış olup bunlar başlıca; su yolu, şerit, zincir, burma, yiv, nokta bezek motifleridir.

Sırsız seramiklerde bitkisel motif sadece lülelerde uygulanmıştır. Bunlarda da daha basit dal, taç yaprağı, tütün yaprağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sırlı seramiklerde biraz daha özenli motifler karşımıza çıkmaktadır. Geometrik motiflerde; şerit, nokta ve daire motifi başlıca sır altına uygulanan motiflerdir.

Sırlı seramiklerde bitkisel bezeme de biraz daha gelişmiş, yaprak, çiçek motifleri görülmektedir.

Sırlı seramiklerde yazı ve balık motifi de az örnekle birlikte bu tarz süslemenin de bize uyguladığını göstermektedir.

6. SONUÇ

Bayburt kalesi çok fazla yangın, savaş ve tahribat geçirmesinden dolayı kültür katmanlarının yok olmuş seramiklerin çok fazla tahrip olmuştur. Çalışmada incelenen seramikler ele geçen seramiklerin üçte biri durumundadır. Fakat diğer seramikler çok ufalanmış incelenemeyecek durumda olması ve tezin sınırlarının çok fazla aşılacak olmasından dolayı bütün ve bütüne yakın elde edilen eserler incelenmiştir. Fakat en azından ele geçen küçük parçaları da hamur, bezeme, motif özellikleri bölümünde inceleyerek daha genel bir bilgi oluşturulmaya sağlanmıştır.

Savaşların dışında kale sur duvarlarında bezeme unsuru olarak kakma günlük kullanım seramik kapların günümüze yakın zamana kadar sağlam durduğu fakat halkın bilinçsizliğinden dolayı yok olduğu yerli halktan öğrendiğimiz bir bilgidir. Anadolu Selçuklu devletinde mimaride çini, seramik, sırlı tuğla kullanımının mimariye yansımalarını Anadolu'da birçok örnekte görmekteyiz. Fakat günlük kullanım seramiklerinin direk yapı duvarında kullanıldığı ender örnek olması bakımından Bayburt Kalesi önemli bir yapıdır.

Seramik buluntuların kalenin özellikle M.S. 4. yüzyıldan sonra tarihsel olarak aynı gitmesi en azından kalede özellikle Bizans ve Anadolu Selçuklu döneminde kapsamlı yaşanan sadece savunma amaçlı kullanılmayan yaşam yeri olarak kullanıldığı bilgilerini bize sunmuştur. Yapılan kazılarda her mekan içinde tandır olması ısınma sorununun nasıl çözümlendiği, sarnıç ve su tünelleri su sorunlarının nasıl çözümlendiği ve bulunan seramik buluntuların halkın yaşam seviyesi ve zevki hakkında bize bilgi sunmaktadır.

İnceleme sırsız seramiklerin günlük kullanım işlevinde yoğun olarak kullanıldığı ve bu seramiklerin sırlı seramiklere göre kaba daha basit formlarda üretildiğini göstermektedir. Sırsız seramikler içinde birkaç örnek daha özenli form bezeme ve hamur özelliklerine sahiptir. Sırsız seramikleri tarihsel sıralama içerisinde değerlendirildiğinde erken tarihli örneklerin daha özenli hamur ve form özelliklerine sahip olduğu özellikler günümüze yakın dönemlerde zevkten çok işlevselliğine önem verildiği daha kaba işçilikte yapıldığı görülmektedir. Sırlı seramiklerin 12 tanesi

Ortaçağ İslami Dönem özelliği göstermektedir. Sırlı seramiklerde daha kaliteli hamur yapısı dikkat çekmektedir. Özellikle Bayburt Kale sur duvarlarında kakma tekniğinde günümüzde var olan yuvalara oturtulan günlük kullanım sırlı seramikler aslında kalede sırlı seramik üretimini ve kullanımının ne kadar yaygın ve seri olduğunu bize göstermektedir. Günümüze ulaşmamış olsa da seyahatnamelerden öğrenilen renk ve teknikte sırlı seramiklerin sur duvarlarında kullanılmış olması bunların günlük kullanım kap kaçaklarda da uygulandığı ve kalede zirvelerde bir seramik zevkinin bulunduğunu ispatlamaktadır.

Tandırların bazı mekanlarda bir arada olması ve üçayak buluntuları, Bayburt Kalesinde küçük bir seramik fırınının olabileceğini ve kalede kullanılan çoğu seramiğin yerel üretilmiş olabileceğini göstermektedir.

Tandırların küfle sistemlerinin ve sarnıçların yağmur sularının sarnıç içine geçişini sağlayan künk sisteminin dipsiz çömlüklerin iç içe geçmesiyle oluşturulması bize farklı bir bakış açısını, seramiğin günlük kullanım dışında mimari unsur olarak da işlevsellik kazandırıldığını göstermektedir.

Özellikle Ortaçağ ve Osmanlı döneminde aydınlatma işlevli kullanılan kandiller bize Anadolu kandil zevkinin Bayburt'ta da Konya da, Hasankeyf'te bulunan buluntular kadar zengin örnekler sunduğunu bize göstermektedir. Ele geçen kandillerin tamamının sırlı olması ve form olarak farklı özellikler sunması bakımından önemlidir. Ayrıca Bayburt kale kazısının bir proje kapsamında yapılması ve kalenin tamamında olmaması belli alanlarda gerçekleşmesi bulunan eserlerde sayısal verilerde düşüklüğü sebep olmuştur. Ancak az bir alanda gerçekleşmesiyle birlikte ele geçen seramik gruplarının formlarının çeşitliliği bakımından zengin örnekler sunmaktadır. Küçük bir alanda 4 farklı formda kandil örneği sunmuştur ve bu örnekler Hasankeyf'ten bulunan kandil çeşitlerinden fazladır. Eserlerin bir bütün olarak bulunması da değerlendirme ve tarihlendirme yapmamız açısından daha kesin bilgiler sunmamızı sağlamıştır. Aydınlatmada kullanılan ve ele bütün halde geçen iki adet yeşil sırlı şamdanlar diğer kazı alanlarında genelde parça halinde bulunmuş olup Bayburt kalesinden ele tam olarak geçmesi hem hamur hem form özelliğini bize tam olarak sunmaktadır buda özenli bir işçilik ince zevk unsurudur.

Pithos buluntularının ele geçtiği açmada birçok çömlek parçası ele geçirilmiştir buda bu mekanın ambar olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca Evliya Çelebinin seyahatnamesinde bahsettiği yedi adet hububat ambarının en azından birinin gün yüzüne çıkarıldığına işaret etmektedir.

Bayburt kale kazısından bütün ve bütüne yakın elde edilen koku, ilaç ve minyatür kaplar kalede kimya ile uğraşıldığını ve koku, ilaç yapıldığını göstermektedir.

Çalışmanın katalog kısmında incelemeyemediğimiz bütünlenemeyen seramik parçalar seramiğin, Bayburt Kalesinde önemli bir yerinin olduğunu, sırlı seramiklerin aslında görünenden fazla olduğunu ve seramikte bezeme çeşitliliğinin bulunduğu işaret etmektedir.

Kalede ele geçen seramikler Anadolu genelinde Edirne Saray Kazısı, İznik Roma Hamamı kazılarında ve Gürcistan Gonia Kale kazısından bulunan Erken Osmanlı seramikleriyle aynı süsleme özelliklerini göstermektedir. Fakat o dönem Bayburt'ta Anadolu Selçuklu ve Beyliklerin hâkimiyeti düşünüldüğünde Anadolu coğrafyasında seramik sanatında etkileşimi yansıtmaktadır. Bu bakımdan Bayburt doğu batı güzergâhı bir sentez şehri olması bakımından etkileşimin odak noktalarından olduğu aşikârdır.

Bayburt Kale Kazılarında 2006-2007 ile 2017-2018 yılları arasında, kazı yapılan alanlardan toplam 28 adet bütün veya bütüne yakın, tipi belirlenebilen lüle bulunmuştur. Fakat incelediğimiz lüleler dışında çok sayıda formu belirlenemeyen sadece duman yolu ele geçirilmiş lüle parçası Bayburt kale kazısından ele geçirilmiştir. Bayburt Kale kazısı lüle buluntuları, bölgenin lüle tiplerini yansıtmaları açısından önem taşımaktadır. Bayburt lülelerinin tipleri, hamur ve astar renkleri ile süsleme repertuarı doğrultusunda merkezdeki lüle kullanımının 17. ile 20. yüzyılın başları arasında var olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca lülelerin bir bölümünün kırık olması, tiplerin tespit edilmesini engellemiştir. İncelenen lülelerin hepsinin kullanılmış olması Bayburt ve çevresinde lüle kullanımının olduğunu göstermektedir. Lülelerin hamur, form ve süsleme özelliklerinin farklı olması bunların yerel üretim olmadığını göstermektedir. Fakat ele geçen iki adet taş malzemeli lülenin Bayburt yerel taşından, elde yapılmış olması,

oldukça basit sade bir formda, süslemesiz olması yerel halk tarafından azda olsa üretildiğini bize göstermektedir.

Çalışmamız neticesinde edindiğimiz bilgiler bize gösteriyor ki, Bayburt Kalesinde seramik sadece günlük ihtiyaçları karşılamak için üretilmemiş seramiğe mimaride de bir işlevsellik üstlendirilmiştir. Kale sur duvarlarında estetik kaygının önüne geçerek muhteşem bir görsellik yaratırken bir yandan tandırların bacasını ve sarnıçların su kanal sistemini oluşturarak kullanım sahasını genişletmiştir.

Kullanım alanları, form ve bezeme özellikleriyle ve yoğun seramik bulgularıyla Bayburt Kalesi seramikleri bilimsel olarak önem arz etmektedir.

7. KAYNAKÇA

Arseven, E. Celal (1966).Sanat Ansiklopedisi,3,1245. İstanbul.

Aslan, Celil, Çöteli, Gül M. (2005). Anadolu Türk şehri tarihinde Bayburt kenti ve anıtsal yapı mimarisi. Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi, 3(6), 186-219.

Ayduslu, Nevin (2012). “Selçuklu Ve Beylikler Döneminde Kakma Çiniler ve Günümüz Sanatından Bir Kaç Örnek”. Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 29.

Ayhan, Gökben (2009). Basur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları. XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 49-57.

Ayhan, Gökben (2011). “19.Yüzyıla Tarihlenen Bir Grup Osmanlı Lülesi”. Kültürel Bellek ve Estetik Yansımalar (Yayına Hazırlayan: Kıymet Giray), 227-241.

Ayhan, Gökben (2012). Lüle Terminolojisinin Sorunları Üzerine Görüşler. (Editör: Meryem Acara Eser-Ebru Bilge Fataha- Gülseren Koyun). XVI. Ortaçağ – Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 53-63.

Ayhan, Gökben (Nisan 2010). Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntularının Değerlendirilmesi. Sanat Tarihi Dergisi, 19/1, 1-22.

Aykaç, Razan. (2018). Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller (1.Baskı).İstanbul: Palet.

Beysu, Abdürrahim Ş.(1936).Erzurum Tarihi Anıtları Kitabeleri (1.Baskı). İstanbul: Bozkurt.

Bilgin, Mehmet. (2000). Doğu Karadeniz Tarih Kültür İnsan, (2.Baskı). Trabzon: Serander.

Bozkurt, Nebi (2010). “Şamdan”. TDV. İslam Ansiklopedisi,38, S.328-330.

Bulut, Lale (2007). Samsat Kazısı Buluntuları. (Editör: Gönül Öney- Zehra Çobanlı). Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 173-197.

Çeken, Muarrem (2007). Kubad Abad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri. (Editör: Gönül Öney- Zehra Çobanlı). Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 111-122.

Çelebi, Evliya (1970). Çelebi Seyahatnamesi, (Çev: Z. Danışman),IV, İstanbul

Çiğdem, Süleyman, Emir, Osman (2016). “Tarih Öncesi ve Eski Çağlarda Bayburt Kalesi” Kaleli Kentler ve Bayburt Kalesi Kongresi (1. Basım), Bayburt Belediye Yayınları. 21-35.

Çötel, Gül M. (2005). Bayburt Kent Dokusunun Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Üniversite ve Enstitünün Adı, Kayseri.

Demiriz, Yıldız (1973). Mimari Süslemede Renk Unsuru Olarak Kullanılan Keramik Çanaklar, Sanat Tarihi Yıllığı, 5, 175.

Eker, Adil (2009). Hitit Seramikleri ve Kullanım Amaçlarına Göre Sınıflandırılması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bilim Dalı. Konya.

Ekşi, M. Fatih (2016). ”Bir Rus Seyyahın 1911 Yılı Bayburt kalesi izlenimleri”. Kaleli Kentler ve Bayburt Kalesi Kongresi (1. Basım), Bayburt Belediye Yayınları, 147-176

Eriñç, Sırrı (1953). Doğu Anadolu Coğrafyası (Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Erzen, Afif (1992). Doğu Anadolu ve Urartular. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi

Fındık, Nurşen Ö. (2005).Tekfur Sarayı Kazısından Ele Geçen Şamdan ve Kandiller. IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 379-389.

Fındık, Nurşen Ö. (2011). Ortaçağ Seramik Üretiminde Üçayak Kullanımı. Ekev Akademi Dergisi, 32,237.

Fındık, Nurşen, Ö.(2007). Beylikler ve Erken Osmanlı Devri Seramik Sanatı. (Editör: Gönül Öney- Zehra Çobanlı). Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 233-244.

Fındık, Ö. Nurşen (2001). İznik Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri (1. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Fürüzan, Kınal (1983). Eski Mezopotamya Tarihi (Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya.

Gündüz, Tufan (2009).” Anadolu ve İran'a Seyahat Josaphat Barbaro”. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 11, 139.

Gürhan, Sevinç, G. (2007). Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri. (Editör: Gönül Öney- Zehra Çobanlı). Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 157-172.

Karakoyunlu, Sadri (1990). Bayburt Tarihi, Ankara: Kültür, Ofset LTD.

Karamağaralı, Beyhan, Yazar,Turgay (2007). Ani Kazısı Buluntuları. (Editör: Gönül Öney- Zehra Çobanlı). Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 123-134.

Karamağaralı, Nakış (2007). Ahlat Sırlı Seramikleri. (Editör: Gönül Öney- Zehra Çobanlı). Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 135-156.

Karaöz, Billur T. (2018).Çanakkale Seramikleri 17. Yüzyıl Sonundan 21. Yüzyıla. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 23-38.

Kocabaş, Hüseyin, (1963). “Tophane Lüleciliği”. Türk Etnografya Dergisi V, s. 12-13.

Koçyiğit, Oğuz (2018). “Antik Tabae’den Bir Roma Sarnıcı ve Seramik buluntuları “, Anadolu/Anatolia, 44, 277-325.

Köse, İbrahim(2000). İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi. Bayburt: Bayburt Valiliği Yayınları.

Közbe, Güriz, Gök, Sevinç (2015). Cizre Kalesi Ortaçağ Barbatin ve Kalıba Baskı Bezemeli Sırsız Seramikler. XI. Uluslararası Ortaçağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, 1.

Ksenophon (2018). Anabasis On Binlerin Dönüşü, (3.Baskı).İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Küçük, Y.(2000). İl Oluşunun Onuncu Yılında Bayburt (1. Baskı). Bayburt: Bayburt Valiliği.

Miroğlu, İsmet (1975). XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı, İstanbul: Bayburt Kültür ve Dayanışma Derneği.

Öney, Gönül.(1976). Türk Çini Sanatı, (Baskı). İstanbul: Binbirdirek Matbaacılık Sanayi.

Özger, Yunus (2001) “Temettüat Defterlerine Göre Bayburt ve Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.

Özger, Yunus. (Aralık 2017). Yerli ve Yabancı Seyyahların Bayburt İzlenimleri. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2,21-57

Özkan, Haldun (2015). Saltuklu Mimarisi (1. Baskı). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Öztürk, Nurettin (2016).” Bayburt Kalesi Arkeolojik Kazı Çalışmaları ve Sonuçları”. Kaleli Kentler ve Bayburt Kalesi Kongresi (1. Basım), Bayburt Belediye Yayınları, 189-198.

Pehlivan, Mahmut (1994). Başlangıcından Urartu’nun Yıkılışına Kadar Bayburt ve Yöresi. Türk Tarihinde Kültüründe Bayburt Sempozyumu (23-25 Mayıs 1988), 327-346.

Polat, Turgay (Ekim-2016). “Milet İşi Seramiklerde Form Tipolojisi Üzerine Bir Deneme”, Sanat Tarihi Dergisi, XXV/2, 213-247.

Redford, Scott.(2014). İktidar İmgeleri Sinop İç kalesindeki 1215 Tarihli Selçuklu Yazıtları (1.Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi.

Sevgen, Nazmi (1959). Anadolu Kaleleri. I, Ankara: Doğu Matbaa

Sevim, S. Sibel, (2003). Seramik Dekorları. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 30, 1-2.

Sezgin, Kudret. (Haziran-2018).Antik Dönemde Artı Ürün Depolama Kavramı ve Depolama Kapları. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,1,597.

Shota, Mamuladze, Emzar, Kakhidze (2014) “Gonia Kalesinde Osmanlı Seramikleri, Güney Batı Gürcistan” I. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, 195-202.

Sönmez, Zeki. (1995). Başlangıcından 16. Yüzyıla kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar (2. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Sözer, Necdet A. (1970). Erzurum Ovasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası (Baskı). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Strabon. (2012). Antik Anadolu Coğrafyası (4.Baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Tanrıveren, M. Fatih (2015). Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Bilim Dalı. Konya.

Tez, Zeki (2001). Heidelberg Alman Eczacılık Müzesindeki Eserler Üzerine. Kebikeç, 12,231-248.

Turan, Osman (1979). “Bayburt”. İslam Ansiklopedisi. II, 365–367.

Uçar, Hasan, Uçar, Aygül (1 Nisan 2018). Tire Kutu Han Kazısı Beylikler ve Osmanlı Dönemi Seramikleri, Sanat Tarihi Dergisi, XXVII, 12-14.

Uluçam, Abduselam (1994). Bayburt Kalesinin Tarihi ve Mimari Özellikleri. Türk Tarihinde Kültüründe Bayburt Sempozyumu (23-25 Mayıs 1988), 415-432.

Uslu, A. Gülyüz (1980). Gümüşhane Çevresinin Tarihi ve Sanat Eserleri. İstanbul

Ünsal, Veli (2006). Yukarı Çoruh Havzasının Tarihi ve Arkeolojisi Bayburt Yöresi (1. Baskı). Bayburt: Bayburt Valiliği Yayınları.

Ünsal,Veli. (2014). Bayburt Kaleleri. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1,88-102

Yardımcı, Melih (2015). Şavşat Kalesi Kazısı Sırlı ve Sırsız Seramik Buluntuların Değerlendirilmesi. Yüzüncü Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Bilim Dalı. Van.

Yılmaz, Güler, (2016). Hasankeyf Kazılarında Bulunan Seramik Kandiller. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (36), 275-288.

Yılmaz, Güler.(2016). Hasankeyf Kazılarında Bulunan Seramik Kandiller. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 36, 275-288.

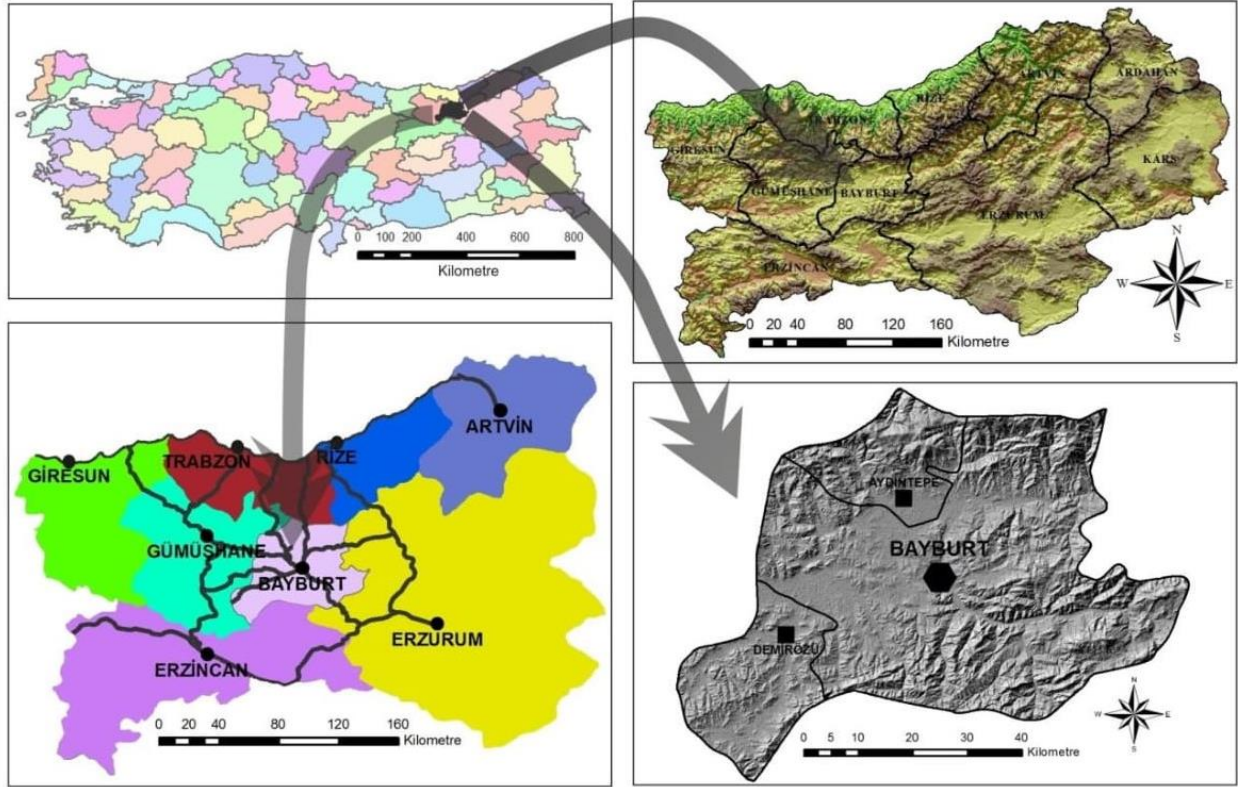
Yurttaş, Hüseyin (2016). “Türk Dönemi Bayburt Kalesi”. Kaleli Kentler ve Bayburt Kalesi Kongresi (1. Basım), Bayburt Belediye Yayınları, 199-218.

Yücel, Talip (1987). Türkiye Coğrafyası (1.Baskı). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Zilli, M. Çelebi, Evliya (1999). Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Haz: Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı). 3, İstanbul: YKY.

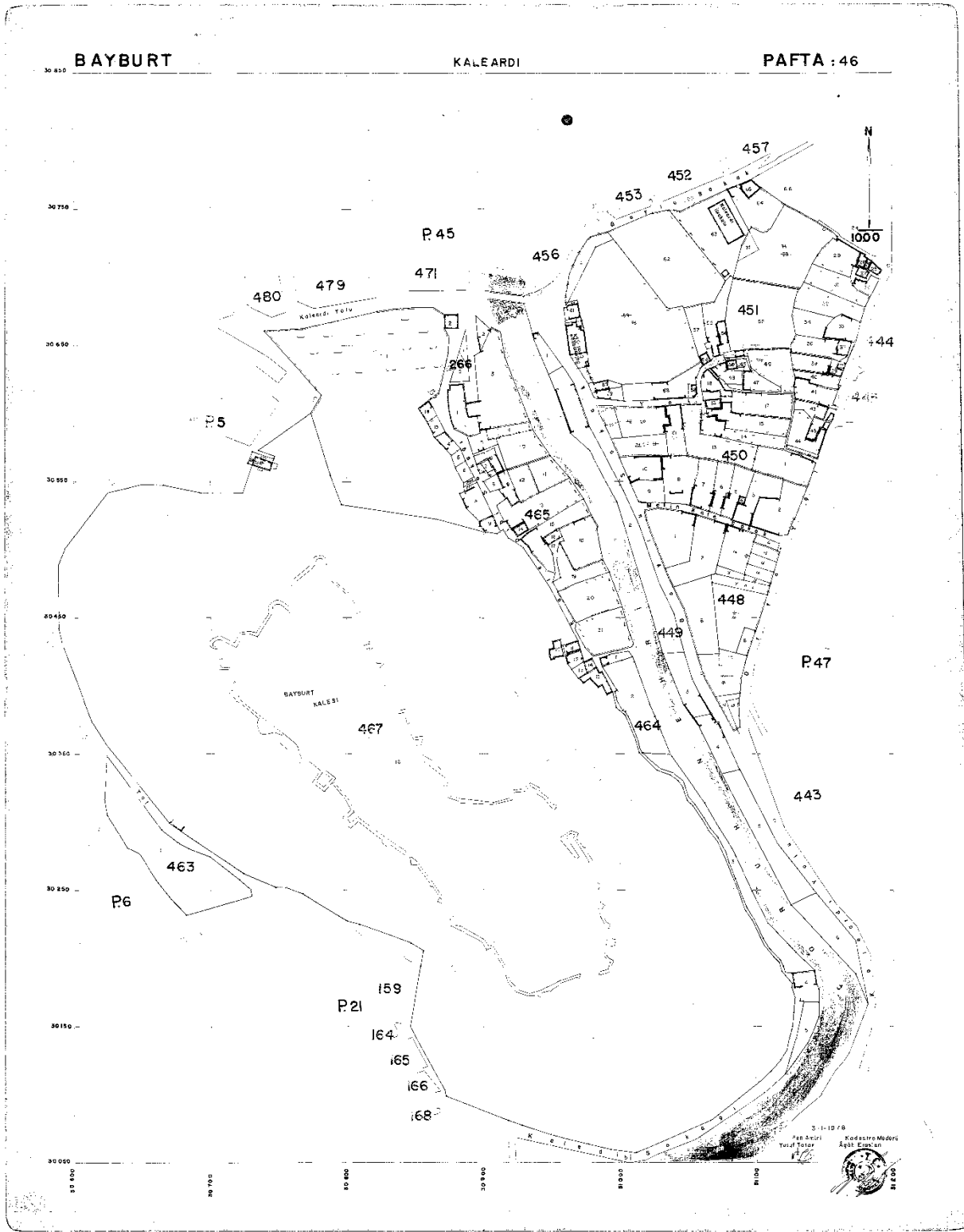
HARİTALAR

Harita 1: Bayburt Genel Coğrafya Haritası (Salih BİRİNC'den)

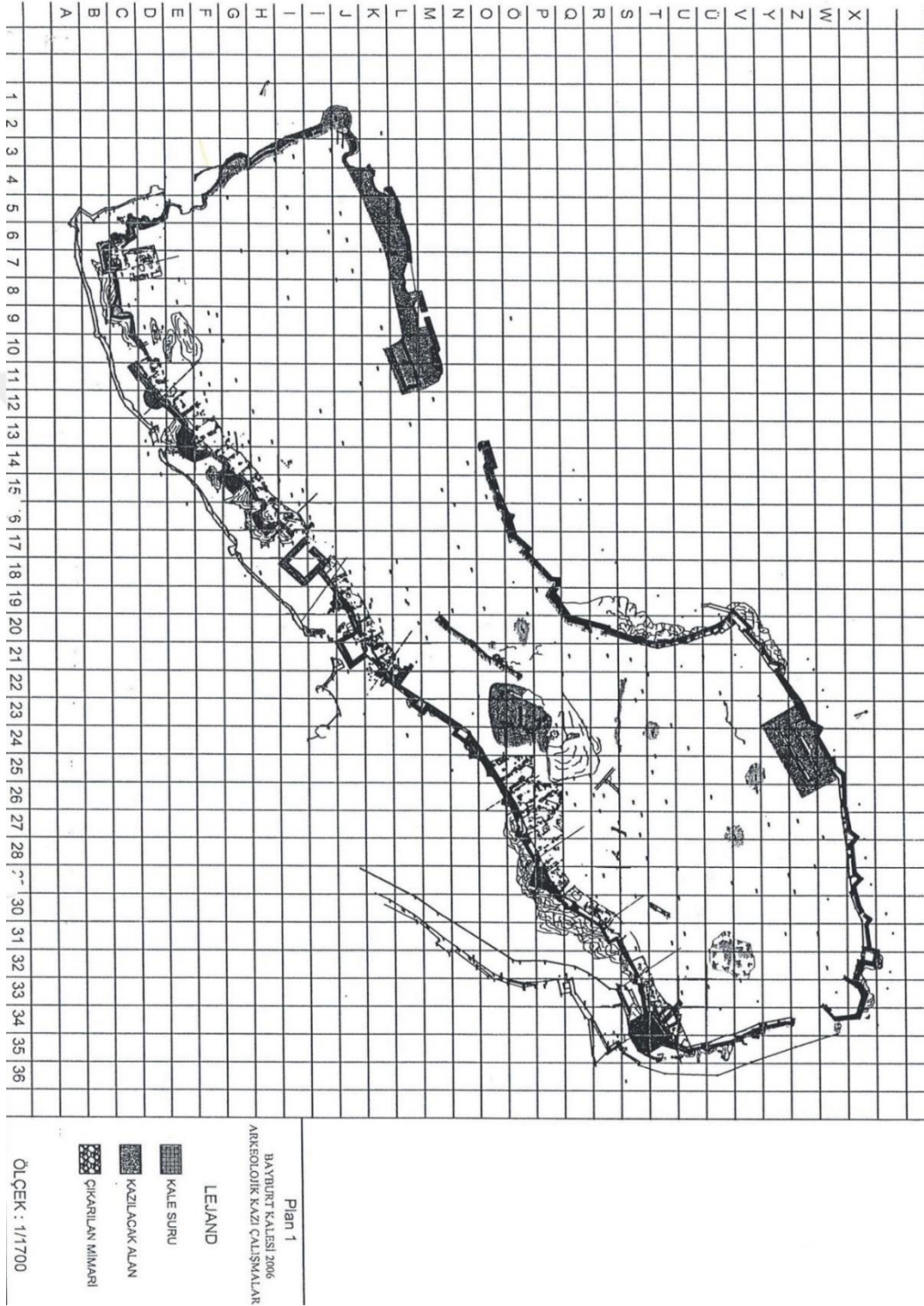

Harita 2: Bayburt Kalesi Hali Hazır Haritası (Bayburt Müze Müd. Arşivinden)

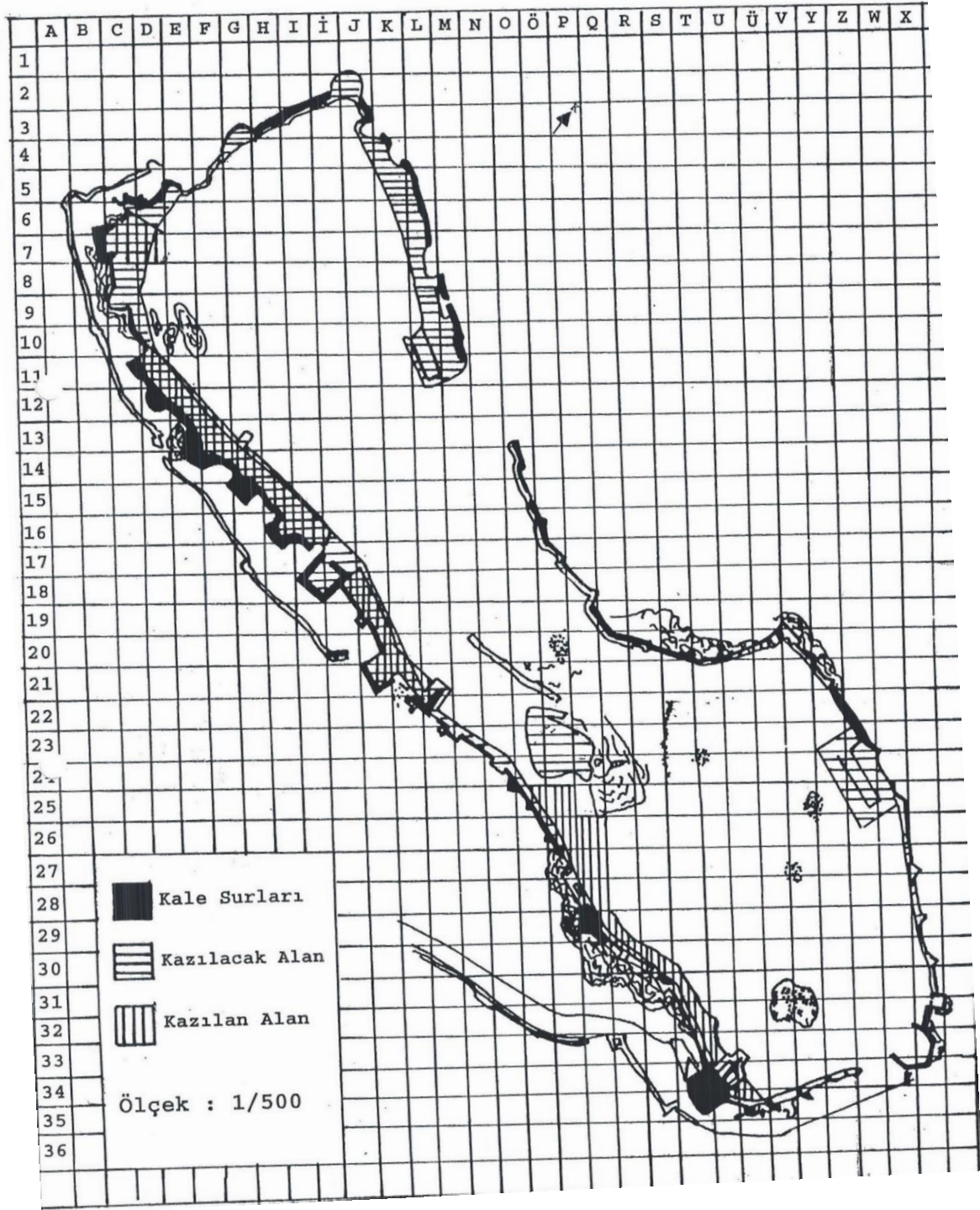
**Harita 3: Bayburt Kale Parsel Bilgilerini Gösterir Hali Hazır Harita
(Bayburt Müze Müd. Arşivinden)**

Harita 4: Bayburt Kale 2006 Kazı Yapılacak Alan (Bayburt Müze Müd. Arşivinden)

BAYBURT KALE KAZISI 2006 ÇALIŞMALARI

Harita 5: Bayburt Kale 2006 Kazı Çalışması Planlanan Alanlar (Bayburt Müze Müd. Arşivinden)

Harita 4: Bayburt Kale X ve Y Ekseninde Gridleme Sistemi (Bayburt Müze Müd. Arşivinden)

Harita 5: Bayburt Kale 2017 Kazı Alanı (Bayburt Müze Müd. Arşivinden)

RESİMLER

Resim 1: Bayburt Kale Genel Görünüş (Bayburt Müze Müdürlüğü Arşivinden)

Resim 2: Bayburt Kalesi Şehirden Görünüş

Resim 3: Kale Sur Duvarları

Resim 4: Su Tüneli

Resim 5: Bayburt Sur Genel

Resim 6: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 7: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 8: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 9: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Baçini Oyukları

Resim 10: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Kalan Tek Baçini Parçası

Resim 11: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Seramik Kap

Resim 12: Bayburt Ulu Cami minaresindeki Çini Kakma(Nevin AYDUSLU'dan)

Resim 13: Ani Sur Yüzeylerindeki Haç Motifleri (Scott REDFORD'dan)

Resim 14: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Kitabe Süslemeleri

Resim 15: Bayburt Kale Sur Yüzeyindeki Usta Damgaları

Resim 16: Bayburt Kale 2006-2007 Kazı Alanı

Resim 17: Bayburt Kale 2006-2007 Kazı Alanı

Resim 18: Bayburt Kale 2017-2018 Kazı Alanı

Resim 19: Bayburt Kale 2017-2018 Kazı Alanı

Resim 20: Bayburt Kale 2017-2018 Kazı Alanı

Resim 21: Bayburt Kale 2018 Kazısında Çıkarılan Konut ve Sarnıç

Resim 22: Bayburt Kale 2018 Kazısında Temizlik Çalışması yapılan Sarnıç

Resim 23: Bayburt Kale 2018 Kazısında Temizlik Çalışması yapılan Kilise

Resim 24: Bayburt Kale 2018 Kazısında Temizlik Çalışması yapılan Kilise

TABLULAR**Tablo 1: Sırlı Seramikler**

Tablo 2: Yayvan Gövdeli Tabaklar**Tablo 3: Küresel Gövdeli Tabak ve Çanaklar**

Tablo 4: Konik Gövdeli Tabaklar**Tablo 5: Kapaklar****Tablo 6: Çömlekler**

Tablo 7: Pithoslar**Tablo 8: Koku, Merhem ve Minyatür Kaplar****Tablo 9: Açık Hazneli Kandiller**

Tablo 10: Kapalı Hazneli Kandiller**Tablo 11: Şamdanlar****Tablo 12: Üç Ayaklar**

Tablo 13: Yerel Üretim Olduğu Düşünülen 2 Adet Taş Lüle

Tablo 14: Silindirik Çanaklı Lüleler

Tablo 15: Yuvarlak Çanaklı Lüleler

Tablo 16: Lale anakhı Lüleler**Tablo 17: Nervür anakhı Lüleler**

Tablo 18: Yivli Çanaklı Lüleler

Tablo 19: Basık Yuvarlak Çanaklı Lüleler

Tablo 20: Mühürlü Lüleler**Tablo 21: Erken Tarihli Sırsız Seramikler**

Tablo 22: Bütünlenemeyen Sırlı Seramik Parçalar

Tablo 23: Bütünlenemeyen Sırlı Seramik Parçalarda Beyaz Hamurlu Örnekler

Tablo 24: Bütünlenemeyen Sırlı Parçalarda Motifler

